

A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGET ÉRINTŐ IDEGENFORGALOM FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

A Prosperitati Alapítvány megbízásából készítette a

**Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálatának
balkáni központja (CESCI Balkans)**

**ÚJVIDÉK – SZABADKA
2018**

SZAKÉRTŐK:

Dr. Győri Lukrécia egyetemi tanár – a projekt szakmai vezetője
Erős Ervin okl. közg. menedzser, a CESC Balkans igazgatója – a projekt koordinátora
Fejstámer Róbert okl. közgazdász, Magyarokizsa Község polgármestere
Pelt Ilona okl. közgazdász, tartományi képviselő
Ribár Gyula, MSc, projektmenedzser
Szőke Árpád idegenvezető, Nagybecskerek
Tölgyesi Huba, MSc, okl. idegenforgalmi menedzser, Topolya
Dr. Zoran Ristić egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem

SZAKVÉLEMÉNYEZŐ

Schwertner János, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára

© Minden jog fenntartva. A Stratégia vagy annak bármely részének felhasználása a szerzői jogok tiszteletbentartása, a megfelelő hivatkozások használata mellett engedélyezett. A Stratégia vagy annak bármely részének bármilyen módszerrel, technikával történő másolása, terjesztése csak a <https://www.prosperitati.rs/idegenforgalmi-strategia> link feltüntetésével engedélyezett.

Bevezető	5
A stratégia készítésének célja	7
A stratégia feladata	7
A stratégia kidolgozásának módszertana	7
I. 9	
1.1 Szerbia idegenforgalmi helyzetképe	10
1.1.1 A vendégforgalom alakulása	10
1.1.2 Az idegenforgalom által megvalósított devizabevétel	11
1.1.3 Szerbia főbb idegenforgalmi desztinációi	11
1.2 Az idegenforgalmi környezet, hasznosítható értékek	12
1.2.1. Tér- és tájspecifikus, sajátos idegenforgalmi ágazatok	13
1.3 A célterület lehatárolása	15
1.3.1 A célterület idegenforgalmi adottságai – turisztikai ágazatok, idegenforgalmi termékek	16
Turisztikai vonzerő-leltár:	28
1.4 Vendégforgalom a vizsgált terület községeiben 2007–2015	39
1.5 A Vendégéjszakák számának alakulása a vizsgált desztinációkban (2002–2017)	41
1.6. A szálláshely-kapacitás alakulása a Vajdaságban és a vizsgált területeken 2010–2017	43
1.7 SWOT-elemzés	45
II. 48	
Vízió	49
Misszió	50
2.1. Stratégiai célok	51
Fő stratégiai cél	51
2.2.1 Horizontális célok	52
2.3. Az idegenforgalmi fejlesztések prioritásai	53
2.3.1. Prioritás – Desztinációs logikán alapuló idegenforgalmi termékfejlesztés a versenyképesség növelése érdekében	53
2.3.2. Prioritás – Az idegenforgalmi alpinfrastruktúra fejlesztése	56
2.3.3 Prioritás – Szervezeti együttműködés és az emberi erőforrások fejlesztése	57
2.4 A fejlesztések támogatási forrásai	59
2.4.1 Szerbiai állami idegenforgalmi fejlesztési források	59
2.4.2 EU-s fejlesztési források (INTERREG-IPA)	59
2.4.3. Magyarország Kormányától várható fejlesztési források	60
2.5 Kockázatelemzés	60

2.5.1 Globális, külső kockázatok	60
2.5.2 Finanszírozási kockázatok	62
2.5.3 Hazai társadalmi-gazdasági-környezeti kockázatok	62
2.5.4 Turizmusirányítással, menedzsmenttel kapcsolatos kockázatok	63
III. 64	
3.1 Az idegenforgalmi fejlesztések javasolt operatív programjai	65
3.1.1 Nagyléptékű spa-wellness (akvapark) tartalmak kiépítése és/vagy bővítése	65
3.1.2 Egészség (orvosi) turizmus fejlesztés	66
3.1.3 AZ Épített örökség fejlesztése idegenforgalmi hasznosítás céljából	67
3.1.4 Digitális gyűjtemények, a vajdasági magyar virtuális múzeum	68
3.1.5 Kulturális tartalmak infrastrukturális fejlesztése és kapacitásnövelése idegenforgalmi hasznosítás céljából	69
3.1.6 Zarándokturizmus fejlesztése	70
3.1.7 Lovas turisztikai vonzerők kialakítása és/vagy fejlesztése	71
3.1.8 A vadállomány és a vadászati idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztése	72
3.1.9 A gasztroturizmus fejlesztése	73
3.1.10 Az ökoturisztikai programok megvalósításához szükséges infrastruktúra fejlesztése és eszközök beszerzése	74
3.1.11 Kereskedelmi szálláskapacitás fejlesztés	75
3.1.12 Kisléptékű infrastrukturális fejlesztések támogatása	76
3.1.13 Animációs tematikus programok eszközeinek beszerzése	77
3.1.14 Vajdasági magyar turisztikai ügynökség létrehozása	78
3.1.15 Helyi lakosok, vendégvárók, szállásadók vendégfogadásra való képzése	79
3.1.16 Innovációk, modern technológiai fejlesztések és megoldások alkalmazása	80
Felhasznált irodalom, egyéb források	82

A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája¹ (a továbbiakban: Stratégia) 2015-ben készült el a Vajdasági Magyar Szövetség felkérésére, prof. dr. Somogyi Sándor emeritus prof. és prof. dr. Nagy Imre vezetésével, valamint több tíz vajdasági szakember bevonásával. A Stratégiát Magyarország kormánya megvitatta és 2015. november 21-i kormányhatározatában elfogadta, s döntött a támogatásáról. A Stratégia a vajdasági gazdaságfejlesztési program megvalósításának alappillére. A Stratégia egyik prioritása a kedvező természeti és kultúrtörténeti alapokra épülő turizmus és a hozzá kapcsolódó gazdaság fejlesztése. A vajdasági gazdaságfejlesztési program megvalósítása során két pályázati körben nyújtott lehetőséget a turizmussal foglalkozó mikro-, kis-, családi vállalkozásoknak, a falusi vendéglátóknak és a civil szervezeteknek az idegenforgalmi, falusi turizmushoz köthető projektjeik megvalósítására. Közel 60 projekt valósult meg. Megfigyelhető a fejlesztési elképzelések felaprózottsága, egymástól való elszigeteltsége, az összehangoltság hiánya. A tapasztalatokból kiindulva szükségesnek látjuk a vajdasági turisztikai fejlesztések koncepcióját külön ágazati stratégia keretében meghatározni, lehetőséget teremtve az integrált, komplex turizmusfejlesztésre a Vajdaságban, illeszkedve a vajdasági és szerbiai turizmus fejlesztési koncepcióihoz, ugyanakkor összehangolva a Kárpát-medencét felölelő turisztikai térséggel.

A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiája (a továbbiakban: Turisztikai Stratégia) a Prosperitati Alapítvány megbízásából készült. Ez a stratégia szervesen kapcsolódik a korábban említett Stratégiához és a benne felvázolt általános terület- és gazdaságfejlesztési koncepcióhoz, a Stratégia továbbgondolásának is tekinthető, és kiemelten foglalkozik a turizmus ágazatával, annak érdekében, hogy a vajdasági magyar közösség hasonló sikerrel használja ki az ágazatban rejlő lehetőségeket, mint más ágazatok, elsősorban a mezőgazdaság esetében.

Megfigyelhető, hogy az utóbbi időben egyre többen érdeklődnek az idegenforgalmi fejlesztések által nyújtott lehetőségek iránt. A turisztikai ágazat fejlesztésére joggal van igény, hiszen a Vajdaság magyarlakta területei rendelkeznek a fejlesztések alapját képező természeti, történelmi és kulturális adottságokkal és lehetőségekkel.

Több területen is, a mezőgazdaság mellett, elsősorban a turizmus tud olyan lehetőséget nyújtani és megélhetést biztosítani, amely nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy a vajdasági magyarok a szülőföldjükön képzeljék el jövőjüket.

A Stratégia által javasolt fejlesztéseket a térség földrajzi fekvése is indokolja, hiszen a Vajdaság egy jelentős tranzit térség. Itt halad át több páneurópai közlekedési folyosó is, köztük a X. korridor a teljes szerbiai szakaszon hamarosan elkészülő autópályával és az ugyancsak a közeljövőben teljes felújításra kerülő Budapest–Belgrád vasútvonallal. A Vajdaság teljes egészét átszeli a VII. korridor, a Duna, valamint a hozzá kapcsolódó Tisza folyó nemzetközi hajózási útvonalai, emellett az EuroVelo 6-os kerékpárút, valamint számos más regionális út, amelyek összekötik a térséget a környező országokkal és Szerbia középső és déli részeivel.

Elmondható, hogy az utóbbi pár évben egyre nagyobb érdeklődés övezi a Vajdaságot mint európai régiót. Nyugat-Európa is kiemelten foglalkozik vele, és egyre több turista látogatja az eddig felfedezetlen térséget. A vajdasági magyarság szemszögéből egy eddig még kihasználatlan lehetőségről beszélünk, amely a közeljövőben mindenképpen nagy figyelmet érdemel.

¹ http://www.prosperitati.rs/sites/default/files/vmsz_gazdasagfejlesztési_strategia.pdf

A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiája alapul szolgál a turisztikai vonzerő leltárának felbecsüléséhez, fenntartható idegenforgalmi hasznosításához és a megjelölt anyagi forrásokra való pályázat lebonyolításához.

A STRATÉGIA KÉSZÍTÉSÉNEK CÉLJA

A vajdasági terület- és gazdaságfejlesztési stratégiához kapcsolódóan az idegenforgalmi stratégia és portál olyan fejlesztések megfogalmazását tartalmazza, amelyek elősegítik a vajdasági magyar közösség területén (területein) a természeti és kulturális értékek fenntartható idegenforgalmi hasznosítását, hozzájárulva így a helyi lakosság értékmegőrzéséhez, jövedelemteremtéséhez és a lakóhelyén történő boldoguláshoz. A fejlesztések folyamán sor kerülhet a különféle gazdasági ágazatok összekapcsolására, klaszterek kialakítására specifikus idegenforgalmi ágazatok helyzetbe hozásához és fejlesztéséhez.

A Stratégia kialakítása során céljait összehangolja a szerbiai idegenforgalmi stratégia fejlesztési céljaival, a Vajdaság AT idegenforgalmi fejlesztési irányokat tartalmazó fejlesztési dokumentumaival és az EU idegenforgalmi ajánlásaival, és lehetőségei szerint hozzájárul azok megvalósításához. Ezen általános célok a következők:

- szállás- és vendéglátóipari kapacitás fejlesztése;
- a szálláskapacitások szolgáltatásainak növelése;
- az idegenforgalom forgalmának növelése 2025-ig;
- a vendégek által eltöltött vendégéjszakák számának növelése;
- a külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák számának növelése 2025-ig;
- az idegenforgalomból származó jövedelem részarányának növelése és annak hozzájárulása a szerbiai BNT növekedéséhez;
- az idegenforgalomban és a komplementer ágazatokban dolgozók számának növelése (végzett szakemberek alkalmazása);
- a közvetlen idegenforgalmi beruházások növelése a turizmusban.

Ennek alapján a célterületre és a közösségre vonatkozó stratégiai cél egyszerűsített megfogalmazása szerint olyan vonzerők és különböző szintű szálláskapacitások támogatása, illetve fejlesztése a cél, amelyek segítségével növelhető a vendégek itt-tartózkodásának időtartama (vendégéjszakák száma), ezzel együtt pedig a fogyasztás és az idegenforgalomból származó bevétel.

A STRATÉGIA FELADATA

A stratégia feladatának tekinthető az idegenforgalmi vonzerő fejlesztése és elérhetőségének előkészítése, valamint azoknak az országos és tartományi idegenforgalmi fejlesztésekkel való harmonizálása úgy, *hogy az az anyaországi és Kárpát-medencei turizmussal történő összekapcsolásával hozzájáruljon a külföldi és hazai, ezen belül pedig a Magyarországról érkező vendégforgalom növeléséhez.*

A STRATÉGIA KIDOLGOZÁSÁNAK MÓDSZERTANA

Az idegenforgalmi fejlesztési stratégia a szerbiai idegenforgalmi fejlesztési stratégiának (*Strategija razvoja turizma Republike Srbije za period 2016–2025*), valamint a Vajdaság AT fejlesztési dokumentumainak figyelembevételével, az EU idegenforgalmi fejlesztési alapelveivel harmonizálva és a helyi fejlesztési tervek irányadó tételeinek megfelelően kerül kidolgozásra (ld. irodalomjegyzék). A stratégiaalkotás részét képezi a helyi szereplőkkel történő kommunikáció is (interjúkészítés, helyzetfeltáró műhelyek megszervezése). A jelen stratégia azon idegenforgalmi desztinációk lehatárolására összpontosít, amelyek a vizsgált területen² található *országosan kiemelt idegenforgalmi*

² A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája programterülete.

desztinációk mellett a jelölt területet érintő *további kiemelt vonzerőt és turisztikai termékeket* tartalmaznak. Az így kirajzolódó desztinációk lehatárolása tehát a már meglévő kiemelt idegenforgalmi területek beavatkozási lehetőségeit (Szabadka, Felső-Tisza mente, Felső-Duna mente, Duna menti városok, Fruška gora, Közép-bánáti, Észak-bánáti, Dél-bánáti körzet) tartalmilag és területileg is módosíthatják, figyelembe véve a magyar közösségek speciális idegenforgalmi adottságait, illetve azok igény szerinti fejleszthetőségét. Ennek szellemében a stratégia helyzetértékelése és fejlesztési irányainak meghatározása az alábbi szerkezetet követné:

- Turisztikai termékfejlesztés és örökséggazdálkodás
A helyzetfeltárás eredményeként azonosítható lesz a fejlesztendő (magyar vonatkozású) turisztikai termékek köre, továbbá a kapcsolódó örökséggazdálkodás térségi megszervezésének keretei (*épített örökség, kultúrtörténelmi emlékek, természeti örökség (természetvédelmi területek – ökoturizmus), rendezvényturizmus, falusi turizmus (tanyaturizmus, virágturizmus, gyümölcsturizmus), lovas turizmus, borturizmus, vadászturizmus stb.*).
- Turisztikai infrastruktúra-fejlesztés
A helyzetfeltárás eredményeként azonosítható lesz a fejlesztendő (magyar vonatkozású) turisztikai infrastruktúrák köre (különböző szintű szálláskapacitások stb.).
- Térségi integráció és menedzsment
Az első két lépés során összeállítandó helyzetértékelés alapján várakozásaink szerint kirajzolódnak majd azok a (magyar nemzetiségűek szállásterületét is figyelembe vevő) turisztikai alrégiók, amelyek témák, útvonalak és menedzselhetőség szempontjából alkalmat adnak az integrációra.
- Brandépítés, turisztikai marketing
A stratégiakészítés keretében szervezett műhelyekhez kapcsolódik majd az egyes altérségek brandépítésének és turisztikai marketingjének megalapozása, amely során a magyar szempontokat kiemelve törekedni kell a szerb nemzeti és egyéb vajdasági kisebbségek értékeivel és céljaival való szinergiák megtalálására is.
- Turisztikai szolgáltatásfejlesztés (inkubáció és képzés)
A szükséges szolgáltatásfejlesztési teendők kirajzolódnak és definiálhatók lesznek, az inkubációs és képzési aktivitások (helyi érdeklődők képzése) pedig a stratégiai műhelyeken kerülnek azonosításra.

I. **IDEGENFORGALMI HELYZETKÉP SZERBIÁBAN, A
VAJDASÁGBAN ÉS A VIZSGÁLT DESZTINÁCIÓKBAN**

1.1 SZERBIA IDEGENFORGALMI HELYZETKÉPE

1.1.1 A VENDÉGFORGALOM ALAKULÁSA

Szerbiában 2008-tól érezhető volt az idegenforgalom gyengülése a kialakult gazdasági válságnak a szerbiai életszínvonalra gyakorolt hatása miatt. Másfelől az európai piacokról érkező külföldi turisták száma (főleg a régió államaiból) folyamatosan nőtt, és 2015 folyamán már érezhető volt a hazai idegenforgalmi kereslet javulása. Ebben jelentős szerepe volt Szerbia kereskedelmi, idegenforgalmi és telekommunikációs minisztériumának is.

1. Táblázat – Idegenforgalmi helyzetkép – Turisták száma Szerbiában 000 (2007–2015)

Év	Összes	Index	Belföldi	Index	Külföldi	Index
2007	2306	115	1610	105	696	148
2008	2266	98	1619	101	646	93
2009	2021	89	1376	85	645	100
2010	2000	99	1318	96	683	106
2011	2068	103	1304	99	764	112
2012	2079	100	1270	97	810	106
2013	2192	105	1271	100	922	114
2014	2192	100	1160	92	1029	112
2015	2437	111	1305	112	1132	110

Forrás: Strategija razvoja turizma Republike Srbije, 2016

Az 1. táblázat alapján megállapítható, hogy a 2015-ben jegyzett turisták száma Szerbiában az előző évihez viszonyítva 11%-kal növekedett. A 2007-es évhez viszonyítva a turisták számának átlagos évi növekedése a jelölt időszakban 0,8% volt. A belföldi turisták számát illetően ez a növekedés az előző évhez viszonyítva kedvezőbb (12%), ami az összes vendégszám 53,5%-át jelenti. Ebben a kategóriában a periódust átlagosan 2,7%-os évi csökkenés jellemzi, míg a külföldi turisták számát illetően, ami az összeforgalom 46,5%-a, az előző évhez viszonyítva 10%-os növekedés tapasztalható, a teljes vizsgált időszak során átlagosan 6,3% évi növekedés állapítható meg.

A vendégéjszakák alakulásának tekintetében (2. táblázat) Szerbiában a vizsgált időszak utolsó és megelőző éve között 9%-os növekedés állapítható meg (belföldi turisták 8%; külföldi turisták 12%). Az időszakot átlagos évi 1,2%-os növekedés jellemzi (belföldi turisták -4,1%; külföldi turisták 7,5%). A megvalósított vendégéjszakák számát többségében (64%) a hazai turisták adják, míg a külföldi vendégéjszakák nagy részét a Nyugat-Balkán államaiból érkező turisták valósították meg.

2. Táblázat – Idegenforgalmi helyzetkép – Vendégéjszakák alakulása Szerbiában 000 (2007–2015)*

Év	Összes	Index	Belföldi	Index	Külföldi	Index
2007	7329	111	5853	105	1476	145
2008	7334	100	5953	101	1398	95
2009	6776	92	5307	89	1469	105
2010	6413	95	4961	94	1452	99
2011	6645	104	5002	101	1643	113
2012	6485	98	4688	94	1796	109
2013	6567	101	4579	98	1988	111
2014	6086	92	3925	86	2161	109
2015	6652	109	4242	108	2410	112

Forrás: Strategija razvoja turizma Republike Srbije, 2016

1.1.2 AZ IDEGENFORGALOM ÁLTAL MEGVALÓSÍTOTT DEVIZABEVÉTEL

Az idegenforgalomból származó devizabevétel növekedése a régió és az EU országaiból érkező turistaforgalom következménye. A devizabevétel tekintetében pozitív fejlődési tendencia mutatkozik a 2007–2015 időszakban, ami átlagos 3,3%-os éves növekedéssel jellemezhető.

3. Táblázat – Idegenforgalmi helyzetkép – Idegenforgalmi bevétel Szerbiában 000 (2007–2015)

Év	EUR	Index	USD	Index
2007	630		531	130
2008	640	101	944	109
2009	617	97	865	92
2010	605	98	798	92
2011	710	117	992	124
2012	708	100	906	91
2013	792	110	1053	116
2014	863	109	1139	108
2015	945	109	1048	92

Forrás: Strategija razvoja turizma Republike Srbije, 2016

2015-ben a külföldi turisták számának 62,6%-os növekedésével és a vendégéjszakák számának 63,3%-os növekedésével 2007-hez viszonyítva sikerült megvalósítani a tervezett 1,05 milliárd USD-os devizabevételt. Ez a fejlődés a szálláskapacitások terén alkalmazott szerkezetváltásnak volt köszönhető, amely a külföldi és belföldi magánberuházások által valósult meg. Ennek ellenére Szerbia turizmusának fejlődése még mindig elmarad Közép- és Kelet-Európa mögött.

1.1.3 SZERBIA FŐBB IDEGENFORGALMI DESZTINÁCIÓI

Szerbiát az egész országot tekintve 4 fő idegenforgalmi régióra oszthatjuk fel: a Vajdaság, Belgrád főváros, Nyugat-Szerbia és Kelet-Szerbia.

A magyarság szempontjából értelemszerűen a legfontosabb a vajdasági régió. Ezen a területen jelenleg turisztikai szempontból kiemelkedik Újvidék és a Fruška gora (Tarcál-hegy) térsége, valamint Szabadka és Palics térsége. A történelmi és kulturális látnivalókon kívül számos tömeges rendezvény is ezekben a városokban kerül megrendezésre. A szálláskapacitás is ezekben a városokban a

legnagyobb, minden kategóriát figyelembe véve. Elmondható, hogy a Vajdaság más részein éppen a szálláshelyek hiánya képezi az egyik legnagyobb problémát, hiszen a legtöbb helyen nem tudnak egy autóbusznyi embert sem elszállásolni.

Belgrád jelenleg Szerbia idegenforgalmi húzóereje és egyben leglátogatottabb helyszíne. A külföldi vendégek főleg a fővároson keresztül kerülnek először kapcsolatba Szerbiával. Érdemes lenne a belgrádi magyar történelemhez, kultúrához kapcsolódó helyszínekkel és tartalmakkal is foglalkozni, valamint kihasználni azokat a többi vajdasági magyar idegenforgalmi tartalom reklámozására.

Nyugat-Szerbia is a legismertebb idegenforgalmi régiók közé tartozik, elsősorban Zlatibor, a Tara és a Kopaonik hegyek idegenforgalmi vonzereje miatt.

Kelet-Szerbia valamennyivel elmaradottabb a turizmus terén, de az utóbbi években fontos fejlesztések történnek, és egyre nagyobb figyelmet kap ez a térség is, elsősorban a Đerdap Nemzeti Park, Niš városa és a Stara Planina vonzereje, valamint egyes gyógyfürdők adottságainak következtében.

1. 2 AZ IDEGENFORGALMI KÖRNYEZET, HASZNOSÍTHATÓ ÉRTÉKEK

A Vajdaság AT a Pannon-medence déli részén elhelyezkedő szerbiai közigazgatási terület, a köztársaság északi régiója, természeti adottságait és azok hasznosítását tekintve túlnyomórészt sík vidéki agrártáj. A 600 m magasságot épphogy meghaladó szigethegyei, valamint a folyóvölgyeinek mezőgazdasági hasznosítása is példaértékű. Az agrártájak peremterületein a védett természeti értékek aránya alacsony, habár idegenforgalmi hasznosításuk az utóbbi években fellendülőben van.

Az itt élő lakosság a történelme során etnikai és kulturális mozaikká alakult; hagyományaik, tárgyi és eszmei örökségük az évszázadok alatt sajátos kultúrtörténeti emlékké forrott össze. Ezen közösségnek szerves része és kultúrtörténeti adottságainak hordozója az itt élő magyarság is, amelynek kultúrtörténeti adottságai egyrészt a szerbiai, másrészt a Kárpát-medencei kultúrtörténeti értékek tárházát gazdagítják, lehetőséget biztosítva azok sokrétű idegenforgalmi hasznosítására.

Észak- és Nyugat-Bácska, Észak-Bánság, Közép- és Dél-Bánság, illetve Szerémség térségeiben az elmúlt évtizedekben a turizmust elsősorban a vadász-, a gyógyfürdő- és kismértékben a városokat érintő, kulturális jellegű és rendezvényturizmus jellemezte.

A vendéglátás és az idegenforgalom részben a tranzithelyzetnek köszönhetően fejlődött, különösen igaz ez az átutazó tranzitforgalomhoz kapcsolódó út menti szolgáltatásokra, amely körbe az alacsonyabb kategóriájú szálláshelyek, éttermek, töltő- és szervizállomások, pihenőhelyek tartoznak. Nagy probléma azonban, hogy a szolgáltatások alacsony színvonalon maradtak, és nagy különbségek jellemzők e tekintetben a vizsgált térségben.

A vizsgált területen jelentős tranzitútvonalak haladnak keresztül, amelyek idegenforgalmi folyosóként szolgálhatnak. A megközelítés szempontjából a vasúti és a közúti infrastruktúra is fejlesztésre szorul.

Természeti adottságok tekintetében tartományi szinten a folyóvölgyek és a dombvidékek a vízi, gyalogos, kerékpáros, lovas, horgász-, vadász- és az ökoturizmus elterjedéséhez nyújtanak lehetőséget.

Észak-Bácska, Észak-Bánság, Közép- és Dél-Bánság, továbbá Óbecse és Törökbecse egyaránt vonzó célterületnek számít az egészségturizmus, falusi turizmus, kulturális turizmus és a vadászturizmus szempontjából.

A vajdasági és ezen belül a magyar közösségeket érintő idegenforgalmi kínálatok az alábbi idegenforgalmi ágazatok közé sorolhatók:

KULTURÁLIS TURIZMUS

A Vajdaság területén számos olyan kulturális érték van – legyen az épített vagy szellemi –, amely turisztikai vonzerőként mutatható be hazai, anyaországi és külföldi vendégeknek egyaránt. A régió számos olyan helyszínnel, emlékhellyel rendelkezik, amely a magyar történelemhez kötődik. Ezek közül sok felújításra szorul, és megfelelő funkciót is kell találni számukra. Ezek mellett a térségre jellemző szokások és a szellemi örökség is gazdag, amelyeknek egy része szinte semmilyen módon nincs dokumentálva és prezentálva. A kulturális turizmushoz köthető helyszínek, szellemi javak, rendezvények tematikus csoportokba is tömöríthetők, amelyek köré tematikus túrák, animációs műsorok, turisztikai programcsomagok szervezhetők.

ZARÁNDOK TURIZMUS

A stratégia által felölelt területen több olyan helyszín is van, amely vallási szempontból fontos, nemcsak a helyi lakosoknak, hanem a zarándokoknak is, főleg a Kárpát-medencei magyarságnak. A zarándokhelyekhez köthető utazások legtöbb esetben keverednek más turisztikai kínálattal is, így mindenképpen fontos ezeknek a helyeknek a fejlesztése, hiszen ezáltal több vendég jelenik meg egy adott településen, ami potenciális bevételt jelent a helyi lakosságnak.

KONGRESSZUSI TURIZMUS (MICE)

A modern üzleti élet fontos részei a konferenciák, a kongresszusok és a jutalomutak szervezése. Ilyen helyszínekkel és a hozzájuk való felszerelésekkel jelenleg Szabadka és Palics rendelkezik. Megfelelő fejlesztésekkel és támogatásokkal egyaránt bővíthető a helyszínek száma és minősége. A MICE-rendezvények promóciós szempontból is kiváló lehetőséget biztosítanak a bemutatkozásra, valamint a környező beszállítók és szolgáltatók szerepeltetésére. A Vajdaságnak sajátos falusi kongresszusi helyszínek fejlesztésére is lehetősége van, ahol a konferenciák szakmai komponensei mellett a vendégek egyidejűleg a falusi, a gasztró- és a kulturális turizmus lehetőségeit is kihasználhatják.

ETNO- ÉS GASZTROTURIZMUS

A Vajdaságot kis Európának is nevezik, hiszen annyi nemzetiség és etnikum él itt együtt, mint Európaszerte. A gasztronómiára is a sokszínűség jellemző, hiszen a keleti-nyugati, északi-déli, szerb, magyar, török konyha keveredik. Az ízek és a különféle kultúrák keveredése adja meg a Vajdaság egyedi tulajdonságait, védjegyét. Az etno- és gasztroturizmuson keresztül a teljes tájegység bemutatható, így a turizmusban is erre kell törekedni, hiszen ebben az ágazatban tudunk egyediek lenni a világpiacón.

BORTURIZMUS

Az utóbbi 10 évben Szerbiában rohamosan fejlődik a borturizmus. Egyre több az új borászat, és egyre modernebbek a felszerelések, sokszínűbb a kínálat. A borok között főleg a világi fajták dominálnak, kevesen foglalkoznak régi, őshonos fajtákkal. A borhoz köthető rendezvények is szaporodnak és igen látogatottak. A borászatokat egyre több tartalommal és új rendezvényekkel kötik össze, amelyek a külföldi vendégek számára is vonzóak. A borutak kialakítása hozzásegítene egy kistérség valamennyi termelőjének bejárásához.

GYÓGY-, FÜRDŐ- ÉS WELLNESS TURIZMUS

Elmondható, hogy a vajdasági gyógyfürdők jelenlegi állapota nem elégíti ki a nemzetközi elvárásokat, így ebben a témakörben jelenleg nem tudunk versenybe szállni a környező országokkal. Szükség van a meglévő objektumok felújítására, modernizálására és a megfelelő szakkáder alkalmazására. A fürdőturizmus fellendülőben van, évről évre egyre több város, falu gazdagodik fürdőhelyekkel, amelyek mérsékelt turisztikai vonzerőt jelentenek, illetve kísérő tartalomként is nagyon fontosak. Itt arra kell ügyelni, hogy a fürdők és wellnessközpontok ne képezzenek egymásnak konkurenciát, hanem mindenki próbáljon szakosodni bizonyos tartalmakra, korosztályokra, esetleg speciális kezelésekre. Ez lehetővé tenné azt, hogy minden fürdő egységesen fejlődjön, és megfelelő számú vendég látogassa őket.

ÖKOTURIZMUS

A stratégia által felölelt térség számos természetvédelmi területtel büszkélkedhet, amelyek közül néhány nemzetközi szinten is jelentős. Ami viszont az ezekhez kötődő tevékenységeket, programlehetőségeket illeti, elmondható, hogy igen szegényesek. Főleg az ún. rétegturisták, tudományos munkával foglalkozó vendégek látogatják ezeket a helyszíneket. Helyi szervezeteket és szakembereket kell bevonni a turisztikai fejlesztésekbe, és vonzó programokat kidolgozni, amelyek érdekesekek lesznek az anyaországi és külföldi vendégeknek egyaránt.

NAUTIKUS TURIZMUS

A nautikus turizmus szerény keretek között van jelen a Vajdaság turizmusában, mind a parti infrastruktúrát, mind a folyami hajózást illetően. A Duna és a Tisza folyók nemzetközi vízi útvonalak, itt lehetne kezdeni a fejlesztéseket, hiszen itt már külföldi turisták közlekednek, csak tartalmat és infrastruktúrát kell felkínálni, hogy kikössenek ezen a területen, ezen kikötőkben. A második lépésben a csatornai hajózást is lehetne népszerűsíteni kisebb vízi járművek számára, regatták formájában. A nautikus turizmus fejlesztése nagymértékben igényli a helyi önkormányzatok, a tartomány és az ország támogatását is, így itt nem lehet csak a privát szektorra hagyatkozni.

FALUSI TURIZMUS

A Vajdaságban még létezik az úgynevezett falusi idill, ahol minden kicsit lassabban halad, és nyugalom jellemzi. Az ételeknek sajátos ízviláguk van, a hazai termékek pedig eredetiek és egészségesek. Elmondható, hogy szinte minden adott a sikeres falusi turisztikai kínálat kialakításához. Ezekkel az adottságokkal élni kell, hiszen a mai rohanó világban az embereknek erre szükségük van. A falusi turizmusban nagyon fontos szerepet játszik a helyi lakosság, hiszen ők a szolgáltatók. Szükséges a helyi termékek bevonása az ellátásba és a falusi szálláshely-kapacitások bővítése és fejlesztése.

LOVAS TURIZMUS

Jelenleg a lovas turizmus egy elég szűk körben elterjedt tevékenység, amelynek népszerűsítésére mindenképpen szükség van, hiszen jellemző a tájegységre, és kötődik is a turizmus más formáihoz, például a falusi turizmushoz. Az utóbbi időben egyre több lovas rendezvényt szerveznek, ami jó lehetőség a lovas turizmus kiterjesztésére. Szükség van ezenkívül a tematikus lovas útvonalak kialakítására és kísérő infrastruktúra biztosítására. Megfelelő szakemberekkel rendelkezik a térség, és egy egységes cselekvési terv felvirágoztatná ezt a tevékenységet.

VADÁSZTURIZMUS

A vadászturizmus az egyik legrégebbi formája a vajdasági szervezett idegenforgalomnak. Számos vadászterülettel, vadászegyesülettel rendelkezik a vizsgált terület. A problémát az jelenti, hogy a szálláshelyek elavultak és hiányosak, elengedhetetlen a vadállomány optimalizálása és modern vadászközpontok kialakítása, ahol a vendég mindent megkaphat egy helyen, helyi szakemberektől. A vadászaton kívül ezeken a területeken lehetőség van természetjárásra, fotósafarira, vadlesre mint kísérő tevékenységekre, így nem csak a vadászoknak kínálható turisztikai programként.

AKTÍV PIHENÉS (GYALOGTÚRÁK, KENUTÚRÁK, KERÉKPÁRTÚRÁK)

A jövőben az aktív pihenés is az egyik védjegye lehet a Vajdaságnak, hiszen a végtelen síkság, a szigethegyek és a vízfelületek mind kellemes környezetet biztosítanak az idelátogatóknak. Jelenleg ezek a tevékenységek még kezdeti fázisban vannak, de megfelelő alapot képezhetnek a további fejlesztésekhez. A programoknál fontos a helyi szakemberek alkalmazása, akik ismerik a környéket, tudnak mesélni róla. A sportokhoz (kerékpározás, kenuzás stb.) köthető tevékenységeknél pedig elengedhetetlen az infrastruktúra fejlesztése és az információs infrastruktúra kihelyezése.

SPORT TURIZMUS (EDZŐKÖZPONTOK KIALAKÍTÁSA, EDZŐTÁBOROK, TORNÁK, FELKÉSZÜLÉSEK SZERVEZÉSE)

A sportturizmus egy viszonylag új formája a turizmusnak a Vajdaságban, jelenleg a kezdeti lépések zajlanak. A szálláshelyek folyamatos fejlesztésével új központok jönnek létre, ahol sok esetben kísérő tartalomként sportpályákat is építenek. Egyes helyeken célzottan sportközpontokat, akadémiákat alakítanak ki. Amellett, hogy itt a helyi sportolók fognak dolgozni és edzeni, ezek kiváló helyszínek lesznek külföldi csapatoknak, sportolóknak is edzőtáborozni, felkészülni, gyerektáborok megszervezésére stb. Hozzáértő munkával és a jó kapcsolatok kihasználásával ez is egy igen sikeres formája lehet a turizmusnak a Vajdaságban a jövőben.

1.3 A CÉLTERÜLET LEHATÁROLÁSA

A célterület lehatárolásában a stratégia az országos és a vajdasági idegenforgalmi régiókat vette alapul úgy, hogy azok területi és tartalmi definiálását a vajdasági magyar közösség terület- és gazdaságfejlesztési stratégiájában megfogalmazott ajánlások alapján módosította. Ezek szerint a stratégia az alábbi desztinációk figyelembevételével végzi az idegenforgalom helyzetértékelését:

- Szabadka–Palicsfürdő
- Felső-Tisza mente (a Magyarakanizsa és Óbecse község közötti szakasz)
- Felső-Duna mente (Zombor, Apatin, Bezdán, Doroszló, Bácskertes-Kupuszina)
- Duna menti városok (Bács, Újvidék, Karlóca)
- Topolya és Kishegyes község
- Tarcal-hegy (Fruška gora)
- Bánát (Nagybecskerek, Versec, Verseci-hegy, Delibláti-homokpuszta)
- Egyéb szórányterületek (pl. Székelykeve, Ürög, Maradék, Temerin stb.)

SZABADKA–PALICSFÜRDŐ

Szabadka Észak-Bácska és egyben Észak-Szerbia közigazgatási, kulturális és oktatási központja, Vajdaság második legnépesebb városa. Idegenforgalmi szempontból Szabadka mindig is összeforrt Palicsfürdővel és annak környékével. Természeti adottságok tekintetében kiemelkedően fontos a Palicsi-tó mint az idegenforgalom központi célpontja, valamint a közeli, halban gazdag Ludasi-tó természetvédelmi terület és kirándulóhely. A ramsari egyezmény alapján európai jelentőségű természetvédelmi terület, ahol a tavat övező nádasok és a tópart mente a vándormadaraknak nyújt pihenőhelyet. A Velebiti-tó nyújtotta horgászatadottságok azonban még kihasználatlanok. A várostól északra, a határ mentén végig erdő húzódik, ahol több vadászház, illetve üdülőtelep is működik, amelyek szintén turisztikai értéket képviselnek, de kihasználtságuk nem kielégítő. Ezek a helyek a Szelevényi-erdővel együtt öko-idegenforgalmi vonzerőt képeznek. Észak-Bácska, ezen belül Szabadka és Palicsfürdő elsősorban természeti kincseire, hagyományaira, valamint rendezvényeire, gasztro- és borturizmusára alapozhatja idegenforgalmát.

Szabadkán három nemzet kultúrája találkozik, mégis a magyar történelemhez és kultúrához köthetőek azok a látványosságok, amelyek a világ élvonalába emelik a várost, és nagy idegenforgalmi lehetőségeket rejtenek magukban. A város központjában helyezkedik el a magyar szecesszió stílusjegyeit viselő, Zsolnay kerámialapokkal borított városháza. A magyar szecesszió kiváló példája még a Raichle Ferenc által építtetett Raichle-palota is, valamint a teljesen felújított zsinagóga (a világon a harmadik legnagyobb, Európában a második legnagyobb). A város központjában számos, a szecesszió stílusjegyeit és a rá jellemző díszítőelemeket viselő épület található. A város főterén a szecesszió jegyében két Zsolnay kerámiával díszített szökőkút áll, melyek közül a „zöld szökőkút” teljes felújításra szorul.

Szabadkától 9 km-re keletre található Palicsfürdő. 150 évvel ezelőtt kezdődött meg a szervezett turizmus kiépítése. Sajnos a 20. század közepére – a rossz vízgazdálkodás következtében – a tó vize elvesztette attraktivitását. Így csupán a tóparti adottságok és azok nevezetességei, idegenforgalmi és kulturális rendeltetésű szecessziós épületei hasznosíthatók: Víztorony, Női strand, Nagyterasz stb. Palicsi nevezetességként említhető még az állatkert, a tavat övező park és a közepén elhelyezkedő szabadtéri színpad, ahol szezonális jelleggel színházi előadásokat, filmvetítéseket, koncerteket és egyéb idegenforgalmi jellegű rendezvényeket tartanak.

A sportok szerelmesei számára Palics kiváló pihenőhely, a tavon számos vízi sport űzhető (a vitorlázást ki kell emelni, hiszen kiváló széljárás van a tavon), tenispályák, tekepálya és kerékpárkölcsonzó áll a vendégek rendelkezésére, de lehetőség van sárkányrepülésre is. Vermes Lajos sportjátékainak újraértelmezése is sok látogatót, elsősorban sportolót hozhatna Palicsra.

A város és *Palicsfürdő* rendezvényei, szórakoztató programjai egész évben vendégeket toboroznak: a nemzetközi filmfesztivál, az Etnofest, az Interetno, a gyermekszínházak fesztiválja, a Desiré Central Station modern színházi fesztivál, a Summer3P elektronikus zenei fesztivál és a környékbeli szüreti napok csak a legismertebbek.

Ha a stratégia által felölelt területet vizsgáljuk, akkor Újvidék után Szabadka és Palicsfürdő rendelkezik legtöbb szálláshellyel, szinte minden kategóriában, valamint éttermekkel, vendéglátóipari egységekkel. Ezt figyelembe véve Újvidéken kívül egyedül itt beszélhetünk klasszikus nagyvárosi turizmusról (city break), ahol a vendégek egy hétvégét is eltölthetnek.

Szabadka konferenciajellegét erősítik mindazon intézmények (kulturális intézmények, egyetemi karok, egyházi létesítmények, hotelek), amelyek mind befogadóképességüknek, mind pedig vonzerejüknek köszönhetően alkalmasak ilyen típusú rendezvények megtartására.

A térségben fejlett a gasztroturizmus, a borturizmus, a tanyasi turizmus (szállások) is.

A turizmus sajátos formája a bevásárlóturizmus, ezen belül pedig főleg a Bolhapiac közkedvelt a magyarországi vendégek körében.

A Szabadka–Palics Kistérségi Turisztikai Klaszter 2008-ban alakult meg, és a Szabadka–Palics mikrorégió turisztikai szektorának szervezeteiből áll. 25 tagja közül 5 tudományos kutató- és támogatóintézmény, 20 pedig az érvényes kínálatot képviseli a mikrorégió turizmusának és vendéglátásának területén. A klaszter célja a turisztikai kínálat javítása és támogatása a Szabadka–Palics mikrorégióban.

FELSŐ-TISZA MENTE (A MAGYARKANIZSA ÉS ÓBECSE KÖZSÉG KÖZÖTTI SZAKASZ)

A térség legfontosabb természeti adottsága a Tisza folyó és árterületei. A Tisza menti régió kiemelkedő értékei a megőrzött és érintetlen természet, továbbá a Tisza-parti kisvárosok hangulata. Szinte minden Tisza menti község (Óbecse, Törökbecse, Ada, Zenta, Csóka, Magyarkanizsa, Törökkanizsa) és település számára kiemelkedő érték a Tisza a fürdőzés, a horgászat, a vízi turizmus és a családi üdültetés szempontjából.

A Tiszán sétahajózásra, motoros hajózásra és evezésre is lehetőség van, amit elsősorban a helyiek használnak ki. A térség turizmusában nem kap megfelelő hangsúlyt a Tisza, és a helyzet megváltoztatásához a part menti infrastruktúra (pl. kikötők, hajóállomások, kempinghelyek) kiépítésére lenne szükség. Mivel nemzetközi hajózási útvonalról van szó, a megfelelő infrastrukturális fejlesztések a nemzetközi személyszállítást is lehetővé tennék, ami a turizmus szempontjából különösen fontos.

Éppen ezért a fejlesztéseknek elsősorban a strand- és kempingszolgáltatások fellendítésére kell irányulniuk. A meglévő strandok, kempingek állapotán esztétikai, higiéniai és építészeti szempontból kell javítani, mert azok csupán helyi szükségleteket kielégítő infrastruktúrák. Az aktív sportturizmus fejlesztéséhez kisebb beruházások szükségesek (sportpályák, gokart, bowling, sárkányrepülés, minigolf stb.). Revitalizálásra vár számos horgászatra alkalmas partszakasz is.

Magyarkanizsa községben a gyógyturizmusnak nagy hagyománya van. A magyarkanizsai Csodakút Artézi Fürdő százéves fennállása alatt ismert rehabilitációs gyógyintézzé fejlődött. Az ásványi eredetű hévizet és a gyógyiszapot reumás megbetegedések, illetve csont- és ízületi sérülések utókezelésére használják elsősorban. Annak ellenére, hogy ismert gyógyfürdőről van szó, az épületegyüttes elavult, a minőség és felszereltség nem üti meg a nemzetközi szintet. Korszerűsítésre, modernizálásra szorul az egész komplexum. Érdemes elgondolkodni teljesen új, korszerű fürdő és wellnessközpont kiépítésén is, mivel az állami kézben lévő fürdők Szerbiában igen rossz állapotban vannak, a felújítási folyamatok elnyúlnak vagy el sem kezdődnek, a fenntartásuk pedig zavaros és költséges.

A magyar szecessziós építészet képviselői közül ki kell emelni a városházát, a kaszinó épületét, valamint a Vigadó épületét, amely teljes felújításra szorul.

Magyarkanizsa a rendezvényturizmus tekintetében egyre fontosabb szerepet tölt be a környező idegenforgalmi központok között (jazzfesztivál, Szent István-nap és újkenyér-ünnep, nemzetközi úszó- és futómaraton, tiszavirágzás, Csodakút Nemzetközi Természetfilm-fesztivál, Malomfesztivál, nemzetközi főzőversenyek és gasztronómiai rendezvények, tánc- és sportversenyek stb.).

Ami a szálláshelyeket illeti, Magyarkanizsa rendelkezik megfelelő számú vendégággal, főleg ha a környező kisvárosokhoz hasonlítjuk. A legtöbb hely a gyógyfürdőben (ezek felújításra szorulnak) és annak közvetlen szomszédságában van. Ezenkívül számos magánszállásadó is van a településen. A község falvaiban fejlődik a falusi turizmus, különféle rendezvényekkel csalogatják a vendégeket a helyiek.

Törökkanizsa a történelem során mindig is fontos tiszai átkelőhely volt. A Gellért-legenda írója megemlítette őket Csanád és Ajtony harcának leírásában, és Anonymus is megemlékezett róla a honfoglalás történetében. A település ősiségét a község határában talált nagy mennyiségű őskori és népvándorlás kori leletek bizonyítják. Törökkanizsán több védett műemlék is található: a Szerviczky-

kápolna és -kastély, a gróf Maldeghem testvérek kastélya, a klasszicista jegyeket viselő, legrégebbi bánsági kúria, a Schulte-kastély, valamint a Szent György vértanú katolikus templomban található, Székely Bertalan és Than Mór által festett oltárképek és ikonosztások.

A Tisza-parthoz és a városközpontoz közeli parkot Tallián Emilnek, a körzet első emberének a 19. század folyamán és a 20. elején összegyűjtött egzotikus növénygyűjteménye díszíti. A községháza épületeként a Feilitsch Fedor által 1856-ban felépített kúria szolgál.

Vajdaság egyik legrégebbi települése Zenta. A város a török hadjáratokat leverő csatáról vált híressé egész Európában. Története mindig is összeforrt a Tiszával, fontos átkelőhely volt. Természeti adottságait is ez a folyó és annak ártere határozza meg.

Történelmi és kulturális örökségét a város művelődési intézményei, a múzeum, a levéltár, a könyvtár és a művelődési ház őrzi. A város imázsát a zentai csata köré kezdték építeni az elmúlt években. Fontos megemlíteni a városháza tornyában található emlékkilátót és a Lisieux-i Kis Szent Teréz-emléktemplomot. A szecesszió jegyeit magánviselő épületek közül ki kell emelni a tűzoltólaktanyát, a városháza, a Royal hotel és a Gimnázium épületét.

A tiszai utasforgalomhoz jelenleg nincsenek meg a feltételek, a hajózási turizmus lehetősége kiaknázatlan maradt ez idáig. Ennek formai és tartalmi lehetőségeit körül kell járni.

Lehetőség van a víkendtelep, a Halászcserda környéke és a híd feletti terület (Tisza-part) adottságainak fejlesztésére is.

A zentai Tiszavirág Fesztivál és a Zentai csata ünnepe (Zentai csata rockopera 1697) a község legnagyobb rendezvényei, valamint a Nemzetközi birkanó- és birkanóverseny fesztivál és a Kárpát-medencei aratóünnepség is igen jelentős idegenforgalmi vonzerőt jelentenek, akár csak a következő rendezvények is: Nemzetközi Hólablanc fesztivál, Szent-Mihály napi Táncbámulás és Sokadalom, Karácsonyi Kavalkád és Betlehemes Találkozó, Tiszai horgászverseny és a Helyi termékek Mikulásnap kiállítása (vajdasági kulináris kiállítás).

A város területén, önkormányzati tulajdonban lévő termálkút a fürdőturizmus fejlesztésére ad lehetőséget.

A Népkerth, mint a város rekreációs- és szabadidős központja ad helyet a vízi sportoknak, atlétikai pályának, a 2100 férőhellyel rendelkező futball stadionnak, és az 1700 ülőhellyel rendelkező városi sportcsarnoknak, amelyek kiváló lehetőségeket kínálnak a nemzetközi sportrendezvények lebonyolítására.

Szálláshelyek szempontjából Zentán az utóbbi években folyamatosan növekszik a vendégágyak száma. A község egy hotellel rendelkezik, a többi magán szálláshely, panzió és falusi szálláshely.

Csóka kiváló potenciállal rendelkezik az ökoturizmus fejlesztéséhez, ugyanis Hódegyháza közelében található a tűzokrezervátum. Vadászlehetőségei és a sporthorgászat is egyre nagyobb szerepet kap a vendégforgalomban. Csókán, illetve községben kerül megrendezésre a Nemzetközi Kisbírófesztivál, a költők estje, a primásfesztivál, a Magyar Nemzeti Népdalkórus-fesztivál, a Kálmány Lajos-túra, valamint a tiszaszentmiklósi kézművestábor. A kulturális turizmus fejlesztéséhez a Léderer-kastély szolgálhat alapul, amelyet össze lehetne kapcsolni a borturizmussal.

Adán a szabadidőpark közvetlen közelében, a töltés túloldalán fekszik az egyik legszebb Tisza-parti homokstrand. Közvetlenül mellette épült ki a pihenésre és üdülésre kiváló lehetőségeket nyújtó kemping a csónakkikötővel. A Sidro (Horgony) kikötő biztos helyet kínál a pihenésre és a felgyógyulásra vágyó turistáknak, az Orlovacs-tó gyógyfürdő gyógyiszappal rendelkezik.

Adán minden lehetőség adott a vadász- és halászturizmus, a sport-, fürdő- és szabadidő-turizmus, illetve a falusi idegenforgalom fellendüléséhez. Különös figyelmet kell szentelni a kempingfejlesztéseknek és a víz melletti tartalmak bővítésének. Ada szálláshelybővítésre szorul, és a meglévő objektumokat is modernizálni kell.

A Völgypart környékén található tanyavilág kisebb befektetések által a falusi turizmus fejlesztéséhez nyújt kiváló lehetőséget.

A bácskai és bánati városokra és falvakra jellemző az állandó jellegű helyi rendezvények sokasága (aratóünnepség, motorostalálkozó, gasztronapok, pálinkafesztivál stb.).

Óbecsén a környék arculatát a Tisza mellett a folyó holtágai is formálják, lehetőséget biztosítva a vadász- és a horgászturizmus fejlesztésére. Idegenforgalmi szempontból jelentős még a község határában elterülő gémtelep is. A betegségekre érzékeny krokán muskotály szőlőfajta csak itt, a Holt-Tisza által közrefogott Gyöngyszigeten maradt meg a kontinensen, ezért tekintenek rá őshonos vajdasági fajtaként.

Óbecse kulturális örökségét az óváros, a főtér épületei, a Than-ház és a Dunderski-kastély (Bogdán-kastély) határozzák meg. Az ipari hagyaték szempontjából jelentős az Eiffel párizsi irodájában tervezett zsilip- és csatorna-rendszer. A rendezvényturizmus itt is fejlett: Szent Száva-napi sporttorna, virágpiac, Középiskolások Művészeti Vetélkedője (KMV), feltalálók és újítók nemzetközi kiállítása, halászléfőző és sporthorgász-serlegverseny, Ricsaj Népművészeti Találkozó, Kőketánc énekesnőpijáték- és néptáncvetélkedő stb.

Törökbecsén található az egyik legszebb Tisza-strand a folyó egész hosszát tekintve. A városkától nem messze terül el a Sóskopó természetvédelmi terület (2004 óta ramsari terület), amely kiváló alapot szolgáltat az ökoturizmus fejlesztésére. Évente itt kerül megrendezésre az egyre népszerűbb Darufesztivál.

A város határában található a délvidéki magyarság legfőbb kulturális és nemzeti zarándokhelye, a magyarság történelmében kiemelkedő helyet elfoglaló, 13. századi *aracsi pusztatemplom*. Az Árpád-kori templom és település monumentális romjai ma is büszkén ékesítik a város határát, csak hogy teljes restaurációra és konzerválásra szorul, a környékét is rendbe kell hozni, és lehetővé tenni a szervezett látogatásokat.

„Az aracsi templom és az aracsi kő a magyarországi művészet történetének két kulcsfontosságú darabja. A kő az 1100 körüli szobrászatról és annak összefüggéseiről tanúskodik, míg a rom az 1200 körüli évtizedekben érvényesülő építészeti törekvésekről és kapcsolatairól. A kő az Árpádok kora romanikájának korai korszakához tartozik, amelyből csak kisszámú emlék maradt fenn, a templom az antikizáló kapcsolatú romanika és a gótika egymással érintkező, emlékekben viszonylag gazdag korából származik. Segítségükkel teljesebb kép alkotható az 1100, illetve az 1200 körüli évtizedek magyarországi művészetéről.

Az aracsi kő Gerecze Péter óta szerepel a magyarországi művészettörténettel foglalkozó irodalomban, az aracsi templomrom pedig már Henszlmann Imre óta, azt követően, hogy a maradványokat már a nemzeti romantika korában felfedezték. A rom az 1200 körüli évtizedek emlékeivel foglalkozó szakirodalomban azóta is szerepel. Különös értékét az is emeli, hogy ebből az időből ezen a vidéken más hasonló állapotú épületmaradvány nem ismert. A romra ezért a tudományos közönség mellett a történelem emlékei iránt érdeklődők szélesebb tömegei is felfigyeltek, amiről a romok körül kialakult kultuszturizmus tanúskodik.”³

Törökbecse idegenforgalmi kínálatát bővíti a Matejski brod nevű neolitikum kori archeológiai lelőhely is. A községben a legnagyobb hangsúlyt a vadászturizmusra fektetik. A Gyöngysziget Törökbecse és Bácsföldvár között keletkezett a Tisza medrének szabályozásával a 20. század közepén. A valamikori 224 hektáros birtok a mintagazdaságáról volt nevezetes. Ezen a gyönyörű helyszínen borkóstolókat és kíséző tartalmakat lehetne szervezni a vendégeknek.

A *Felső-Duna mente* a Duna szerbiai szakaszának legészakibb részét, a folyó szerbiai bal partját és a folyó árterületét foglalja magában, a Magyarország–Szerbia határtól egészen Hódságig (Odžaci). Ez a terület gyakorlatilag a *Felső-Duna mente* nevet viselő *speciális természetvédelmi rezervátum*, amelynek

³ <http://ertektar.rs/ertektar/ertek/Az-aracsi-templomrom-es-az-aracsi-ko/42>

idegenforgalmi jelentősége sokrétű: vadban gazdag vadászterületek, kirándulóhelyek, halászcárdák és a vízparti turizmus más formái.

Ahhoz, hogy ez a térség igazán kihasználja a természeti adottságait, véglegesíteni kellene a bezdáni kikötő státuszát a közeljövőben.

A Felső-Duna mente környékén kifejezett turisztikai érdeklődés mutatkozik a vadászat iránt. A környéken 13 vadászegyesület működik. A külföldi vadászoknak különösen érdekes az apróvad (fácán és fűrj), valamint az őz, a szarvas, a vaddisznó vadászata.

Zomborban, az egykori megyeszékhelyen található a Megyeháza, amelynek tanácsstermében látható Eisenhut Ferenc *Zentai csata* című monumentális festménye (a legnagyobb olajfestmény Szerbiában, 28 négyzetméteres), két Zsolnay porcelánból készített díszes kályha, és a tárgyalóasztalon található Zombor címere. A városban sétálva nem hagyhatjuk ki a város egyik jelképének tartott, Juhász Árpád által restaurált napórafreskót, melynek felirata: „Egy ezekből a végórád”. Fontos még megemlíteni a Magyar Polgári Kaszinó épületét, benne *Schweidel József* aradi vértanú mellszobrával, valamint a Városi Múzeumot a *Sissyt ábrázoló festménnyel*.

A környező magyarlakta falvakban tájházak, kulturális emlékhelyek, illetve szakrális emlékek találhatóak. Mindezek tematikus utak, akár lovas zarándoklat formájában, illetve vízi és kerékpártúrák formájában bejárhatóak.

Apatin mint Duna menti város része a Felső-Duna mente területének. A község kikötővel, számos halászcárdával, szálláshellyel rendelkezik. Itt található a Junaković fedett gyógyfürdő. A várost Szent István alapította, tiszteletére 2011-ben szobrot avattak. A város szülöttje Raichle Ferenc, a híres magyar szecessziós építész, a tervei alapján épült az eklektikus stílusú, de a magyar szecesszió jegyeit erőteljesen magán viselő városháza.

A nyugat-bácskai kulturális tájegység egyik kiemelkedő helyszíne *Kupuszina*. Népi hagyományait máig őrzi a település: a sokszoknyás, eredeti palóc színvilágú, de a bácskai németek viseletének hatását is magán hordozó, a magyar nyelvterületen egyedi népviselet még a mindennapok tartozéka. A színes és sok régi népszokást őrző lakodalmak különösen fontos családi ünnepeket jelentenek; jellegzetes a falu máig megőrzött szinte középkori palóc nyelvjárása, valamint a megőrzött sok alföldi népdal, népballada, vallásos népének, népi imádság is. A legnagyobb ünnep a nyár közepén megtartott Szent Anna-búcsú. Szakrális szabadtéri emlékekben a leggazdagabb bácskai település. A község életének tárgyi emlékei a falumúzeumban láthatók.

Doroszló zarándokközpont Nyugat-Bácskában. A Segítő Szűz Mária Egyházmegyei Kegyhely, más néven a Doroszlói Szentkút a Délvidék központi búcsújáró helye. A szentkúti Kisboldogasszony-ünnepet nyolc-tízezer fő részvételével szervezik meg minden évben. A 18. századra teszik a doroszlói népviselet kialakulását, amely természetesen az évek során módosult. A gyári textíliák megjelenésével egyre jobb minőségű anyagokból készült például a lányok felső viselete.

Azokon a településeken, mint amilyen Doroszló, Gombos vagy Kupuszina, a népviselet családi értéket jelent. Hagyományozódik, és különös becsben tartják. A falu központjában kiépített turisztikai komplexum várja az idelátogatókat: Pietro Arvedi d'Emilei olasz gróf hagyatéka.

A Felső-Duna menti térségben több idegenforgalmi klaszter és szervezet is tevékenykedik. Az *Ister (Istar) 21 Duna Menti Turisztikai Klaszter* a turizmus fejlesztésére és a turizmusban való együttműködésre törekszik.

A *Duna–Pannon régió területi együttműködést* hat város kezdeményezte, a Duna menti régió fejlesztése céljából: Zombor, Apatin, Mohács, Pécs, Eszék és Pélmonostor.

A *Dunatáj Egyesülés Nyugat-Bácska Régiófejlesztéséért* összefogja a magyar vonatkozású gazdasági, turisztikai, kulturális és gasztronómiai programokat.

A Duna völgyében a XVII. századi várral, a legfontosabb Pannon-medencei útkereszteződésként, a Tarcal-hegy (Fruška Gora) közelében régióközpontként helyezkedik el Újvidék, Vajdaság székvárosa. A város 19. századi vonzó városközpontjában álló, Zsolnay cseréppel borított Mária neve katolikus templom, a szerb ortodox (pravoszláv), a református templomok, a zsinagóga, számos múzeum, a messze földön ismert Mezőgazdasági Vásár komplexuma, illetve a péterváradai vár jelenti a legfontosabb látnivalókat. A város ezenkívül számos rendezvény, európai és világhírű fesztivál házigazdája. Újvidék változatos termékkínálatával a modern idegenforgalmi tartalmakkal rendelkező város valamennyi ismervét magában hordozza, amelyek figyelemre méltó helyet biztosítanak az európai városok idegenforgalmi palettáján. Újvidék főterén áll a városháza, ahonnan az utcák több irányban nyílnak. A város érdekes színtartója a szerb érsek palotája (Vladičanski dvor), valamint a Budapesten 1826-ban alapított, 1864-ben Újvidékre költözött Szerb Matica – mely jelenleg is a szerbség egyik központi intézménye –, illetve az e két épület köré szerveződő mediterrán zezugos utcák.

Újvidék 2006-tól az európai turizmus városainak tagja (EUROPEAN CITIES OF TOURISM). Az újvidéki kikötőben 2008-ban 500 hajó kötött ki, ebből 250 külföldi kb. 35 000 utassal. A Mezőgazdasági Vásár közel 300 000 vendéget, míg az EXIT fesztivál 150 000 látogatót vonzott. A várost a belgrádi Nikola Tesla repülőtérrel 70 kilométernyi autópálya köti össze. Az EuroVelo 6-os kerékpárút Újvidéknél a Duna mentén halad, és pihenési lehetőséget kínál a magyar és szerb főváros között túrázó biciklistáknak.

A városkép architektúrája több stílus keveredését tartalmazza. A legrégebbi háza a Fehér Oroszlán épülete, amely 1740-ben épült. A városközpontot csodálatosan szép, 19. század végi paloták díszítik: a Tanurdzity-, a Menratov-, a Klein-féle palota és számos szakrális épület, amelyek különféle felekezetekhez tartoznak.

A VI. Béla építette kolostorerőd, a későbbi Pétervárad lett a déli végvárvonal kulcsa Nándorfehérvár eleste után. A kalocsai érsek volt a főkapitány, aki a töröktől védte ezt a vidéket. Miután a török túlerő miatt Tömöriék nem tudták megmenteni a várat, Bácsig vonultak vissza, ahonnan a királytól segítséget kértek, de nem kapták meg. Pétervárad eleste kihatással volt az egész középkori Magyarország történetére, viszont nevezetesen a Péterváradnál maradt magyar és szerb parasztok hősiességének. A péterváradai vár 122 hektár területen fekszik, a 17. és 18. században épült, és kultúrtörténeti emléket képvisel. A mostani várat a római, illetve a magyar váromra az akkori osztrák hatalom építette. A vár keretében működik a város egyik legismertebb múzeuma, a Művészeti Akadémia, a városi és tartományi levéltár, az obszervatórium, és itt rendezik meg Európa egyik legismertebb zenei fesztiválját, az EXIT-et. Péterváradtól nem messze áll a Tekia zárdaközpont és templom, az 1716-os péterváradai csata emlékére, amely a zárdaturizmus fejlesztésére alkalmas, hiszen fontos történelmi emlékhely.

Újvidék két kimagasló rendezvény színhelye: 2019-ben az Európa Ifjúsági Fővárosa, 2021-ben pedig az Európa Kulturális Fővárosa keretében megrendezett programok csalogatják a városba a látogatókat.

Szálláshelyek tekintetében Újvidék és környéke a legjobban ellátott a Vajdaságban. Minden kategóriában – az ötszallagos szállodáktól a magán szállásokig – minden megtalálható, és folyamatosan bővül.

Karlóca (Sremski Karlovci) 12 kilométerre helyezkedik el Újvidéktől, a Duna jobb oldalán. A magyar történelem szempontjából kiemelkedő fontosságú helyszínnek számít, hiszen 1699-ben itt kötötték meg a karlócai békét, mely a török hódítások végét jelentette magyar területeken. A karlócai békekötés helyén 1817-ben békekápolnát építettek, amely ma is megtekinthető. Érdemes megemlíteni az 1768-ban felépített katolikus templomot is.

A Karlóca környékén elterülő szőlő a borászat és a borturizmus egyik jól ismert színhelye. Szakértők szerint a tokaji borok is erről a környékről származnak. Érdemes lenne visszatelepíteni a magyar őshonos fajtákat bizonyos mennyiségben, ez jó lehetőség lenne a magyar borászoknak.

Bács, ahol a magyar királyok tanácskoztak, gazdag történelmi múltat idéző település. Bácsot II. Ulászló emelte városi rangra, de 1526-ban a török felgyújtotta és elpusztította a települést. A 15. század végétől Bács a Délvidék reneszánsz központja. A *bácsi vár* 1338–1342 között épült a francia várak mintájára, Rákóczi Ferenc hadai ostrommal bevették és felgyújtották, azóta romokban hever. Konzerválása és felújítása, turisztikai kihasználása elengedhetetlen. Itt található még a Szent Pál barokk stílusú római katolikus templom, a ferences templom, amely a legrégebbi templomépület egész Bácskában, valamint a törökfürdő (hamam) romjai.

A magyar végvár vonal további várai a Duna mentén: Szalánkemén, Szendrő és Galambóc.

A római építmények elpusztulása után a középkorban a hajózás gyakorlatilag alig működött.

Az Al-Duna szabályozásáért és a hajózás biztonságossá tételéért legtöbbet Széchenyi István tett. Ennek, valamint a Széchenyi-útnak az emlékére a Magyar Mérnök- és Építészegylet 1885-ben emléktáblát alakított a sziklafalon. A Vaskapu szabályozása folytán a bevéselt szöveg víz alá került, az emléktábla többi részének nyoma veszett. 2018 májusában egy 600 kilogrammos új emléktáblát avattak fel.

TOPOLYA ÉS KISHEGYES KÖZSÉG

Topolya község Bácska északi részén található. A Bácskai-löszhátság, a Bács-ér patak (Krivaja) völgyében helyezkedik el. Földrajzi fekvése igen kedvező, mivel a 10-es korridor autópálya és a Budapest–Belgrád vasútvonal halad át rajta. *Topolya* város a község közigazgatási, gazdasági, politikai és kulturális központja. A községben több mint 20 nemzetiség él együtt 23 településen. Ez a nemzeti, kulturális és történelmi sokszínűség az 1750-es években Mária Terézia által irányított betelepítéseknek köszönhető, és részben a mai napig megmaradt.

Szakraális és idegenforgalmi szempontból fontos építészeti örökségünk részét képezi a Raichle Ferenc által tervezett Sárlos Boldogasszony-templom, a maga 72,70 méteres magasságával és mintegy 5000 ember befogadására képes belterével Szerbia legmagasabb és egyik legimpozánsabb katolikus temploma. A torony órája alatt található kilátó egyedülálló látványt nyújt a bácskai síkságról. A tornyot teljesen fel kell újítani. A templommal egy építészeti egységet képez a Kray-kastély, amely Topolya Község Múzeumának ad otthont. Érdekes, hogy Kray báró szívét a templom falában őrzik, fiának tragikus halálára a sírfeliratot pedig Vörösmarty írta. A helység történetéről mesél még a Tájház és a kovács-bognár műhely, mely egyedülálló módon állít emléket ezeknek a mesterségeknek az országban.

Topolya határában helyezkedik el a Topolyai-tó, amely kiépített, korszerű strandjaival idényjellegű vonzerőt jelent, viszont a tartalmak bővítése elengedhetetlen. Mindezt kiegészíti még a lovassport kedvelőinek paradicsoma, a zobnaticai birtok, ahol lovassportrendezvényekre kerül sor – elsősorban a Nemzeti Vágta vajdasági előfutamára és a Zobnaticai Lovasjátékokra –, valamint itt található a Vajdaságban egyedülálló lovas múzeum és lovarda is. Itt áll az egykori Törley-kastély épülete, amely Csantavérrel és Szabadkával együtt egy Törley tematikus út része lehet a jövőben. A Topolyai-tó partján levő, védelem alatt álló szélmalom privatizációs problémák miatt jelenleg magánkézben van, és nincs kihasználva. A tó partján az elmúlt években megkezdtek egy kemping kiépítését, amelynek további fejlesztése elengedhetetlen. Topolyán fejlett még a vadászturizmus, valamint a rendezvényturizmus (Mézkarnevál, Vajdasági Parasztolimpia, Szármafesztivál, Kocsonya- és Kisüstifesztivál, Expo és szüreti ünnepség stb.).

Topolya község falvaiban a falusi turizmus és rendezvényturizmus fejlesztésére van főleg lehetőség, ezenkívül kiemelhető a borturizmus Topolyán, Bajsán és Bácskossuthfalván, a fürdőturizmus fejlesztése kezdetét vette Topolyán, Pacséron, Bácskossuthfalván, Bajsán, valamint a Topolyai-tavon. Nagy lehetőség rejlik a község területén található kastélyok turisztikai hasznosításában is. A közeljövőben Topolyán beindul a sportturizmus, hiszen hamarosan elkészül a labdarúgó-akadémia, amely számos fiatalnak nyújt majd edzési és felkészülési lehetőséget, szállással együtt.

Topolya község nem rendelkezik elegendő szálláshellyel. Jelenleg több objektum építése is folyamatban van, több kategóriában. A város központjában álló hotel épületének befejezése nagymértékben javítaná a látogatócsoportok elhelyezésének lehetőségét.

Kishegyes község Bácska szívében, a Krivaja folyó két partján, a Telecskai-dombok ölelésében található. A falu neve a történelem folyamán először 1462-ben bukkan fel, amikor Mátyás király az édesanyjának, Szilágyi Erzsébetnek Szabadka táján több pusztát ajándékozott, köztük Hegyesthwrolt is, ennek állít emléket a kishegyesi templomkertben található Mátyás-mellszobor. Az 1848–49-es szabadságharc utolsó győztes csatájának helyszíne Kishegyes. A község határában Guyon Richárd vezette győzelemre a magyar honvédeket. Ennek állít emléket a Nyugati temetőben található emlékmű és a templomkertben levő Guyon-szobor. A többi vajdasági 1848–49-es emlékhellyel összekötve tematikus útvonal kialakítása ajánlott (Elemér, Kaponya, Törökbecse, Zombor, Szabadka, Ada, Bácskossuthfalva, Magyarittabé, Zenta).

A 109 kilométer hosszú Krivaja, melynek forrása és torkolata is Vajdaság területén van, a leghosszabb „öshonos” vajdasági folyó. A folyó jelenleg fekete folt Európa ökológiai térképen, viszont szükség lenne a turizmus, a halászat és az öntözőrendszer fejlesztésére.

A 20. elején még impozáns Pecze-kastély ma romos állapotban van, és dokumentumok sem maradtak fenn róla. Pecze Ferenc a kastélyt 1923-ban építette egyetlen leányának, aki néhány évvel később elhunyt torokgyíkban.

A vajdasági falusi turizmus egyik legfelkapottabb helyszíne a Bács-ér mentén a völgyparton fekvő Kátai-tanya. Jelentős, akár 90 ember elszállásolására alkalmas kapacitásával Szerbia úttörő és vezető diákturisztikai célpontja. A tanya mellett vendégház, illetve több falusi szálláshely működik. A településen működik Vajdaság egyetlen pékmúzeuma.

Szálláshelyek vonatkozásában kiemelhető a bácsfeketehegyi Pipacs Villa, a Kultúrotthon és a Leuenbergi Otthon.

A helyi termékek gyártásában és idegenforgalmi hasznosításában nagy lehetőségek rejlenek. A községben számos helyi borász készít bort. A bácsfeketehegyi fekete meggy helyi fajta, amelyből híres pálinka készül. Más helyi termékek is bekapcsolhatók a turizmusba, például a méz.

A község számos rendezvénynek ad otthont: Dombos Fest, Anna-napok, Feketicsi Meggy napok, Szüreti Napok és Vajdasági Szabadegyetem.

FRUŠKA GORA (TARCAL-HEGYSÉG)

A Duna és a Száva folyó között elterülő földrajzi-történeti tájegység északi részét a *Tarcal-hegység* (Fruška gora) foglalja el. A 80 km hosszú, 15 km széles, rendkívül tagolt felszínű, alacsony hegyvonulatot sűrű erdők borítják, itt található Európa legnagyobb hársfaerdeje. Legmagasabb pontja az 539 m magas Vörös-fok.

A hegy nagy részén a Fruška gora Nemzeti Park terül el (25 000 ha). A vadrezervátumra és a nyílt területre osztott nemzeti park bővelkedik patakokban, forrásokban, artézi kutakban és kisebb tavakban. A háborítatlan erdők és a bőséges vízkészlet ideális környezetet nyújt az egyik fő vonzerőnek számító vadállomány számára. Mind a vadászok, mind a horgászok kedvelt úti célja a Tarcal. A kirándulni vágyókat pedig szép ösvények jelzésekkel gondosan ellátott és gondozott turistaútvonalak és páratlan panorámát nyújtó kilátók várják. A hegy északi és déli lankáin az erdőket kaszálók és szőlőskertek váltják, itt található a híres szerémségi szőlőskertek, amelyek fejlesztéséhez (régii tarcali fajták) magyar borászati érdekltség is kötődik.

A Kárpát-medence borvidékei közül egyikről biztos állítható, hogy már a római korban is létezett: ez a szerémségi. A Szerémség borát az egész középkoron át a borok királyaként emlegették. Bár írásbeli nyoma nem maradt a Szerémségi borvidék folytonos működésének, az tény, hogy a magyar államalapítás után néhány évtizeddel már komoly borszállítmányok indultak innen útnak. A Duna nyújtotta gyors és biztonságos szállítási lehetőséget csak úgy tudhatták eleink kihasználni, ha volt borfölösleg, és az bárki asztalára kerülhetett. Nincs pontos fajtajegyzék az Árpád-korból, de

valószínűsíthető, hogy kék és fehér szőlőből egyaránt készültek a magyar királyi udvarba is eljutó borok. A minőséggel nem volt gond, mivel a kevés megmaradt feljegyzés dicséri a szerémségi borokat, melyekről az első írott forrás 1217-ből származik. A többi vajdasági szőlő- és bortelem régióval együtt a vajdasági borturizmus alapját képezi.

A terület már a késői bronzkortól lakott. A római birodalom bukása után többször is váltották egymást a hódítók: hunok, avarok, frankok stb. A magyarok e területen először a bolgárok ellen küzdő frankok hívására jelentek meg, majd hosszú időn át viaskodtak a bizánciakkal a terület birtoklásáért. A 12. századtól a terület a Magyar Királyság része volt. A magyar többségű Szerém vármegyét elsőként szervezték meg a magyar királyok. A tatárjárás után indult meg nagyobb számban a várak építése, és Zsigmond király idejére kialakult egy kővárakból álló végvári rendszer. Ennek nyomai még láthatók egyes helyeken, ha felkeressük Szalánkemén, Kölpény vagy Rednek várának romjait. A török hódítások után a magyar dominancia sosem tért vissza igazán. Erre alapozva egy magyar történelmi tematikus túra is kialakítható a környéken.

A várromokon kívül számos településen állnak régi kastélyok (pl. Belcsény, Kamanc), némelyik azonban megsemmisüléshez közeli állapotban van. Tematikus túrát ezekre a helyekre is lehet szervezni.

A középkori magyar szerzeteskolostorok helyén pravoszláv kolostorok épültek, egyes adatok szerint 35. A mai napig 16 maradt fenn, ezért a hegyet a szerbek Szent Hegynek is nevezik.

Egészében tekintve a Tarcal-hegy üdülő-, kiránduló- és történelmi helyeivel és gasztronómiájával az Újvidéki körzet részeként idegenforgalmi szempontból a Duna mente egyik legértékesebb és legközkedveltebb tájegysége.

Számos közkedvelt rendezvényt is szerveznek, amelyek több ezer embert vonzanak ide: Fruška gora-i maraton, szüreti ünnepek stb.

A térség szálláskapacitása kielégítő, folyamatosan bővül, modern hotelek nyílnak, és a magán szállások száma is növekszik.

BÁNÁT (NAGYBECSKEREK, VERSECI-HEGY, VERSEC, DELIBLÁTI-HOMOKPUSZTA STB.)

Közép- és Dél-Bánság természeti adottságait a Tisza, a Béga és a Temes folyó, a szikességekkel és homokpusztákkal tarkított síkság, valamint a Verseci-hegy határozza meg.

Nagybecskerek-től mindössze 10 km-re a Tisza és a Béga folyó között az Óbéga – Császár-tó speciális természeti rezervátum terül el, amely elsősorban vízimadarairól vált ismertté. Jellegzetes mocsári élőhely, de foltokban fellelhetők a sztyeppék és a szikességek is, amelyek együttesen alkotják a rezervátumot. Területének legeredetibb részei a Botosi-rét, a Császár-tó, a Farkasdi-rét, a Tiganjica, a Ravenica és a Perlezi-mocsár. Északról és nyugatról közvetlenül Európa egyik legnagyobb halastórendszere határolja, amely az Écska Halgazdasághoz tartozik.

A gyógyturizmust Közép-Bánátban a Nagybecskerek mellett fekvő Rusanda-tó melletti Rusanda Gyógyfürdő Fizioterápiás és Rehabilitációs Szakkórház képviseli. A gyógyító hatás a tóban levő ásványi gyógyiszapnak köszönhető. Az iszapon kívül a gyógyfürdőben gyógyászatra használják még a 32 °C hőmérsékletű forrásvizet is.

Bánát déli részén a Duna és a Karas folyó között található a 36 kilométer hosszú és 11 kilométer széles futóhomokterület, a *Delibláti-homokpuszta*, Európa egyetlen megkötött sivataga. A Duna medréről származik finom szemcséjű homokja, amelyet a jégkorszakban a délkeleti irányú kossava szél hozott erre a területre. Európa egyetlen sivatagjának homokvidékét fenyő- és akácerdők kötik meg, melyek ültetése Mária Terézia uralkodása idején, a 18. században kezdődött. A csak itt található bánáti bazsarózsa (*Paeonia officinalis* subsp. *banatica*) mellett gazdag élővilága sok endemikus növényfajt őriz, mint pl. a kígyógyökerű keserűfű (*Persicaria bistorta*), illetve a Degon-féle kotuliliom (*Fritillaria meleagris*). Megtalálhatók más őshonos rovarfajták, különféle madárfajok is. A vadászok egyik kedvenc úti célja a homokpuszta, hisz erdeiben nagyszámú őz és szarvas található, de itt honos több száz éve az immáron védettnek nyilvánított bánáti farkas is.

Szálláshely-kapacitás csak a közeli városokban, Pancsován és Kevevárán (Kovinban) található. Helyben az egyetlen diáktáboron kívül magánházakban várja szállás a látogatókat. Az egyedüli magyarlakta település Fejértelep (Šušara), lakossága közel 300 főt számlál.

Ezek mellett megtalálhatók a sport-, horgász- és vadásztartalmak, amelyekről ez a környék híres, és ez jó alapot ad a további fejlesztésekhez. Ezt egészítik ki a településekhez, eseményekhez kapcsolódó rövid időtartamú rendezvények. Nagybecskereknek, az egykori Torontál vármegye székhelyének nevezetességei a következők: a Boldogasszony Iskolanővérek egykori zárdája, a Nepomuki Szent János római katolikus székesegyház (1863–1868 között épült), az 1820-ban készült városháza a kiemelkedő szépségű barokk teremmel (Nagyterem), Szerbia legrégebbi színházépülete, amelyet 1835-ben építettek jellegzetes barokk stílusú beltérrel, a múzeum épülete, amely eredetileg pénzügyi palota volt, valamint a város legrégebbi hídja, a Kis híd, amely 1904-ben épült, a református templom neogótikus stílusban és mellette a nagybecskereki törvényszék épülete.

Az eleméri Szent Ágoston katolikus templom kriptájában nyugszik a templom építetője, Kiss Ernő aradi vértanú.

E térség települései, *Erzsébetlak*, *Lukácsfalva*, *Écska* és *Muzslya* alkalmasak a falusi turizmus fejlesztésére. Jelen van az etno- és a gasztroturizmus (Lukácsfalvi Paradicsomnapok, Erzsébetlaki Kolbászfesztivál, Muzslyai Töporlyúfesztivál).

Az écskai kastélyt 1820-ban nyitották meg. A megnyitón számos előadóművész mellett az akkor kilencéves Liszt Ferenc is hangversenyt adott. A kastélyhoz tartozik még a lovarda, a víztorony és a kert, és itt épült fel a római katolikus templom is. A kastély nagy kiterjedésű ligetszerű környékének gazdag vadállománya miatt a komplexum kedvelt vadászterület. Gazdag vadállománya van még Aradac, Szentmihály és Jankahíd vadászterületeinek is.

2009-ben Nagybecskerek megkapta az új 2800 férőhelyes sportcsarnokot, az úgynevezett Kristálycsarnokot. Így ez a város egyes világversenyegeknek is otthont adhat.

Nagybecskerek és Begaszentgyörgy község, illetve egész Közép-Bánát számára sokat jelentene a Nagybecskerek és Temesvár közötti kerékpárút befejezése, valamint a Béga újbóli hajózhatóvá tétele.

Helyi jelentőségű rendezvény az augusztusban már három évtizede megrendezendő sömnapok és az újtók és vállalkozók kiállítása.

Szécsány turisztikai kínálatát gazdag hal- és vadállománya folytán a vadászat és a halászat nyújtja.

Magyarcsernye a vadászturizmus terén képvisel idegenforgalmi vonzerőt.

Versec gazdag történelmével és nyugodt hangulatával Dél-Bánát igazi turisztikai gyöngyszeme. Bánát délkeleti részén húzódik a szigetszerűen kiemelkedő Verseci-hegység, amely a Kárpát-hegység déli ívének legnyugatibb pontját képezi, egyben Vajdaság legmagasabb pontját (Gudurički vrh, 641 m). Itt található a verseci vár, korábbi nevén Érsomlyó vára, amelyet feltételezhetően a török betörések elleni dél-magyarországi várrendszer részeként emeltek Zsigmond király idejében, a 14. században.

A különleges építészettel bíró dél-bánsági város környéke üdítő látvány a végtelennek tűnő síkság után. A barokk és a szecessziós stílus dominál az építészetben. Különös hangulatot adnak a kibicablakos házai, amelyek magukban hordozzák egyes korszakok stílusjegyeit. A nevezetességek sorából említésre méltó a Szent Gellért-templom (1860–1863 között épült), az 1861-ben épült gótikus stílusú városháza, az 1763-ban épült ortodox püspöki palota és a 1784-ben épült régi gyógyszertár épülete.

Versec Herczeg Ferenc városa, a jómódú német családban született író édesapja a város gyógyszerésze és polgármestere volt. A Magyar Tudományos Akadémia tagja és másodelnöke, az Új Idők főszerkesztője és a Magyar Revíziós Liga elnöke.

A verseci tájon található az ország legnagyobb borvidéke, a 2000 hektárnyi szőlőültetvény. A szőlőhöz és a borhoz hagyományos rendezvények fűződnek, amelyek közül a legnépszerűbbek a Verseci Szüreti Napok, a Borfest bor- és borászati kiállítás, illetve borverseny.

A sport- és rekreációs tevékenységeket illetően számos lehetőséget nyújt a már említett Verseci-hegység, továbbá a 2001-ben felépített 5000 férőhelyes Millennium Sportcsarnok és a város peremén fekvő Verseci-tó (32 000 m²), amelynek hőmérséklete 25 °C, és ásványi anyagokban gazdag.

Székelykeve, Európa legdélebbi magyar települése a helytörténeti és tranzit-idegenforgalmi adottságaival vált közismert idegenforgalmi mikrodesztinációvá. Falusi vendéglátásban a legtöbb vendégéjszakát valósítják meg Szerbiában. Itt szervezik meg a Magyar Konyha Napja rendezvényt.

Torontálvásárhely híres a református templomáról, amely Vajdaság legnagyobb és legmagasabb református temploma. A 68 méteres torony messziről jelzi, hogy egy többnyire református hitvallású faluba érkezünk.

Torontálvásárhely református lakossága 1794-ben érkezett erre a tájra Hódmezővásárhelyről, Szentesről, Makóról és Gyomárról. Nem sokkal a község megalapítása után templomot is emeltek téglából, vályogból és nádtetővel, ez azonban 1830-ban egy tűzvészben elpusztult. A ma is álló református templomot 1833-ban kezdték építeni, és öt év alatt fejezték be. A munkálatokat Ságok Aladár építőmester vezette, ezenkívül gondnokokat választottak a templomépítés felügyelésére. Az ő feljegyzéseiből tudjuk, hogy az építkezéshez 1 158 000 darab téglát használtak fel.

*Temerinn*nek történelmi körülményei folytán gazdag kultúrtörténeti öröksége van, amelyet nyilvántartásba kell venni, és beiktatni a község idegenforgalmi kínálatába. Említésre méltó a Szécsenkastély a körülötte levő rendezett parkkal, valamint a temerini magyar tájház, amely Temerin magyar lakosságának népi építészeti emlékeit, valamint a hagyományos paraszti életmódot, családi életteret és gazdálkodást hivatott bemutatni. Itt épült fel a TAKT-alkotóház is. A vajdasági táj jól ismert része a Temerin határában épült tanyavilág, amely a falusi turizmus megteremtéséhez szolgálhat alapul.

Az ökoturizmus fejlődéséhez a Jegricska Természeti Park páratlan természeti kincsei járulhatnak hozzá. Nemzetközileg jelentős növény-, illetve madárélőhelynek (IPA- és IBA-terület) számít. A község bővelkedik egynapos rendezvényekben is (pl. nemzetközi borfesztivál, Illés-nap, fiákeres rendezvény, tinifesztivál, Temerini Amatőr Képzőművészeti Tábor – TAKT stb.). 1853 óta tartják a temerinek őseik fogadalmát – Szent Illés napján megfogadták, hogy munkaszüneti napot tartanak, mert az 1848–49-es forradalom és szabadságharc bukását követő években sorozatosan elemi csapások érték a falut. Illés napján a mezőkön és a templomban egyaránt fohászkodnak.

A temerini termásvíz gyógyhatása miatt már 90 éve használják. Ennek ellenére mindmáig kihasználatlan potenciál maradt.

A *Sortúz egy fekete bivalyért* című magyar film 1984-ben készült Gion Nándor regénye alapján. Ahogy ennek a regénynek, úgy Gion más regényeinek a helyszínével is megismerkedhetünk Szenttamás utcáin. *Szenttamás* község elsősorban rendezvényturizmusáról ismert, mint pl. az Őseink Zenéje, az Aranycitera verseny, a Péter-napi kulturális napok Nádajlon, Turián és Szenttamáson, a szenttamási tamburások fesztiválja, valamint az aratók fesztiválja.

Turián és Szenttamáson a sport-, a vadászturizmus és a falusi turizmus fejlesztéséhez is adva vannak a feltételek.

Kúla, a Telecskai-dombok lábánál épült város Bácska legrégebbi települései közé tartozik. A 17. században a Wesselényiek birtokjegyzékében szerepel. A falu a bácskai kamarai uradalomnak egyik kerületi középpontja is volt. Itt volt az uradalmi tisztartó lakása és a díszes sörfőző is, amint azt Cothmann kamarai tanácsos 1763-ban említi. Gróf Cothmann beszámolóján kívül a Magyar Országos Levéltár régi tervrajzgyűjteményében megtalálható a kúlai serfőzde tervrajza is, amelyet Kneidinger András (Andreas) vetett papírra az 1760-as években (az apatini sörgyár terve ugyanebből az időszakból származik, de a kúlaival szemben arról nem olvashatunk gróf Cothmann jelentésében). Minden bizonnyal a kúlai az (egyik) első sörgyár lehet Bácskában. A Népkör alapítását 1868-ban jegyzik, ezzel a legrégebbi magyar művelődési egyesületnek számít a Vajdaságban. 1870. június 16-án költözött saját székházába. Alapítója Szakácsy Sándor plébános volt. Fontosabb rendezvények a Szenteleky-napok Szivácon és a Hagyományőrző Napok Kúlán.

A szerémségi szórványban a legnagyobb lélekszámú magyar közösségek a következők: *Dobradó, Satrinca, Maradék, Nyékinca, Herkóca, Ürög* stb. A szórvány központja Maradék, ahol művelődési egyesület működik, őrzik a magyar hagyományokat, kultúrát.

Ezekben a helyeken főleg a falusi turizmus, a borturizmus fejlesztésére van lehetőség, falusi szálláshelyek létesítésére és rendezvények szervezésére van szükség, amelyekről felismerhető lenne a környék, és odavonzanák a látogatókat.

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény és a 2015. évi LXXX. törvény egyik legfontosabb rendelkezése a külhoni értékgyűjtés megteremtésének lehetősége magyarországi mintára. Ennek alapján a Magyar Állandó Értekezleten (Máért) részt vevő szervezetek kezdeményezésére létrejöttek a külhoni magyar értéktárbizottságok. A Vajdasági Magyar Értéktárbizottságnak kiemelt feladata a vajdasági magyar értékek azonosítása, nyilvántartása, valamint felterjesztése a külhoni nemzetrész értéktárába, a magyar értéktárba és a hungarikumok gyűjteményébe. A Vajdasági Magyar Értéktár a vajdasági turisztikai vonzerő szerves részét képezi.⁴

	Turisztikai kínálat	Turisztikai desztináció	Vonzerő
1	Fürdők, gyógy- és wellnessturizmus	Vajdaság	gyógy- és termálvíz
		Szabadka–Palicsfürdő	termálfürdő (Palics)
		Felső-Tisza mente	gyógyfürdő, Baráthok kútja (Magyarkanizsa) gyógysár (Ada, Orlovacs) Adica Üdültetési Közvéllalat által üzemeltetett medencekomplexum (Ada) állami tulajdonú, üzemen kívüli kút és medence (valamikor Miskei sárfürdő, Zenta) termálvízforat (Zenta) Kerekszéki kénes forrás (Felsőhegy) termálvízforat és -medence (Óbecse)
		Felső-Duna mente	gyógyfürdő (Bezdán)
		Topolya, Kishegyes	gyógyfürdő (Pacsér) rekreációs központ szabadtéri medencékkel (Bácskossuthfalva) termálvízforat (Topolya)
		Bánát	keseűvíz (Torda) Rusanda Gyógyfürdő (Melence)
		Egyéb szórványterületek	temerini gyógyfürdő
2	Rendezvények	Vajdaság	A Magyar Nemzeti Tanács kiemelt jelentőségű rendezvényei ⁵ Durindó és Gyöngyösbokréta, Vőfélytalálkozó
		Szabadka, Palicsfürdő	Interetno Fesztivál, Etnofest, Desiré Central Station, Summer3P, Szabadkai Regionális Gazdasági Vásár (Szabadka) Palicsi Nemzetközi Filmfesztivál, Nemzetközi Gyermekszínházi Fesztivál, Hagyományok Téli Fesztiválja, Szent István-napi ünnepség (Palics)

⁴ <http://ertektar.rs/>

⁵ <http://archiv.mnt.org.rs/443-KIEMELT-JELENTOSEGUVE-NYILVANITOTT-INTEZMENYEK-DIAK-ES-RENDEZVENYEK>

		<p>Betyárnapok és Fokhagymafesztivál (Ludas) Szamárverseny (Királyhalma) Szüreti és bornapok (Szabadka, Palics, Hajdújárás), Rózsa Sándor napok (Hajdújárás) Noszai napok (Nosza)</p>
	Felső-Tisza mente	<p>Jazzfesztivál, nemzetközi úszó- és futómaraton Horgos– Magyarkanizsa, Tiszavirág Fesztivál, Csodakút Nemzetközi Természetfilm-fesztivál, KanizsaFeszt, Kukoricafesztivál, Juhásznapiok, borfesztivál (Magyarkanizsa) Nemzetközi Főzőverseny és Gasztronómiai Napok (Kispiac) Hurka- és kolbászfesztivál (Adorján) Malomfesztivál (Orom) Aratóünnepség (Völgyes) Traktorfesztivál (Oromhegyes) régimesterségek kiállítása, Green Future zenei fesztivál, gulyásfesztivál, pálinkafesztivál, gasztronapok, motorostalálkozó (Ada) törökfalui hagyományos hármas ünnepségsorozat – aratóünnepség, Jár a malom, kenyérszentelő (Törökfalu) Nemzetközi Kisbírófesztivál (Csóka) kézművestábor (Tizsaszentmiklós) Zentai csata ünnep, Nemzetközi Hólégballon fesztivál, Szent-Mihály napi Táncszínház-találkozó és Sokadalom, Karácsonyi Kavalkád és Betlehemes Találkozó, Helyi termékek Mikulásnapi kiállítása, Tiszavirág Fesztivál, Mosolytenger, Nemzetközi Birkanyíró és Birkapörköltfőző Verseny, Vajdasági kulináris kiállítás (Zenta) Kárpát-medencei Aratóünnepség (Felsőhegy) Észak-bánáti Néptánc-találkozó (Törökkanizsa) Középiskolások Művészeti Vetélkedője (KMV), Nemzetközi Disznóölő Fesztivál (Óbecse) Darufesztivál (Törökbecse) Tücsök tábor, Nemzetközi gyermek néptáncfesztivál (Péterréve)</p>
	Felső-Duna mente	<p>szentkúti Kisboldogasszony-ünnep, szüreti bál (Doroszló) hármashatár-találkozó (Bezdán) Szent Anna-búcsú (Bácskertes-Kupuszina) Szent István-napi nyugat-bácskai központi ünnepség (Zombor)</p>
	Topolya és Kishegyes	<p>Expo gazdasági és mezőgazdasági vásár, Mézkarnevál, Szármafesztivál, Nemzetközi Ijász- és Kézműves- találkozó, Vajdasági Parasztolimpia, motorostalálkozó (Topolya) Nemzeti Vágta előfutama (Zobnatica) szüreti napok, Kisüsti- és Kocsonyafesztivál (Bácskossuthfalva) Dombos Fest, Anna-napok (Kishegyes) szüreti napok, meggynapok (Bácsfeketehegy)</p>

		Bánát	Aratóverseny, Pásztomap és Juhászbál, Töpörtyűfesztivál (Muzslya) Paradicsomnapok (Lukácsfalva) Gombócfesztivál, Baracklevár-fesztivál (Nagykikinda) Guzsalyos Nemzetközi Népművészeti Találkozó (Kisorosz) Észak-bánáti Aratóünnepség (Szaján) Kukoricafesztivál (Torda) Kolbász- és Pálinkafesztivál (Erzsébetlak) VIVE magyarnóta- és csárdásfesztivál (Torontálvásárhely)
		Egyéb szórványterületek	TAKT – Temerini Amatőr Képzőművészeti Találkozó, Tini-Ifjúsági Tánccalénekes-vetélkedő, Illés-nap (Temerin) Őseink Zenéje (Szenttamás) Hagyományőrző Napok (Kúla) Magyar Konyha Napja (Székelykeve)
3	Vadász- és horgászturizmus	Szabadka és Palicsfürdő	Palicsi-tó, Ludasi-tó Szabadkai–Horgosi-homokvidék és a Szelevényi-erdő vadászterület (Csantavér, Makkhetes)
		Felső-Tisza mente	Vadászterületek (Tisza-vidék, Kapitány-rét, Magyararkanizsa, Kispiac, Martonos, Ada, Óbecse, Péterréve, Csóka, Verbica, Padé, Zenta) fácánnevelde (Magyararkanizsa) sólyommal történő vadászat (Csóka) Aranka folyó (Csóka, Nagybecskerek) Budzsáki-tó (Ada) halászat a természetes élőhelyeken és mesterséges horgásztavakon (Tisza, Tisza-holtágak) Gyöngysziget (Törökbecse)
		Felső-Duna mente	Vadászterületek (Felső-Duna mente, Zombor, Doroszló, Gombos, Bácskertes) Csonoplyai-tó (Csonoplya)
		Topolya és Kishegyes község	vadászterületek (Topolya, Bácskossuthfalva, Pacsér, Bajsa, Zentagunaras, Kishegyes, Bácsfeketehegy) fácánnevelde (Topolya) Topolyai-tó (Topolya) Bácskossuthfalvi víztározó (Bácskossuthfalva)
		Bánát	vadászterületek (Szentmihály, Magyarcernye, Tóba, Magyarittabé, Szaján)
		Egyéb szórványterületek	vadászterületek (Dobradó, Satrinca, Maradék, Székelykeve, Temerin) Jegricska folyó – sporthorgászat (Temerin)
4	Falusi turizmus és gasztronómia	Vajdaság	csigatészta, vajalja
		Szabadka és Palicsfürdő	Róka-tanya
		Felső-Tisza mente	Túrú-tanya, Kamarás-villa (Horgos) tájház (Ada) Madga-Lak Tájház (Tornyos)

			Adahatári tanyasi iskola (Adahatár) Nagypál-szállás, Koós-tanya, Mátyás-tanya (Ada), Skanzen (Tóthfalu), Tandari-tanya (Martonos) tájház (Péterréve) Díszkert (Oromhegyes) törökfalui kakaspörkölt horgosi és martonosi pirospaprika
		Felső-Duna mente	Becker vendéglő (Gombos) ethoház (Gombos, Bácsgyulafalva-Telecska) tradicionális gombosi halpaprikás tájház (Doroszló, Bácskertes)
		Topolya és Kishegyes község	Capriolo vendégház, Kinga-tanya (Topolya) Kátai-tanya (Kishegyesen) tájházak (Topolya, Bajsa, Zentagunaras, Bácskossuthfalva) bácsfeketehegyi meggy – Prima
		Bánát	tájház (Muzslya, Erzsébetlak, Szaján) temesközi gömölye helytörténeti múzeum, református templom (Debelyacsa) tájház (Szaján) tájház (Kisorosz)
		Egyéb szórványterülete k	tájház (Temerin) tájház (Székelykeve)
5	Régészeti lelőhelyek, történelmi és kulturális értékek, templomok, kastélyok (épített örökség)	Szabadka és Palicsfürdő	szecessziós épületek: városháza, zsinagóga, Raichle- palota (Szabadka) Népszínház, Városi Könyvtár, Városi Múzeum, Kosztolányi Dezső Színház, Gyermekszínház, Kaponya Árpád-kori pusztatemplom, Szent György-templom a millenniumi emlékzászlóval, Szent Teréz-bazilika, ferences templom és rendház, Rókus-kápolna, kaponyai emlékmű (Szabadka) Kosztolányi Dezső, a gimnazista szobor, Raichle Ferenc- mellszobor, Hunyadi Mátyás-szobor, Vermes Lajos szobra, Kossuth Lajos-mellszobor, Lifka Sándor-mellszobor, Komor Marcell és Jakab Dezső mellszobrai, Szentháromság-szobor, Szent Flórián-szobor, Iványi István, Luther Márton és Kálvin János mellszobrai, Szárits János szobra, az I. világháború áldozatainak állított, majd átalakított szobor, Szép Ferenc-emlékjel, '56-os emlékmű, Vergődő madár, Csáth Géza-szobor, Munk Artúr-szobor, Vermes Lajos szobor (Szabadka) szecessziós épületek: Víztorony, Női strand, Vigadó, szabadtéri színpad, állatkert szökőkutak: zöld és kék szökőkút (Zsolnay kerámiából) Baranyi Károly szobrai, Bagolyvár (Palics) Páduai Szent Antal-templom, Szentháromság-szobor, Hunyadi János-szobor (Csantavér) noszai Hinga-domb (Gyöngypart)

		Ludas–Budzsák régészeti lelőhelyek
	Felső-Tisza mente	<p>postaállomás a Szelevényi-erdőben, földvárak, kurgánok (halomsírok, 5000 évesek)</p> <p>városháza, Vigadó épülete, kaszinó, Halász tér a bronzkorszakból, Szent Őrangyalok-templom, Szentháromság-szobor, vasútállomás épülete (Magyarkanizsa)</p> <p>Velebit archeológiai lelőhely</p> <p>Kárász-kastély, Brauswetter-villa – Bartók-hagyaték, kishorgosi Árpád-kori templom és temető, vasútállomás, Órásvilla, Gabonatároló (Horgos)</p> <p>szélmalom (Orom)</p> <p>Bair II, Prkos és Majdan archeológiai lelőhely, Schuple-kastély, Maldeghem-kastély, Felits-kúria, Szent György vértanú katolikus templom, oroszlámosi templomdomb régészeti lelőhely (Törökkanizsa)</p> <p>Szerviczky-kápolna és -kastély (Majdány)</p> <p>Diván-kastély (Padé)</p> <p>szecessziós tűzoltólaktanya, városháza, emlékkilátó, Zentai csata emlékmű, Városi Múzeum, Jézus Szíve-templom, Pádúai Szent Antal-templom, Lisieux-i Kis Szent Teréz-emléktemplom, kamaraszínház, Révész-szobor, Régi mesterségek háza, Dudás Gyula szobor (Zenta)</p> <p>Magyarok Nagyasszonya Plébániatemplom (Tornyos)</p> <p>Szentháromság templom tornya, Damjanich-emléktábla (Ada)</p> <p>Léderer-kastély, Szentháromság római katolikus templom, II. Rákóczi Ferenc-szobor, Móra Ferenc-szobor (Csóka)</p> <p>Petőfi Sándor-szobor, kilenclyukú híd az Aranka folyón (Kanizsamonostor)</p> <p>Pasztviják-szélmalom (Völgypart)</p> <p>Bogdán-kastély (Fantast lovarda), Than-emlékház, városháza, római sáncok, zsilipkapu, belvárosi katolikus templom, Petőfi-szobor (Óbecse)</p> <p>aracsi pusztatemplom, Máté-pusztá archeológiai lelőhely, Assisi Szent Klára római katolikus templom, evangélikus templom (Törökbecse)</p> <p>út menti keresztek (Törökfalú, Völgypart, Valkaisor)</p>
	Felső-Duna mente	<p>Megyeháza épülete, benne a <i>Zentai csata</i> című Eisenhut Ferenc-festményrel (a legnagyobb olajfestmény Szerbiában), a Magyar Polgári Kaszinó épülete, benne Schweidel József vértanú mellszobrával, Városi Múzeum, benne a Sissy-festményrel (Zombor)</p> <p>Dohánymúzeum (Telecska)</p> <p>Tűzoltómúzeum (Gombos)</p> <p>Szent István-szobor, városháza (Apatin)</p> <p>Szentkút (Doroszló)</p>

		Petőfi-mellszobor (Kupusztina)
	Duna menti Városok	végvárok (Bács, Pétervárad, Szalánkemén) ferences templom (Bács) Békekápolna (Karlóca) Tekia zarándokhely és templom (Pétervárad–Karlóca) Mária neve templom, Újvidéki Színház, Európa Kollégium, Szent Erzsébet-templom, Fehér Ferenc-mellszobor, Turulszobor (Újvidék)
	Topolya és Kishegyes községek	Zákó-kastély (Bajsa) Kray-kastély (galéria és Topolya Község Múzeuma), községi művelődési ház, Juhász Erzsébet Könyvtár, szélmalom, Sarlós Boldogasszony-templom, kovács- és bognárműhely, kálvária és golygota szoborcsoport, Szentháromság (Topolya) Falcione-kastély (Pannónia) Fernbach-kastély (Krivaja) állandó művésztelep és galéria, lovas múzeum, kovácsmúzeum, Törley-kastély (Zobnatica) Engelmann-kastély (Zentagunaras–Buránysor) Kossuth-mellszobor (Bácskossuthfalva) református és evangélikus templom, Bányai János szülőháza, Művelődési Otthon és Tájház (Bácsfeketehegy) Szent Anna-templom, kemencekápolna, a kishegyesi csata emlékműve, Corvin Mátyás-mellszobor, Guyon Richárd-mellszobor, pékmúzeum, Pecze-kastély (Kishegyes)
	Bánát	Gróf Karátszonyi Andor kastélya (Beodra) vármegyeház, Boldogasszony Iskolanővérek zárdája, Nepomuki Szent János-székesegyház, Szent István- templom, a színház épülete, népkönyvtár, történelmi levéltár, művelődési központ, száraz őrlésű malom, piarista templom, Gokler-múzeumház, nádgyarak (Nagybecskerek) Lázár-kastély (Écska) Szent Erzsébet-templom (Nagy-erzsébetlak) Kiss Ernő aradi vértanú sírhelye, Szent Ágoston-templom (Elemér) szárazmalom (Nagykikinda) Szent István-szobor, 1848–49-es kopjafa, Dr. Berényi János-emléktábla és -emlékház (Torda) Csekonity gróf kastély (Udvarnok) Kossuth-szobor (Magyarittabé)

			<p>Petőfi Sándor-szobor, Szent István-szobor, Szűz Mária neve templom, Sziveri János-emlékház (Muzslya)</p> <p>Keresztelő Szent János római katolikus templom (Écska)</p> <p>Kisboldogasszony-templom (Lukácsfalva)</p> <p>Szent Mihály arkangyal templom (Szentmihály)</p> <p>Szent Gellért-templom, városháza, verseci vár, Szent Kereszt-kápolna, Kiss Anna katolikus templom (Versec)</p> <p>Református templom Torontálvásárhelyen (Debelyacsa)</p>
		Egyéb szórványterületek	<p>török pincerendszer, Kis-Sztapár, Ferenc-csatorna, budapesti révkapitányság épülete, vízimalom (Kúla)</p> <p>Szenteleky-szoba (Szivác)</p> <p>első zsilip a nagycsatornán, Kiss Józsefnek, a Ferenc-csatorna tervezőjének sírja (Verbász)</p> <p>Gion-ház, kálvária (Szenttamás)</p> <p>az 1944–45-ös ártatlan magyar áldozatok emlékére felállított emlékmű (Csúrog)</p> <p>Szent Rozália-templom, lourdes-i emléktemplom és zarándokhely, Szécsen-kastély (Temerin)</p> <p>Sörház, Népkör (Kúla)</p>
6	Természeti adottságok / Természetes élőhelyek / rezervátumok	Vajdaság	<p>Duna, Tisza, Tisza mente, szikések, Béga, Temes, Száva, Ferenc-csatorna (DTD-csatorna), Bács-ér, Csik-ér, Tarcal-hegy, Verseci-hegy – tájvédelmi terület, Deliblati-homokpuszta – speciális természeti rezervátum, Telecskai-dombok (Bácskai-löszhátság)</p> <p>báránypirosító, bánáti bazsarózsa</p> <p>tűzok, földikutya</p>
		Szabadka és Palicsfürdő	<p>Szabadkai-erdő – tájvédelmi terület</p> <p>Szabadkai-homokpuszta – tájvédelmi terület</p> <p>Palics (Palicsi-tó) természeti park</p> <p>Ludasi-tó – speciális természeti rezervátum,</p> <p>Szelevényi-pusztá – speciális természeti rezervátum</p> <p>védett kocsányos tölgyek (Palics) – természeti emlékek</p>
		Felső-Tisza mente	<p>a Tisza virágzása</p> <p>Szelevényi-pusztá – speciális természeti rezervátum,</p> <p>Kamarás – természeti park,</p> <p>Kis-Tisza területe (Magyarkanizsa)</p> <p>tűzokrezervátum – speciális természeti rezervátum (Törökkanizsa)</p> <p>törökkanizsai park – kertépítészeti műemlék</p> <p>Járás – vajdasági védettség alatt álló legelő (Ilonafalu)</p> <p>a Tisza holtágai (Csóka)</p> <p>a Tisza partvidéke</p> <p>a Csik-ér völgye, keresztési halastó</p> <p>Pána és Bátka holtágak, Tisza-parti gestenyefasor (Zenta)</p> <p>Budzsák-tó (Ada)</p> <p>Sóskopó – speciális természeti rezervátum, gyöngyszigeti</p> <p>Holt-Tisza – természeti park (Törökbecse)</p> <p>gémtelep – IBA-terület (Óbecse)</p>
		Felső-Duna	Felső-Duna mente – speciális természeti rezervátum

		mente	
		Tarcal-hegy	Fruška gora Nemzeti Park
		Topolya és Kishegyes község	Topolya völgyei – természeti park topolyai park (Topolya) krivajai régi park – kertépítészeti műemlék (Krivaja) a zobnaticai mezőgazdasági birtokon levő regionális park és erdősített park pannóniai természeti park ⁶ tisza fák (Zentagunaras) kocsányos tölgy, víztározó tó (Bácskossuthfalva) víztározó tó (Pacsér) Topolyai-tó Bács-ér (Krivaja) folyó
		Bánát	túzokrezervátum – speciális természeti rezervátum (Törökkanizsa) Aranka folyó, Holt-Tisza, Duna–Tisza–Duna-csatorna, Császár-tó – speciális természeti rezervátum (Nagybecskerek) Verseci-hegy – tájvédelmi terület Verseci Kis-rét – védett élőhely (Versec) Okanj Bara – speciális természeti rezervátum (Elemér)
		Egyéb szórványterületek	Jegricska – természeti park (Temerin)
7	Vízi turizmus	Felső-Tisza mente	kikötő, téli kikötő lehetősége a Kis-Tisza területén, cserkészvízitelep (Magyarkanizsa) kikötő, regatta, strand (Zenta) klubkikötők Adán és Moholon, strandok (Ada) kompjárat a Tiszán (Péterréve)

⁶ Régebbi kategorizáció szerinti elnevezése regionális természeti park
http://www.zzps.rs/novo/kontent/stranicy/zastita_prirode_pp/ParkPrirode.pdf

4. táblázat A stratégia által definiált desztinációk idegenforgalmi termékeinek fejlesztési mátrixtáblázata

Területi lehatárolás	Kulcsfontosságú idegenforgalmi ágazatok	Idegenforgalmi termékek	Javasolt fejlesztési pólusok, programok
Szabadka község	Kulturális turizmus, kongresszusi turizmus, rendezvényturizmus, lovas turizmus, etno- és gasztroturizmus, borturizmus	Rendezvények, szecessziós épületek, Palicsi-tó és környéke, Ludasi-tó és környéke, szállások, MICE-helyszínek és -tartalmak, borászatok	Szabadka építészeti értékeinek re felújítása A Palicsi-tó vizének tisztítása, a visszaállítása, ami a vízi sportok aktívá lehetővé, wellnessstartalmak fejlesztése. kapacitások növelése, a borturizmus tematik kidolgozása és a szükséges infrastruktúra valamint falusi környezetben vid előmozdítása
Magyarkanizsa, Törökkanizsa, Zenta, Ada, Csóka, Óbecse, Törökbecse	Kulturális turizmus, rendezvényturizmus, nautikus turizmus, gyógy-, fürdő- és wellnessturizmus, ökoturizmus, ifjúsági és családturizmus, sporthorgászat	Rendezvények, fesztiválok, Tisza-parti üdülőövezet, a zentai csata (mint helyi márka) helyszínei, Magyarkanizsai Gyógyfürdő, aracsi puszta templom	A Tisza folyóhoz kapcsolódó turizmus fejlesztése, nemzetközi hajózás beindítása, ifjúsági üdülő kialakítása a Tisza-parton, az aracsi puszták konzerválása és tartalmakkal való megtöltés. Magyarkanizsai Gyógyfürdő felújítása a modern turisták igényeinek megfelelően, a zentai csata tiszavirágzás brand kihasználása, a zentai fürdő modernizálása, kisebb hajók, csónakok bérletre alkalmas pontok kiépítése, a sporthorgászat kialakított többnapos programok, a Gyöngyös hatékonyabb kihasználása és a krokán borfi népszerűsítése
Zombor, Apatin és Hódság község	Kulturális turizmus, rendezvényturizmus, nautikus turizmus, ökoturizmus, vadászturizmus, kerékpáros turizmus, sporthorgászat, falusi turizmus	Természetvédelmi területek, hármasthatár multikulturalizmusa, EuroVelo 6-os kerékpárút, falusi turizmus, Duna folyó, Zentai csata festmény	Bezdáni nemzetközi kikötő megnyitása, falvak összekapcsolása tematikus utak, kerékpáros segítségével, amelyek elérhetőek az EuroVelo 6-os kerékpárút segítségével, Apatinban, Kupu (Bácskertes) és környékén szálláshelyek, vendéglátóhelyek kiépítése, turisztikai képzés szervezése
Újvidék, Karlóca	Kulturális turizmus, kongresszusi turizmus, rendezvényturizmus, nautikus turizmus, etno- és gasztroturizmus, borturizmus, városi turizmus	Újvidéki vásárcsopont, rendezvények, egyetemi város, Újvidék mint nemzetközi nagyváros, Pétervárad, Karlóca történelmi kisváros, helyi borok, Duna folyó,	A péterváradai vár revitalizálása, felújítása, falvak a katakombák aktiválása turisztikai célokra, a karlócai béke brand (márka) kihasználása, a borturizmus fejlesztése, a 2019-es Európa Kulturális Fővárosa és a 2021-es Európa Kulturális Fővárosa idegenforgalmi hasznosítása

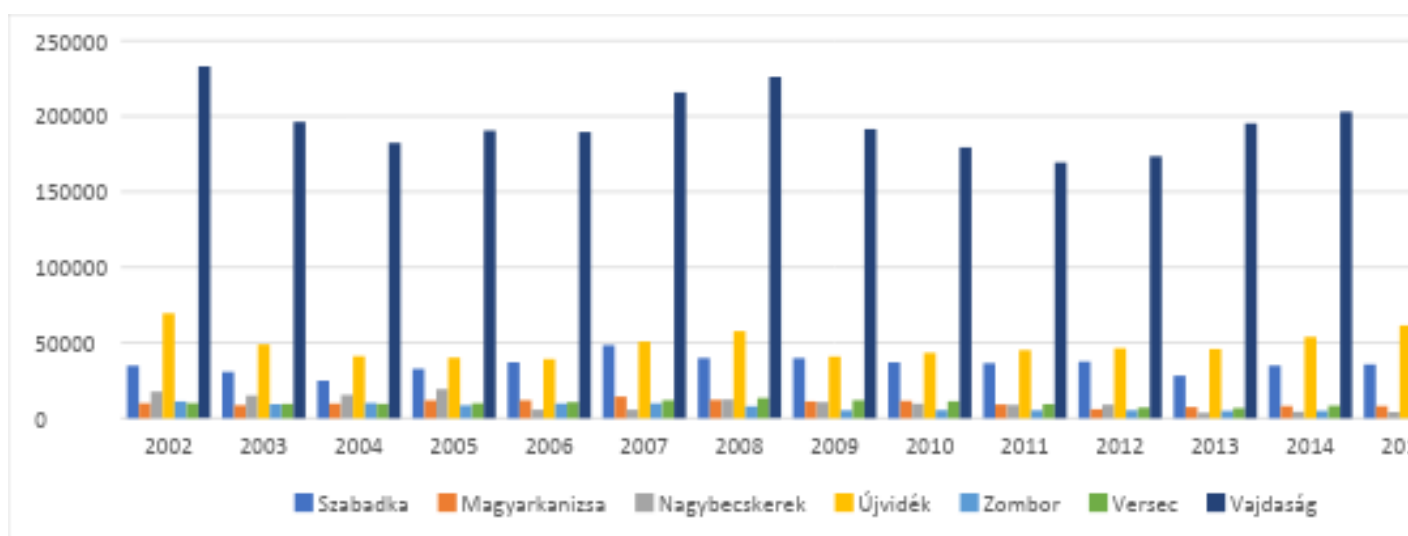
			EuroVelo 6-os kerékpárút, 2019-ben Európa Ifjúsági Fővárosa, 2021-ben Európa Kulturális Fővárosa	
község	Topolya, Kishegyes	Kulturális turizmus, rendezvényturizmus, lovas turizmus, borturizmus, sportturizmus, diákturizmus	Rendezvények, Zobnatica, Topolyai-tó és környéke, községi borút, labdarúgó-akadémia, ifjúsági táborok, Kavilló, a vajdasági Tanyaszínház székhelye	A Topolyai-tó környékének rendbetétele, összekapcsolása Zobnaticával, községi borút létrehozása, kastélyok felújítása a kombinált turizmus megteremtéséhez, a községek idegenforgalmi szempontú hasznosításához a történelmi épületek renoválása, revitalizálása, rendbetétele, gasztronómiai rendezvények összekapcsolása, helyi termékek értékesítése, a tanyaszínház objektumainak aktivizálása és a környező tanyavilág népszerűsítése
a	Újvidék, Karlóca, Ürög, Ruma, Belcsény	Borturizmus, falusi turizmus, ökoturizmus, vadászturizmus, aktív pihenés, extrém sportok, vallási turizmus	Nemzeti park, természetvédelmi terület, kolostorok, helyi borok – bermet, gyalogos és kerékpáros túrautak, extrém sportok, egészséges életmódhoz kapcsolódó programok	Túraútvonalak részletes kidolgozása, falusi tartalmakkal összekötve, helyi termékek népszerűsítése, tájjellegű szálláshelyek kialakítása, túrázóknak, gyerekcsoportoknak, sportolóknak. Fruška gora-i tavak turisztikai aktiválása, a fejlesztése
erek, y, (bláti- a)	Nagybecskerek, Versec	Kulturális turizmus, kongresszusi turizmus, rendezvényturizmus, borturizmus, falusi turizmus, ökoturizmus	Rendezvények, Verseci-hegység, borvidék és gasztronómia, extrém sportok, sörfesztivál, Delibláti-homokpuszta, multikulturalizmus	A bánáti községek kerékpárúton és közúton összekapcsolása Temesvárral, a térség népszerűsítése, a magyarsághoz kötődő emlékhelyek történelmi épületek revitalizálása, tartalmakkal megöltése
ületek	Székelykeve, Ürög, Maradék, Temerin	Borturizmus, falusi turizmus, diákturizmus, tranzitturizmus	Rendezvények, falusi turizmushoz kapcsolódó tartalmak, borok, legdélebbi magyar település: Székelykeve	Szálláskapacitások növelése, helyi szakemberek képzése, borturizmus és gasztronómia fejlesztése, magyarsághoz kötődő emlékhelyek, történelmi épületek revitalizálása, tartalmakkal történő

Forrás: szerzők

5. Táblázat – A belföldi vendégek száma (2002–2016)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
a	34809	30708	24917	32715	37023	48403	39880	39822	37012	36445	37551	28201	34884	35
b	9891	8584	9665	11817	11887	14333	12165	11117	11466	9120	5975	7411	8095	8
c	17640	15035	15463	19268	5668	5668	12430	10682	9565	8838	8998	3606	4316	4
d	69476	48914	41108	40124	39198	50788	57720	40866	43320	45136	46361	45866	53872	61
e	11123	9272	10077	8553	9722	9829	7909	5256	5387	5250	5301	4867	4890	6
f	9955	9488	9518	9898	10665	11937	13393	11951	11233	9375	7080	6720	8335	10
g	233238	196285	182367	190518	189587	215806	226096	191474	179385	169401	173465	195281	202908	227

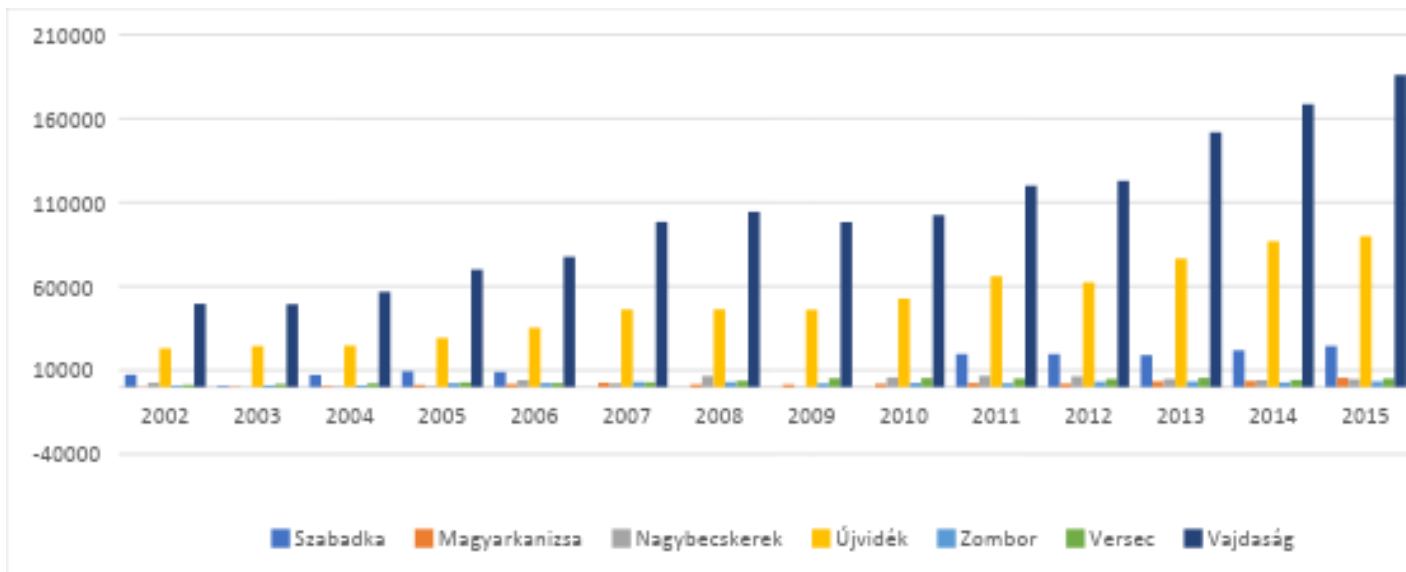
Forrás: Statisztikai évkönyv, Szerbia (2003–2017)

6. Táblázat – A külföldi vendégek száma (2002–2016)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
a	7300	656	7207	9382	8936	11 286	14 636	4 807	15 606	19613	19600	18983	21842	24 184
b	163	312	610	1299	1743	2573	1543	1485	1879	2347	1955	3309	3567	4 184
c	2611	38	375	432	4075	2121	6544	59	5713	6613	6323	4778	4077	4 184
d	23016	24399	24671	29255	35370	46220	46307	46054	52681	66034	62408	76603	86874	89 184
e	830	1025	997	2261	2319	2941	2915	2110	2405	2201	3088	3206	2698	3 184
f	1362	1778	2130	2760	2335	2809	3659	5197	5331	5012	4790	5422	4161	5 184
g	49599	49329	56700	69985	77611	98416	104460	98277	102457	119997	122895	151857	168582	180 184

Forrás: Statisztikai évkönyv, Szerbia (2003–2017)

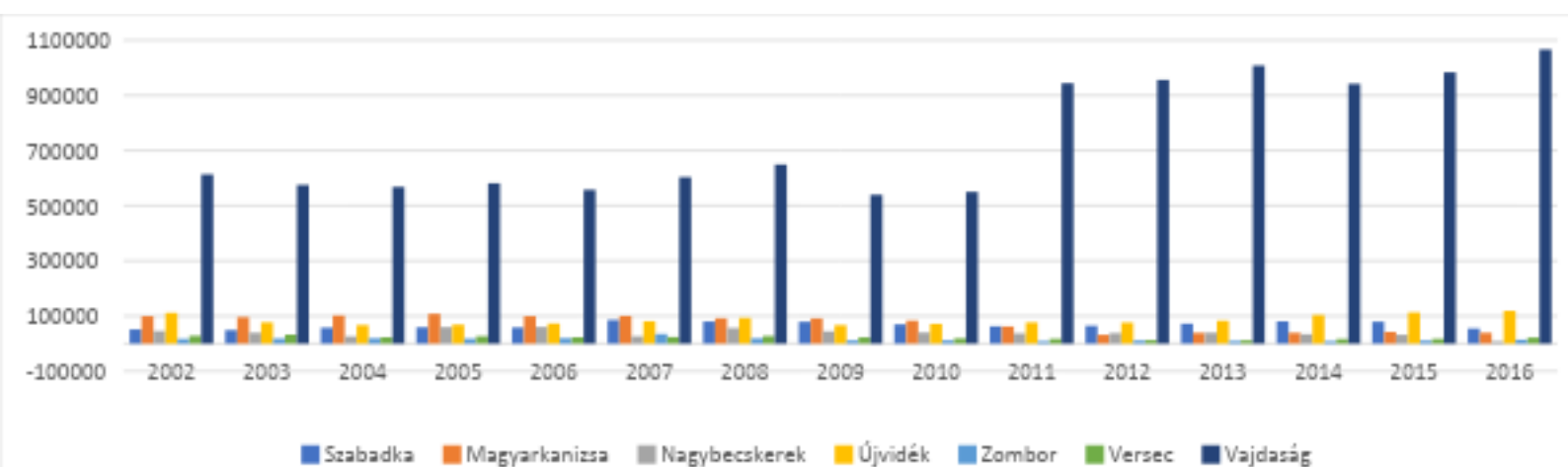

1.5 A VENDÉGÉJSZAKÁK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA A VIZSGÁLT DESZTINÁCIÓKBAN (2002–2017)

7. Táblázat – A belföldi vendégéjszakák száma (2002–2016)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	51537	49064	57671	59113	58363	85805	80204	79279	69680	62871	64889	72237	80633	7
	99382	96088	101883	108066	99422	100366	91971	91599	83465	62294	31846	38941	39108	4
k	45414	39301	26108	59630	60190	26424	56301	44405	39992	36925	38008	39496	34135	3
	111556	77019	67237	68657	72995	81159	93230	67079	71606	76812	76211	83045	103893	11
	16743	18230	19232	17633	19727	34779	19049	11388	11493	8614	11026	9387	8616	1
	28301	32583	22843	26812	23365	23794	27575	22708	18992	17190	12341	11655	16488	1
	613740	575481	568215	581706	557843	603791	649474	539597	550278	944295	956203	1008303	942022	98

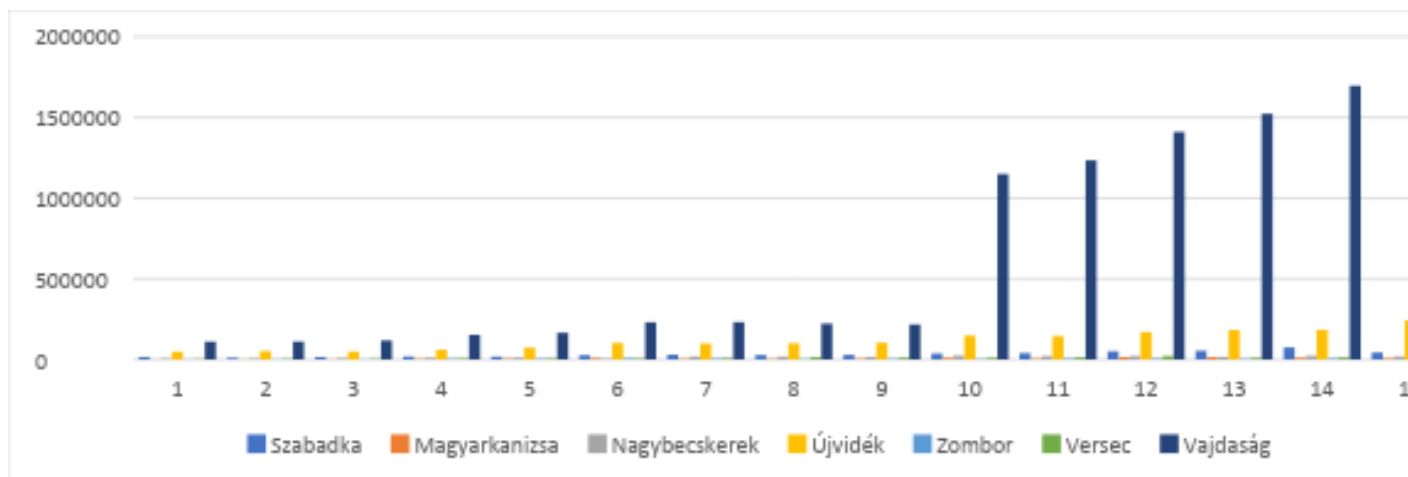
Forrás: Statisztikai évkönyv, Szerbia (2003–2017)

8. Táblázat – A külföldi vendégéjszakák száma (2002–2016)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
a	15401	9968	15031	18574	17912	26729	29945	27829	28593	37007	39600	50510	54338	7
k	638	1386	2032	4522	5973	8638	5164	4239	5836	10233	6029	14698	14466	1
	6016	6743	8294	10718	11060	5954	18342	17852	16503	23696	21369	21802	16061	2
	48600	52268	48937	59974	73956	102302	98633	100174	103795	148197	144631	169672	183274	18
	1440	1835	1587	5732	5676	7991	6737	4716	5739	4223	6860	7331	5382	
	3714	5198	5159	7265	7533	7287	8771	14229	11401	10127	13196	21828	10712	1
	110355	110680	117741	153172	165527	230696	231468	222518	217026	1149627	1234162	1410104	1522923	169

Forrás: Statisztikai évkönyv, Szerbia (2003–2017)

A Vajdaságban a vizsgált időszakban a vendégforgalom alakulásából jól érzékelhető a gazdasági válság hatása, ami rányomta bélyegét a turizmusra és a vendéglátásra is mint jelentős gazdasági ágazatokra. A belföldi turistaforgalom és a vendégéjszakák száma szinte stagnál a Vajdaság minden vizsgált községében, vagyis csak nagyon kis mértékű eltéréseket mutat, viszont a külföldi turistaforgalom és a vendégéjszakák száma növekvő tendenciát mutat a Vajdaságban, főként Újvidék és Szabadka községben, ami különösen 2010-től kifejezettebb (5., 6., 7., 8. táblázat).

Megfigyelhető továbbá a belföldi turistaforgalom lassú, de folyamatos élénkülése 2014-től, amikor is a szerb kormány megindította a hazai turizmus fejlesztésére és a vendégéjszakák növelésére irányuló úgynevezett „üdülési utalvány” programját.

1.6. A SZÁLLÁSHELY-KAPACITÁS ALAKULÁSA A VAJDASÁGBAN ÉS A VIZSGÁLT TERÜLETEKEN 2010–2017

A turisztikai kínálat talán egyik legfontosabb mutatószáma a szálláskapacitások köre és a férőhelyek száma. A Vajdaságban a vizsgált időszakban a szálláshelykínálat, ezen belül is a szobák és a férőhelyek száma folyamatosan bővült. Az ideérkező vendégeket 2011-ben már 41 595 férőhely várta, ami Szerbia szálláshelyeinek a negyedét teszi ki (9. táblázat). Ezt követően 2012-ben és 2014-ben a férőhelyek száma csökkenő tendenciát mutat, viszont az ezt követő időszakot lassú, de folyamatos növekedés jellemzi a Vajdaság összes vizsgált községében. Ennek ellenére még nem sikerült visszaállítani és tovább bővíteni a 2011-ben működő szálláskapacitásokat.

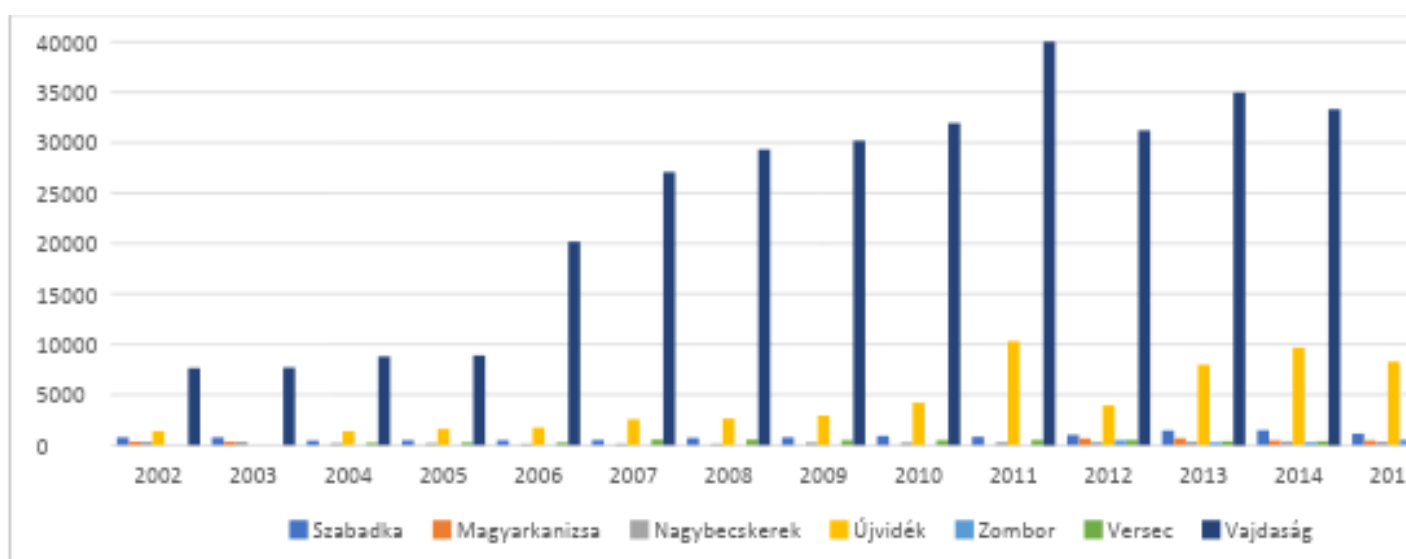
A szálláshelyek többsége minőségileg már nem elégíti ki az igényes turisták elvárásait, így felújításra szorul. Ezenkívül az új, nemzetközi szabványoknak megfelelő szálláskapacitások hiánya is jelentősen korlátozza az idelátogató turisták számát.

Az utóbbi években a magánszektor térhódításával ezek a gondok csökkentek, de nem elegendő mértékben. Továbbra is szükség van korszerű, a mai turisták igényeinek megfelelő szálláskapacitásokra.

9. Táblázat – A terület férőhelyeinek száma (2002–2016)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	201
	766	766	445	479	479	504	714	766	912	827	1015	1447	1474	
a	340	340	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	666	685	460	
k	362	362	206	206	136	146	148	281	281	307	319	370	382	
	1372	n/a	1372	1609	1738	2560	2638	2929	4209	10312	3938	7976	9674	8
	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	492	273	281	
	n/a	n/a	232	259	259	549	549	488	489	512	517	388	388	
	7639	7689	8788	8896	20174	27079	29325	30191	31935	41595	31214	34972	33292	3

Forrás: Statisztikai évkönyv, Szerbia (2003–2017)

SWOT	
Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> - Kedvező geostratégiai és természetföldrajzi helyzet (európai közlekedési folyosók – VII., X. és XI., nyugati és keleti kultúrák jelenléte, tranzitjelleg, fejlett folyami közlekedés); - A magyar nyelv mint hivatalos EU-s anyanyelv; - Vendégszeretet, multikulturális környezet, kreativitás; - Szerteágazó idegenforgalmi vonzerő mint a változatos idegenforgalmi termékportfólió alapja (gazdag gyógy- és termásvíz készlet, helyenként érintetlen természet, multikulturalizmus és gazdag kultúrtörténeti örökség, nemzetközi jelentőségű védett területek, folyó- és csatornahálózat); - A kulcsfontosságú turisztikai desztinációk és ágazatok fejlesztésének definiált irányvonalai, víziói (idegenforgalmi mastertervek); - Modern jogi keret a turisztikai desztinációk tervezéséhez (idegenforgalmi mastertervek, területrendezési tervek, idegenforgalmi desztinációk részletes szabályozási tervei); - Globális, regionális és helyi brandek belépése a szállodaiiparba, kereskedelembe, a szállodaiipari minőségi szabványok fejlesztése; - Folyamatosan növekvő trendek a hazai és külföldi turisták száma, illetve vendégéjszakák száma tekintetében (Újvidék, Szabadka); - Nemzetközi jelentőségű és professzionálisan szervezett rendezvények, események, amelyek Vajdaság és a célterület idegenforgalmi desztinációinak tekintélyét növelik. 	<ul style="list-style-type: none"> - Az idegenforgalom fontosságának mint a gazdasági fejlődés, munkahelyteremtés, kiegyensúlyozott területi fejlődés tényezőjének mellőzése, fel nem ismerése; - A világ idegenforgalmában lejátszódó trendek mellőzése és azok tapasztalatainak figyelmen kívül hagyása, mellőzése Vajdaság turizmusában; - Vállalkozásokat felkaroló intézkedések hiánya; - Innováció és vállalkozási hajlam hiánya; - Önfoglalkoztató programok hiánya; - Jelentősebb mértékű beruházások hiánya; - A nemzeti és regionális, valamint helyi idegenforgalmi identitás (brand) kiépítésének hiánya; - Az idegenforgalmi értékkel bíró objektumok kétes tulajdonviszonyai; - Az idegenforgalmi vállalatok és más gazdasági szubjektumok rendezetlen nyilvántartása, a döntéshozatal szempontjából szükséges statisztikai adatbázisok hiánya, hiányossága; - A vendéglátóegységek nem bejegyzett, szürke zónában való tevékenysége; - A közúthálózat és vasúthálózat kiépítetlensége, a folyami közlekedés visszafellettsége, a közlekedés zsúfoltsága, valamint más infra- és szuprastruktúrák kiépítetlensége mint a zöldmezős és barnamezős idegenforgalmi beruházások alapja (különösen a gyógyfürdőkben); - Polgári repülőtér hiánya Vajdaság területén; - Szabványok alkalmazásának hiánya; - A hatékony hatósági ellenőrzés hiánya; - Az állami és a magánszektor együttműködésének hiánya a turisztikai termékek fejlesztésében és a marketingtevékenységben; - A gazdasági ágazatok közötti hatékony együttműködés hiánya a turizmus tervezésében

	<p>és megvalósításában, az infrastruktúra fejlesztésének területén;</p> <ul style="list-style-type: none"> - A helyi önkormányzatok alacsony érdektelen részvétele a helyi idegenforgalom tervezésében; - A fiatal és végzett idegenforgalmi szakkáder alkalmazásának alacsony szintje, a szakemberek nyilvántartásának hiánya; - Az EU-s alapok fölhasználásának, kihasználásának alacsony hatékonysága; - A szerbnyelv-ismeret hiánya.
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - Turisztikai desztináció menedzsment szervezet létrehozása; - A turizmus fejlődéséért felelős szervezetek és egyének összehangolt tevékenysége regionális és helyi szinten; - A köz- és magánszféra együttműködésének (KME–PPP) erősítése a külföldi és belföldi befektetések ösztönzése céljából, a gyógy-, az öko-, a vadász- és horgászturizmusban, a náutikus turizmusban és kikötőfejlesztésben, a vidékfejlesztésben és falusi turizmusban, a tematikus utak idegenforgalmi tervezésében, a kerékpárutak építésében, spa- és wellnessközpontok és más infra- és szuprastruktúrák fejlesztésében; - A turizmusban fellelhető objektumok eladása vagy koncesszióba bocsátása Vajdaság AT területén; - Fejlett országokkal megkötött bilaterális gazdasági együttműködési megállapodásokkal (Baden-Württemberg, Törökország, Kína, Oroszország, Katar, Szaúd-Arábia stb.) lehetőség nyílna a KME-n keresztül olyan beruházásokra, amelyek az idegenforgalmi ipar fejlesztéséhez is hozzájárulhatnak; - Az EU-s alapok felhasználásának lehetőségei; - Szerbia külpolitikai rugalmasságának további növelése Vajdaság AT gazdaságfejlesztése érdekében – vízumkényszer eltörlése, ill. a vízumkiadás folyamatának egyszerűsítése a határbeléptetésnél; - Regionális együttműködés fejlesztése és regionális jellegű idegenforgalmi termékek kialakítása (a régió érdekelt államaival együttesen) a turisztikai kínálat előnyösebb helyzetének és vonzerejének növeléséhez; 	<ul style="list-style-type: none"> - A helyi önkormányzatok érdektelen részvétele a helyi idegenforgalom tervezésében, felkarolásában; - Piacvesztés; - Területi operatív programok hiánya, az idegenforgalmi tartalmak alacsony szintje vagy teljes hiánya; - Egymást kioltó turisztikai és egyéb beruházások; - A vezető világ gazdasági országok kisebb mértékű gazdasági növekedése, a devizaárfolyam erős fluktuációja, geopolitikai feszültség Közép-Kelet-Ázsia országaiban, Észak-Afrikában és a Balkánon, terrorizmusveszély, biztonsági kockázat, pénzügyi megszorítások, amelyek csökkentik az utazásra szánt anyagi keretet; - Az idegenforgalmi ágazat reformjának és az irányítási rendszer kiépítésének elmaradása, a Vajdasági Idegenforgalmi Szervezet és a helyi turistaszervezetek, hivatásszerű és ágazati szervezetek kialakításának elmaradása, a helyi szereplők bekapcsolásának hiánya, a KKV-k, falusi turistaszervezetek, vállalkozók integrálásának elmaradása.

- Az anyaországból érkező turisták számára elérhetővé tenni a vajdasági értékek megismerését, ezért felismerhető „vajdasági márkák” kialakítása szükséges.	

A fenti SWOT-elemzés alapján megállapítható, hogy:

- A Vajdaság AT megfelelő adottságokkal rendelkezik az idegenforgalom fejlesztéséhez – vonzó és változatos természeti környezet, autentikus kulturális örökség, gasztronómiai sajátosság, a régióközpont és a nagyobb városok, amelyeket a gazdag rendezvénykínálat és változatos szórakozási lehetőségek jellemeznek;
- A jogi szabályozás biztosítja (biztosíthatja) a turizmus és a hozzá kapcsolódó szolgáltatási ipar korszerű és hatékony szervezését;
- A megfelelő jogi alapok ellenére ez az ágazat nem kellően szervezett, az irányítása és a turizmus regionális marketingje komoly kapacitásbeli hiányosságokkal küzd, és késés tapasztalható a legszükségesebb állami beruházások megvalósításában, ami lassítja az idegenforgalmi termékfejlesztést és az azokkal történő kereskedést;
- A Vajdaság idegenforgalmának gyengeségei a belső korlátokból erednek, amelyeket rövid távon fel kell számolni. Az idegenforgalom fejlesztésében fennálló veszélyek a passzivitásban, a koordináció hiányában és a helyi hatalmaknál tapasztalható érdektelenségben fedezhetők fel, ami a versenyképesség megerősödését kérdőjelezheti meg mind vajdasági, mind helyi tekintetben, valamint a külföldi és belföldi piacok viszonylatában egyaránt.

Összegezve, amennyiben a Vajdaság hatékonyabban hasznosítja a rendelkezésére álló erőforrásait, idegenforgalmát kulcsfontosságú gazdasági ágazattá fejlesztheti.

II. **A VAJDASÁGI MAGYAR KÖZÖSSÉGET ÉRINTŐ
IDEGENFORGALMI FEJLESZTÉSEK STRATÉGIAI CÉLJAI**

A stratégia víziója szerint 5–10 éven belül a Vajdaságnak, ezen belül a magyarlakta területeknek egy egységes és összehangolt turisztikai kínálatra kellene rendelkezniük. A Vajdaság mint európai régió felismerhető, egyedi kínálatával egyre több külföldi vendéget vonz. Az anyaországi vendégeknek már természetes, hogy egy-két évente legalább egyszer ellátogatnak ide feltöltődni, pihenni.

A Vajdaság turisztikai kínálata széles körű, több területen is minőségi szolgáltatást tud nyújtani az ide látogató vendégeknek. Szabadka és Palics vezető szerepet tölt be a kongresszusi és üzleti turizmusban, számos üzleti találkozónak és kongresszusnak adnak helyet. A gasztronómiai kínálat és az egyedi ízek, egészséges ételek miatt egész Európából érkeznek ide a turisták. A gasztronómia köré számos kísérő tartalom párosul, amelyek egész évben minőségi programokkal látják el a vendégeket: gyógyfürdők, élményparkok, folyami hajózás, természetjárás, fesztiválok, szokásokhoz és vallási ünnepekhez kötődő rendezvények. A Vajdaság falvaiban felfedezhető a régi falusi élet bája és nyugalma, amely a helyi vendégszeretettel együtt a térség védjegyét képezi. A magyar történelemhez és kultúrához kötődő helyszíneket az egész Kárpát-medencei magyarság látogatja, főleg az iskolások, szervezett kirándulások keretén belül.

A turizmus intézményrendszerének alapja a helyi (községi vagy térségi) desztináció menedzsment szervezet, amely az önkormányzatok és a turisztikai vállalkozások, valamint a civil szervezetek együttműködésével tölti be a házigazda szerepét a látogatók számára. A helyi TDM-szervezetek térségi összefogásával alakul ki a Vajdaság magyarlakta területeinek központi TDM-szervezete, amely belföldi, anyaországi és külföldi marketingtevékenységet végez, valamint kutatási szolgáltatásokkal, egységes informatikai rendszer működtetésével nemzetközileg is piacépes kínálatot alakít ki. A desztinációk a látogatók számára a turisztikai kínálatuk elemeiből felépített csomagként jelennek meg, amelyet helyi magyar utazásszervező irodák értékesítenek, fejlesztenek. Összességében nemzetközileg is versenyképes turisztikai szektor várja a vendégeket.

A turizmus fejlesztése a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás gondolatának és követelményrendszerének gyakorlati alkalmazásával történik. Az ágazat sikere a foglalkoztatás terén is látványosan megmutatkozik, a növekvő vendégforgalom kiszolgálása mind a diplomás és szakképzett munkaerő, mind az alacsonyabban képzett rétegek számára biztos munkalehetőséget jelent. Az idegenforgalmi vállalkozások kiszámítható jogi és közgazdasági környezetben működnek, ami a szektorban korábban jelen lévő fekete- és szürkegazdaság látványos visszaszorulását eredményezte. Csökkent a helyi magyarok elvándorlása, jövőjét egyre több fiatal itt, Vajdaságban képzei el.

A vajdasági magyar közösségek terület- és gazdaságfejlesztési stratégiája is már kiemelt szerepet szánt a turizmusnak, hiszen ez az ágazat is képes tömegesen új munkahelyeket létrehozni, és viszonylag rövid időn belül új vállalkozásokat generálni a Vajdaságban. A Stratégia a turizmus tekintetében is már több irányvonalat tartalmazott, a vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalmi fejlesztési stratégia azonban a turizmusfejlesztést aprólékosabban, a célrendszerét és ágazati súlyozását a korábbiaknál is egyértelműbben és hangsúlyosabban jelöli meg.

A korábbiakban a délvidéki magyar közösségnek nem volt átfogó turisztikai stratégiája, a folyamatosan változó és fejlődő nemzetközi idegenforgalmi piac viszont azt diktálja és indokolja, hogy világosan fogalmazzuk meg ezen ágazat eszközeit, prioritásait és céljait.

Az ágazat jellegéből adódóan szerteágazó, a turizmus minden aspektusát felölelő megközelítés elengedhetetlen, ami sok hasznos és előremutató megállapítást és javaslatot eredményezhet.

Azt a célt tűztük ki, hogy olyan tervdokumentumot készítünk, amely egyszerűen és világosan megfogalmazza a vajdasági magyar közösség idegenforgalmi adottságainak és lehetőségeinek legégetőbb problémáit, az ágazat előtt álló legfontosabb kihívásokat és azok gyakorlati megvalósításának eszközszerét.

Az új stratégia megalkotásának első lépéseként egy új turizmusfejlesztési koncepciót készítettünk. A koncepció egy adott szakterületről készült átfogó, további stratégiai dokumentumok hiányában is értelmezhető, belső felépítését tekintve részben kötött stratégiai dokumentum, amely az érintett szakterület vonatkozásában azonosítja a jellemző belső és külső adottságokat, problémákat, meghatározza a jövőképet, továbbá rögzíti a jövőkép elérését biztosító felső szintű célokat és prioritásokat.

2.1. STRATÉGIAI CÉLOK

- 2.1.1. Vajdasági magyar turisztikai termék létrehozása, koncepción alapuló turizmusfejlesztés beindítása
- 2.1.2. A versenyképesség fejlesztése
- 2.1.3. Munkahelyteremtés, a szülőföldön maradás elősegítése
- 2.1.4. Hatékony érdekérvényesítés a turizmus szektorban rendelkezésre álló források megszerzésére és használatára
- 2.1.5. Fenntarthatóság és társadalmi felelősségvállalás
- 2.1.6. Kereslet által vezérelt és innováción alapuló kínálatfejlesztés és ennek megfelelő marketingkommunikáció
- 2.1.7. Turisztikai márka megalkotása, termékspecifikus marketingtevékenység és turistabarát szemléletformálás

FŐ STRATÉGIAI CÉL

A stratégia fő célja, hogy a vajdasági magyar közösséghez tartozó és a közösség által irányított idegenforgalmi értékek fenntartható hasznosításán keresztül hozzájáruljon a magyarlakta települések gazdaságélénkítő tevékenységei feltételeinek megteremtéséhez, így közelebb hozva az anyaországi és a külföldi turistákat a szerbiai/vajdasági idegenforgalmi kínálatához.

2.2.1 HORIZONTÁLIS CÉLOK

2.2.1.1 EGYÜTT ÉLŐ TURIZMUS

A természeti környezettel és a helyi társadalommal együtt élő turizmus keretében egyaránt javul a turisták és a helyiek életminősége is. A turista kapcsolatba kerül a helyi lakosokkal, megismerheti a helyi gazdaság egyedi termékeit, és élményekkel gazdagodik. Másfelől erősödik a helyiek identitástudata és gazdasági teljesítménye, megőrizve a desztináció alapjait képező természeti erőforrásokat és értékeket. A turizmus ezen a ponton összekapcsolódik a város- és területfejlesztéssel, valamint a környezet-, a klíma- és a tájvédelemmel.

2.2.1.2 CSALÁDBARÁT TURIZMUS

A családbarát turizmus a családot a társadalom alapegységeként kezeli. A családbarát turizmus megvalósítása egyaránt jelent megfelelő infrastrukturális kialakítást, rendelkezésre álló eszközöket, szolgáltatásokat, amelyek jelentősen hozzájárulnak a családok elégedettségének növeléséhez (pl. animátorok (élményközvetítők) jelenléte, gyermekmegőrző stb.).

2.2.1.3 HOZZÁFÉRHETŐ TURIZMUS

Hozzáférhetőségen értjük a desztinációk elérhetőségének javítását, az egyes attrakciók, szállás és vendéglátóhelyek, belépési pontok megközelíthetőségét, bejárhatóságát, a szolgáltatások akadálymentesítését, valamint a kiszolgáló létesítmények meglétét és állapotát.

2.2.1.4 ÉRTHETŐ TURIZMUS

Érthető turizmuson a célzott, világos, egyértelmű tájékoztatás megvalósítását és a többnyelvűség szempontjának figyelembevételét értjük a turisztikai attrakciók helyszínén, a szállás- és vendéglátóhelyeken, illetve a közlekedésben.

2.2.1.5 DIGITÁLIS TURIZMUS

Az adatvezérelt technológia kreatív és innovatív használata számtalan lehetőséget nyújt, ami versenyelőnyt jelenthet térségünk számára. Különböző készülékeken keresztül a turisták számos adatot szolgáltatnak utazásaik során magukról, utazási szokásaikról, igényeikről. Ez lehetőséget nyújt profilozásra⁷, a szokások felmérésére és a szolgáltatások igény szintű meghatározására. A digitalizáció fontosságát alátámasztja az a tény is, miszerint a jövőben a digitalizáció nem csupán versenyelőnyt fog jelenteni, hanem a versenybe való belépés alapfeltételét.

⁷ Adatok a turisták utazási szokásairól, igényeiről és demográfiai jellemzőiről.

2.3. AZ IDEGENFORGALMI FEJLESZTÉSEK PRIORITÁSAI

2.3.1. PRIORITÁS – DESZTINÁCIÓS LOGIKÁN ALAPULÓ IDEGENFORGALMI TERMÉKFEJLESZTÉS A VERSENYKÉPESSÉG NÖVELÉSE ÉRDEKÉBEN

2.3.1.1 GYÓGY-, FÜRDŐ-, ORVOSI, SPA- ÉS WELLNESSTURIZMUS SZOLGÁLTATÁSOK KOMPLEX FEJLESZTÉSE

A természetes gyógytényezőkön alapuló gyógy- és termálvízre épülő meglévő egészségturisztikai létesítmények szolgáltatásainak minőségi továbbfejlesztése, infrastrukturális, technológiai korszerűsítése, a wellness- és spakínálat profiljának meghatározása, az infrastruktúra megfeleltetése a modern egészségügyi és technológiai követelményeknek (szabványoknak), valamint az akadálymentes környezet biztosítása. A régió területén gyógyfürdőkkel rendelkező településeken új gyógyászati központok létrehozása, a minősített gyógyhelyek számának, illetve komplex szolgáltatásainak bővítése, a meglévő gyógyászatok technikai eszközeinek korszerűsítése. A meglévő idegenforgalmi szolgáltatások bővítésével és összekapcsolásával elérni az egyedi vendégéjszakák számának növelését, valamint a fürdők jövedelemtermelő képességének javítását és új munkahelyek létesítését.

A gyógyturizmus és a wellness-tartalmak képzett szakkadert igénylő tevékenységek. Nemzetközi szabványoknak megfelelő képzések szervezése szükséges az érdekeltek számára, akik a szülőhelyükhöz legközelebb fekvő létesítményekben dolgozhatnak. Javasolt a magyarországi továbbképzés, „best practice” helyszínek bejárása. A jól működő idegenforgalmi gyakorlatot helyi körülmények között kell alkalmazni.

Fontos kiemelni, hogy a fürdőket úgy kell fejleszteni, hogy egymásnak ne képezzenek konkurenciát, hanem minden helység fürdőjének meglegyen a maga sajátossága, egyedi tartalma.

Fejlesztési célként határozható meg az orvosi szolgáltatásokon alapuló egészségügyi turizmus kínálatának fejlesztése, elsősorban a dentál- és az esztétikai sebészet, valamint az ortopédia területén, a határon átnyúló egészségügyi szolgáltatások kihasználása és az orvosi szolgáltatásokból származó bevételek egy részének visszaforgatása a közfinanszírozott egészségügyi ellátás fejlesztésére.

2.3.1.2 KULTÚR- ÉS ZARÁNDOKTURIZMUS

A régió meghatározó történelmi jegyeket viselő helyszínekkel rendelkezik.⁸ Ezek folyamatos fenntartása és fejlesztése, a hagyományok, örökségek történelmi funkciójának erősítése nélkülözhetetlen a külföldi és belföldi turisták, valamint a helyi lakosság számára. Stratégiai feladatként fogalmazódik meg a kulturális értékek turisztikai attrakcióként való bemutatása élményelemek alkalmazásával és látogatóközpontok kialakításával. A pontszerűen elhelyezkedő attrakciók összekötése, esetenként tematikus egységekben, valamint azok összekapcsolása más termékekkel (komplex területi alapú fejlesztések).

A vallási turizmus speciális szempontjainak megjelenítése az idegenforgalmi kínálat fejlesztésében európai, illetve regionális szinten is ismert vallási tematikus útvonalak (zarándokhelyek) fejlesztése segítségével. Elsősorban a magyarság és a Kárpát-medencei katolikus közösség számára fontos helyszínek, zarándokutak kiépítése, fejlesztése és népszerűsítése (pl. Doroszlói Szentkút).

A zarándoklaton kívül egyes vallási épületek turisztikai vonzerővel rendelkezhetnek, ahogy az a világban is működik, viszont ehhez komoly fejlesztések szükségesek. (Például Szerbia legmagasabb

⁸ Örökségturizmus, épített örökség, kastély- és várturizmus

Nemzeti és történelmi emlékhelyek (a magyar történelem jelentős eseményeihez kötődő helyszínek)

Szellemi örökségen alapuló vonzerők: népi hagyományokon alapuló turizmus, filmturizmus, kortárs művészeti turizmus

Múzeumok, gyűjtemények, könyvtárak

Történelmi személyiségekhez, eseményekhez kötődő emlékek

Hagyományok gyűjtött formáinak megismerése, megismertetése

katolikus temploma a topolyai Sárlos Boldogasszony-templom, amelynek tornyában kilátót lehetne építeni.)

2.3.1.3 KONGRESSZUSI-ÜZLETI (MICE) TURIZMUS

Az üzleti életben, a multinacionális cégeknél évek óta bevett szokás konferenciák, értekezletek, jutalomutak szervezése külföldi desztinációkra. Mivel a cégek folyamatosan új helyszínek után kutatnak, így Vajdaság is könnyen megtalálhatja helyét a MICE-térképen. Ehhez azonban teljesíteni kell az alapvető elvárásokat.

A konferenciaturizmus fejlesztésénél elsődleges szempont a már meglévő helyszínek (felsőfokú intézmények, hotelek, konferenciatermek) infrastruktúrájának és technikai felszereltségének bővítése, a konferenciaturizmushoz kapcsolódó szolgáltatási hálózat fejlesztése és bővítése, valamint megfelelő számú szálláshely biztosítása a helyszíneken azonos kategóriában.

A nagyvárosok hivatásturisztikai desztinációinak népszerűsítése (nemzetközi konferenciák, nagyrendezvények Újvidékre, Szabadkára-Palicsra, Zomborba hozatala) mellett kisebb, egyedi vagy tematikus helyszínekkel rendelkező városok vagy falvak bekapcsolása a MICE-kínálatba. Például konferencia vagy csapatépítés falusi környezetben.

2.3.1.4 ETNO-, GASZTRO-, BOR- ÉS PÁLINKATURIZMUS, TEMATIKUS TURISZTIKAI UTAK FEJLESZTÉSE

Maga a gasztrokínálat az egész régió védjegye lehet a jövőben, a sokszínű konyhának, az egészséges helyi ételeknek köszönhetően, amelyeknek „még van ízük”, és persze a helyi italoknak: házi szörpök, pálinkák (minőségi „targyk”) és borok. Ebből kiindulva javasolt a gasztroturizmus mint vezető turisztikai ágazat népszerűsítése, más ágazatokkal történő társítása, különös hangsúlyt fektetve a helyi ízekre, a helyi termelők bekapcsolására az ágazatba és az évszakspecifikus rendezvények meghatározására, melyeken keresztül mindez eljut a vendégekhez. Javasolt továbbá az országos és nemzetközi jelentőségű gasztronómiai rendezvények infrastrukturális hátterének fejlesztése, valamint a vidék borkínálatához kapcsolódó infrastrukturális és promóciós fejlesztések megvalósítása.

A pálinka- és borturizmus rohamos fejlődésnek indult az elmúlt 10 évben. A borok egyre jobb minőségűek, a borászatok egyre fejlettebbek, igyekeznek kielégíteni a külföldi vendégek igényeit. Az elkövetkező időszakban is szükséges a borászati turizmus valamennyi⁹ formájának támogatása, borházak szálláshelykapacitás- és egyéb infrastrukturális fejlesztése ott, ahol a kóstoló vendégek száma ezt indokoltá teszi. A pálinka köré egy teljesen új marketingkonceptiót kell építeni, más elnevezéssel, ami teljesen a Vajdasághoz, az itteni magyarsághoz lesz köthető, pl. „vajdasági targyi”. A gasztronómiai kínálat állomásaiból tematikus utak is kidolgozhatók, amelyek marketingtevékenységre, élményalapú imázsfelállításra is használhatók a közeljövőben.

Az alkoholos italok mellett egyre népszerűbbek a helyi szörpök, lekvárok, befőttek, mézek és más helyi termékek is. Ez kiváló lehetőség arra, hogy minél több helyi embert – főleg a falusi környezetből – bekapcsoljunk az ellátórendszerbe, ezzel bevételt generálva számukra.

2.3.1.5 FESZTIVÁL- ÉS RENDEZVÉNYTURIZMUS

⁹ Pincelátogatás, borkóstoló borút kialakítása, borkóstoló túra, borászok szálláskínálata, vendéglátása, borvendéglők borvidékeken, bor- és egyéb turizmus összekapcsolása (pl. wellness), bortrezor, vendégek pincészetekhez kötése, borfesztivál – helyi borfesztivál – több borvidék (bárho), szüret, szüreti fesztivál, borértékelés, borvásár kereskedőknek, borral foglalkozó civil és szakmai szervezetek, utazásai gasztronómia – borest, esetleg kulturális programmal, borbál, újbor (Márton-nap), borakadémia, oktatás.

A legfontosabb feladat a „turisztikai rendezvény” fogalmának és pontos paramétereinek meghatározása minősítési rendszerben, a turisztikai szempontok erőteljes megjelenítésével. Mivel az egyszerű, helyi rendezvényekből túlkínálat van jelen, válogatásra, csoportosításra van szükség.

Ezenkívül egy kiszámítható és követhető finanszírozási rendszer kialakítása is szükséges helyi, országos, anyaországi és EU-s forrásokból.

A rendezvények időpontjának összehangolása célcsoport, tematika és helyszín szerint, illetve egységes rendezvénytárgy kialakítása, ezen belül egy vajdasági magyar fesztiváltárgy kialakítása, reklámozása az anyaországban és Szerbiában egyaránt.

Egyre több vajdasági fesztivál alakul, fejlődik, amelyek hűen tükrözik a tájat, az embert, a kultúrát. Ezek szintén felhasználhatók az egységes, egyedi imázs kialakítására.

Képzések és szakmai utak szervezésére van szükség a rendezvényszervezők számára, valamint tapasztalatcserére más hasonló szervezőkkel, illetve a rendezvények támogatására infrastrukturális, felszerelési és technikai szempontból.

2.3.1.6 ÖKO-, LOVAS ÉS VADÁSZTURIZMUS

Az ökoturisztikai értékek megóvása és bemutatása, az ehhez kapcsolódó tematikus utak fejlesztése és természeti értékeink összekapcsolása turisztikai szolgáltatásokkal, lehetőségek biztosítása a minőségi és értékmegőrző idegenforgalom kialakításához. Minden védett területen lehetőség szerint ki kell alakítani egy látogatóközpontot, amely alkalmas kiállítások és rendezvények szervezésére.

A lovas turizmus népszerűsítése, lovas utak kialakítása a szükséges kísérő infrastruktúrával együtt, valamint lovas rendezvények, lóversenyek szervezése.

A vadászturizmus az egyik legrégebbi formája a vajdasági szervezett turizmusnak. Az utóbbi időben azonban a szálláshelyek elavultak, egyes helyeken megcsappant a vadállomány.

Modern vadászközpontok kialakítására van szükség, ahol minden információt megkaphatnak a vadászok a szálláshely és étkeztetés mellett. Ezekben a központokban helyi szakembereket, vadőröket kell alkalmazni, akik ismerik a helyi viszonyokat. A külföldiekre vonatkozó előírásokat és szabályokat össze kell foglalni egy ismertetőfüzetbe. A vadászturizmus fejlesztésénél külön figyelmet kell szentelni annak, hogy a fejlesztések, újítások és a jövőbeni vadászprogramok megfeleljenek a hatályban lévő szerbiai törvényeknek és előírásoknak.

A vadászturizmus keretében azonos desztináción belül több fajta szárnyas vad tenyésztése és ezek vadásztatása a többnapos tartózkodás és a vendégéjszakák számának növelése érdekében. Ez a vadászházak minőségi és igényes szálláskapacitásának korszerűsítését helyezi előtérbe.

2.3.1.7 NAUTIKUS TURIZMUS (DUNA, TISZA, DTD-CSATORNA, TAVAK, MESTERSÉGES VAGY BÁNYATAVAK)

A kézzel hajtott és kisebb vízi motoros járművek fogadására alkalmas kikötőhálózat kiépítése. Nemzetközi színvonalú, az EU-s országok kikötőépítésre vonatkozó előírásainak megfelelő komplex „marina”-szolgáltatásokkal rendelkező kikötők motoros, illetve vitorlás jachtoknak, kikötőhálózat létrehozása (Duna, Tisza), a kisebb forgalmú vizeken a kézzel hajtott és kisebb vízi motoros járművek fogadására alkalmas kikötőhálózat kiépítése.

A Tisza nemzetközi vízi út népszerűsítése, turisztikai hajóutak szervezése és ennek megfelelően a Tisza menti városok kikötőfejlesztése, építése, valamint a DTD-csatorna turisztikai hasznosítása nyugat-európai mintára (pl.: kisebb vízi járművek regattája, evezőstúrák szervezése). Az ipari turizmus fejlesztése: híres építészektől tervezett hidak, zsilipkapuk felújítása és turisztikai implementációja. Az ilyen jellegű látványosságoknak külön közönségük van szerte a világon.

2.3.1.8 FALUSI TURIZMUS

A falusi turizmus az a formája az idegenforgalomnak, ahol a legtöbb helyi lakos bekapcsolható a szolgáltatói és beszállítói tevékenységekbe, ezért elengedhetetlen a helyi termelők és a turisztikai vállalkozások közötti kapcsolatok fejlesztése.

Az új falusi szálláshelyeket regisztrálni kell, képzéseket szervezni a helyi lakosságnak és a vendéglátóknak, és ezzel párhuzamosan egy egységes minősítő rendszert kialakítani a szálláshelyekre, étkeztetésre, csoportvezetésre és programokra.

Községenként vagy földrajzi egységenként infópontok kialakítása, amelyek népszerűsítének és értékesítének a falusi turisztikai kínálatot.

Néphagyományok és szokások megőrzése, valamint bemutatása a turistáknak turisztikai animációs programok révén. Jeles vallási és nemzeti ünnepeinkhez köthető ünnepek, rendezvények komplex turisztikai programba történő szervezése, pl.: húsvét a Délvidéken.

Egészséges helyi ételek és italok értékesítése, „*slow food*” koncepció és a régi falusi ízek reklámozása. A vajdasági falusi életérzés és izvilág kevés helyen fedezhető már fel, ezek megőrzése nélkülözhetetlen egy egyedi falusi kínálat létrehozásához.

2.3.2. PRIORITÁS – AZ IDEGENFORGALMI ALAPINFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE

2.3.2.1 A KERESKEDELMI SZÁLLÁSHELYEK KAPACITÁSNÖVELÉSE

Különösen a városokon kívüli településeken van igény a meglévő szálláshelyek kapacitásának és infrastrukturális ellátottságuknak a növelésére, a szükséges kényelmi eszközök beszerzésére, a meglévő szálláshelyek vonzóbbá tételére. Külön hangsúlyozandó a 3* (háromcsillagos) minősítésű hotelek,¹⁰ ifjúsági szálláshelyek („hostels”) létesítése és a szolgáltatások minőségi fejlesztése a kiemelt turisztikai célpontokban. Javasolható továbbá a kisebb desztinációkon a legalább egy autóbusznyí vendég (min. 50 fő) éjszakai elszállásolására alkalmas szálláshelyek biztosítása.

Egyes települések kiváló helyszíneket tudnak biztosítani sátoros és autós kempingek kialakítására, főleg tavak és folyók partján. Tavasztól ősziig ezek a helyszínek jelentős számú vendéget generálhatnak ifjúsági turizmus, nyári táborok, tranzitvendégek, lakóautós utazók stb. által.

Az idegenforgalmi szolgáltatóhelyek fejlesztésénél kiemelten fontos a vendéglátóhelyek minősítő rendszerével (falusi turizmus) és a régió helyi agráriumára épülő beszállítói rendszerekkel való együttműködés kiépítése. Vendéglátóipari egységek és műhelymunkára alkalmas helyiségek kiépítése, valamint a tanyai bekötőutak kiépítése.

A tájékozódást elősegítő, szálláshelyeket beazonosító infrastruktúra fejlesztése és az informatikai fejlesztések támogatása.

¹⁰ A Szerbiára jellemző 3* (gazdaságos) minősítésű szálláshelyek hiányának pótlására javasolt fejlesztés.

2.3.2.2 A KÖZLEKEDÉSI ÉS KISLÉPTÉKŰ INFRASTRUKTÚRA-FEJLESZTÉS

A biztonságos és dinamikus közlekedés az elérhetőség alapja, de nem egyetlen feltétele egy terület stabil és fenntartható fejlődésének. A közlekedési infrastruktúra fejlesztése befolyásolja a helyben élők mindennapjait, illetve a községbe érkező tőke, tudás és a turisták mennyiségét is. A beruházók az egyes befektetések előkészítésekor elsődlegesen a szállítás és logisztika tulajdonságait vizsgálják. Az európai X. korridorhoz való közelség, a közúti és vízi közlekedés lehetőségei mind rejtett potenciált képeznek a terület fejlődése szempontjából. A közösségi közlekedés fejlesztése elősegíti a helyi társadalom mobilitását. A kerékpárút-hálózat adott esetben szintén biztosíthatja az idegenforgalmi területek elérhetőségét.

A régió idegenforgalmi potenciáljának erősítéséhez elengedhetetlenné vált az új és a meglévő vízi infrastruktúra fejlesztése is.

Az EuroVelo 6-os kerékpárút, amely a Duna vonalát követi, kiváló lehetőséget biztosít új kerékpárutak kiépítésére a Vajdaságban, amelyek erre a nemzetközi útra csatlakoznának.

A támogatott tevékenységek keretébe tartozik a közművelődési intézmények, kulturális házak, közösségi tereket biztosító intézmények felújítása, valamint átalakítása, bővítése. Továbbá az épületek, építmények közvetlen környezetének rendezése, közcélú szabadtéri sportterek, pályák és kiszolgáló épületek felújítása, települési zöld területek, közparkok kialakítása.

Külön fontos kiemelni a turisztikai jelzőrendszert, mivel sok település és közösség egyáltalán nem rendelkezik ezzel. Fontos a többnyelvű (szerb, magyar, angol) információs táblák kihelyezése.

Mivel a X. korridor teljes egészében átszeli a Vajdaságot, ez kiváló lehetőséget kínál arra, hogy az autópálya mentén elhelyezett hirdetőtáblákon reklámozzuk turisztikai tartalmainkat, rögtön a határtól kezdve. Ez látható lenne az anyaországból érkezők és persze a Nyugat-Európából érkező rengeteg átutazó turista számára is.

2.3.2.3 A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGEK (VALLÁSI ÉS TÖRTÉNELMI) ÉS A TERMÉSZETI ÉRTÉKEK LÁTOGATHATÓSÁGÁNAK BIZTOSÍTÁSA, FENNTARTÁSA ÉS KÖRNYEZETŰK FEJLESZTÉSE

A kulturális örökségre épülő idegenforgalmi kínálatához szükséges infrastruktúra megteremtése: megközelítő utak, pihenőhelyek, többnyelvű tájékoztató táblák és multimediális eszközök, a helyszínek tartalmának kiemelése és a megismerésüket szolgáló infrastruktúra (pl. aracsi pusztatemplom).

Külön kategóriaként említhetők meg a vajdasági kastélyok, amelyek elhanyagolt állapotban vannak. Támogatásokkal nagy részük felújítható, turisztikai szolgálatba állítható, ezáltal növelnék egyes helységek vonzerejét. A kastélyok és kúriák külön tematikus útba is szervezhetők.

A természeti értékek megközelíthetőségéhez szükséges infrastruktúra kiépítése. Turisztikai jelzőrendszer kiépítése, többnyelvűsítése, karbantartása. A természeti értékek megóvását szolgáló beruházások és beavatkozások támogatása.

Kiemelt kulturális jelentőségű objektumok felújítása és infrastrukturális fejlesztése (Bács, Aracs, stb.) nagyberuházásokon keresztül vagy akár államok közötti együttműködéssel (Szerbia és Magyarország).

2.3.3 PRIORITÁS – SZERVEZETI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK FEJLESZTÉSE

2.3.3.1. EGYÜTTMŰKÖDÉS FOKOZÁSA AZ ÖNKORMÁNYZATOK (A TÉRSÉG EGYSÉGES TURISZTIKAI ARCULATÁNAK KIALAKÍTÁSA ÉRDEKÉBEN), A KÖZ- ÉS MAGÁNSZFÉRA (BERUHÁZÁS, KÖZÖS FELLÉPÉS), ILLETVE A TURISZTIKAI CÉGEK KÖZÖTT (KÖZÖS ÉS KOMPLEMENTÁRIS KÍNÁLAT)

Közös programok és beruházások kialakítása, együttműködésen alapuló kínálat megteremtése. Külföldi partnerekkel való együttműködés a termékfejlesztésben (pl. szállodaláncokhoz vagy kisebb vendéglátóipari egységekhez való csatlakozás), valamint nemzetközi tapasztalatok megosztása – „best

practice” tanulmányutakon keresztül. A testvértelepülési hálózatok erősítése, a nemzetközi piacokra való eljutás megteremtése. Mikroregionális idegenforgalmi termékek kialakítása és a turisták több napját összekapcsoló idegenforgalmi csomagok összeállítása.

Az idegenforgalmi potenciállal rendelkező helyszínek, városok, térségek turisztikai vonzerejének, desztinációm케팅jének, menedzsmentjének helyi és regionális szintű kialakítása. A kialakítandó desztináció menedzsment szervezeteknek fontos szerepet kell játszaniuk a desztináció kínálati profiljának kialakításában és piacra vitelében. Ehhez szükséges a megfelelő stratégiák kidolgozása, ami elősegíti többek között a turisztikai promóciót, a humán erőforrás fejlesztését és az információs rendszerek kialakítását, működtetését is. A partnerségen alapuló desztináció menedzsment szervezetek felépítésében elvárt módszer az alulról építkezés elve.

2.3.3.2 A HELYI LAKOSOK BEKAPCSOLÁSA A TERMÉKELLÁTÓ RENDSZEREKBE ÉS A HUMÁN ERŐFORRÁS KÉSZSÉGEINEK FEJLESZTÉSE

A modern és népszerű turisztikai helyszínek a látnivalókon és a rendezvényeken kívül számos olyan dolgot is bekapcsolnak a kínálatukba, amelyek csak az adott területre jellemzőek és egyediek. Legyenek azok gasztronómiai termékek, kézműves tárgyak, ajándéktárgyak vagy akár a helyi emberek, a kultúra és a szokások animációs programokon keresztül. A lényeg, hogy a vendég egyedi és színvonalas élményt kapjon. Ezt pedig csak a helyi emberektől és a helyi termékektől kaphatja meg.

A gyógyfürdők vendéglátóiparának és egyéb szolgáltatásainak ellátásába hazai mezőgazdasági és kézműves termékek folyamatos biztosítása. Idegen nyelvi kommunikációs készségek fejlesztése, szakmai továbbképzések.

Az idegenforgalmi termékek minőségének és mennyiségének kimagasló fejlesztése érdekében rendkívül fontos az innovatív és versenyképes helyi gazdaság megteremtése, valamint bekapcsolása a helyi vállalkozásokon keresztül a turisztikai szektor tevékenységeibe, beszállítóként bevonni a helyi kis- és középvállalkozásokat, új piacokat, munkahelyeket és hosszú távú bevételi forrásokat biztosítva számukra. Helyi vállalkozásokat be lehet kapcsolni az élelmiszeripari termékek, bőripar, textilipar és helyi szinten elérhető szolgáltatások terén, amelyektől leginkább a helyi gazdaság, a vállalkozói szféra, a kisvállalkozások megerősödése és integrált bekapcsolása várható a turisztikai szektor szerves működésébe. A helyi vállalkozások bekapcsolásával olyan szinergiák és kölcsönös előnyök használhatók ki, melyek eredményeképpen a turisztikai szolgáltatások és kínált komplex csomagok színvonala emelkedni fog, míg az elérhető árak szintjén versenyképes marad a turisztikai szolgáltató szektor. Az együttműködéseket nem csak a KKV-szektoron, hanem az önkormányzati és civil szektoron belül is ki kell alakítani. Biztosítani a feltételeket a közös idegenforgalmi kínálat és képviselő megteremtésére, közös marketingstratégiák kialakítására, közös fellépésre a nemzetközi piacokon.

A humán erőforrás biztosítása érdekében el kell érni, hogy a turizmusban való elhelyezkedés vonzó életpályává váljon, s a piaci igényeknek megfelelő magas színvonalú képzés biztosítása valósuljon meg a felsőoktatásban, a szakképzésben és a felnőttképzésben is. Az új középvezetői réteg és a helyi lakosok felkészítése biztosíthatja a folyamatos minőségi szolgáltatási színvonalat.

2.4 A FEJLESZTÉSEK TÁMOGATÁSI FORRÁSAI

2.4.1 SZERBIAI ÁLLAMI IDEGENFORGALMI FEJLESZTÉSI FORRÁSOK

Szerbia Kereskedelmi, Idegenforgalmi és Távközlési Minisztériuma 2019-ben az idegenforgalmi infrastruktúra kiépítésére és turisztikai desztinációk fejlesztésére, valamint turizmusoktatásra és -képzésre irányuló projektekre 790 millió RSD-t, a belföldi idegenforgalom ösztönzésére 2018-ban 80 000 utalvány odaítélésén keresztül 400 millió RSD-t biztosított.

Vissza nem térítendő támogatásra a desztináció menedzsment szervezetek, valamint a szerb kormány és a helyi önkormányzatok által alapított cégek, egyéb szervezetek és intézmények jogosultak, továbbá azok a jogi személyek, amelyekben a köztársaság a többségi tulajdonos, illetve azok a jogalanyok, akik egy bizonyos turisztikai térséget vagy turisztikai infrastruktúrát és szuprastruktúrát igazgatnak. A Vajdasági Autonóm Tartomány hatósági szervei, amelyek illetékességei közé tartoznak a turizmus területén végzett tevékenységek, a Vajdasági AT által alapított jogi személyek, amelyeknek megbízott feladatuk a turizmus területén végzett tevékenység, valamint a helyi önkormányzatok és az általuk alapított más jogi személyek, turisztikai szervezetek mint a turizmus fejlesztésével megbízott jogi személyek. Támogatásra jogosultak még az idegenforgalmi fejlesztési projektek megvalósításával megbízott civil szervezetek.

A Turizmusfejlesztési Stratégia 2016–2025 előrejelzései szerint Szerbiában az idegenforgalmi beruházások 2015. évi összege 320 millió USD volt, ami 2020-ban elérheti a 770 millió USD-t, míg 2025-re ez az érték 1,440 millió USD-ra prognosztizálható.

2.4.2 EU-S FEJLESZTÉSI FORRÁSOK (INTERREG-IPA)

Az EU-s forrásokat illetően az idegenforgalmi fejlesztésekre a vizsgált területek az Interreg-IPA szomszédsági programokból meríthetnek. A folyó 2014–2020 időszakra vonatkozó támogatási keretek a következők:

- a Románia–Szerbia Interreg-IPA szomszédsági programból a fenntartható idegenforgalmi vonzerők fejlesztésére 18 millió EUR pályázható meg;
- a Magyarország–Szerbia Interreg-IPA szomszédsági program a turizmus és a kulturális örökség megőrzésének előmozdítására 15 millió EUR keretet határoz meg;
- a Horvátország–Szerbia Interreg-IPA program keretében pedig az idegenforgalom fejlesztéséhez és a kulturális és természeti örökség megőrzéséhez való hozzájárulásra 8,8 millió EUR áll rendelkezésre.

A fenti programok közül a Románia–Szerbia programra csak a bánati községekhez tartozó települések pályázhatnak, a Magyarország–Szerbia programban Vajdaság valamennyi községének települései részt vehetnek (szerémségi községek korlátozottan), míg a Horvátország–Szerbia program esetében észak-, nyugat- és dél-bácskai, valamint szerémségi települések vehetnek részt.

Szerbiai és egyben vajdasági pályázók részére (turizmust és kultúrát elősegítő projekteket beleértve) elérhető két transznacionális program is:

- Interreg Danube Transnational Programme, összértéke 274 millió EUR, amelyből 19,8 millió EUR az IPA II program által érhető el
- Az ADRION program keretében kulturális fejlesztéseket célzó projektek támogatására van lehetőség. Az ADRION program összértéke a 2014–2020-as időszakban 118 millió EUR, amelyből 15,6 millió EUR az IPA II program által érhető el.

A kultúrát célzó projekteket az EU elsősorban a „Kreatív Európa” program keretében támogatja. Két alprogramból (MEDIA és Kultúra) tevődik össze, és a program költségvetésének összértéke a 2014–2020-as időszakra 1,46 milliárd EUR.

2.4.3. MAGYARORSZÁG KORMÁNYÁTÓL VÁRHATÓ FEJLESZTÉSI FORRÁSOK

A Magyarország kormányától várható fejlesztési források a jelen stratégia (A vajdasági magyar közösséget érintő idegenforgalom fejlesztési stratégiája) elfogadásának és az ezt követő tárgyalásoknak és megállapodásoknak a függvénye.

2.5 KOCKÁZATELEMZÉS

2.5.1 GLOBÁLIS, KÜLSŐ KOCKÁZATOK

Kockázat azonosítása	Bekövetkezésének valószínűsége	Bekövetkezésének hatása a Stratégiában foglalt célokra	Kockázatkezelés módja
A globális terrorfenyegetettség erősödése	közepes	alacsony	Vajdaság biztonságos régióként való megjelenítése a küldő országokban és ennek folyamatos kommunikációja. Fokozottabb együttműködés a nemzetbiztonsági szervekkel, válságmenedzsment-terv készítése.
Világ gazdasági recesszió miatti forgalomkiesés	közepes	közepes	Hatékony stratégiai marketingkommunikáció, tudatos turisztikai márképítés, megújult értékesítési csatornák, mennyiségi helyett minőségi turizmusra fókuszáló turizmusfejlesztés.
A globális felmelegedés miatti klímakockázatok	közepes	alacsony	Vajdaság mint természeti kockázatoktól viszonylag védett térség megjelenítése a marketingkommunikációban, a környezeti fenntarthatóság szempontjainak érvényesítése, az együtt élő turizmus eszközrendszerének megvalósítása.
Fokozódó külföldi munkavállalás, szakemberkiáramlás	magas	közepes	A turizmus mint gazdasági ágazat presztízsének kialakítása, a hazai minőségi turizmus feltételeinek megteremtése, a vendéglátás fehéritését célzó intézkedések, sikertörténetek

			népszerűsítése.
A konkurencia erősödése	magas	magas	A Stratégiában foglaltak tudatos, tervszerű végrehajtása, olyan beavatkozássorozat, amely egyszerre foglalkozik a kínálati oldallal a fejlesztések révén, a keresleti oldallal a tudatos marketingtevékenység során, illetve az ágazat alapvető infrastrukturális és humán feltételeinek és működési, szabályozási környezetének javításával. Ezenkívül folyamatosan nyomon kell követni a versenytársakat.

2.5.2 FINANSZÍROZÁSI KOCKÁZATOK

Kockázat azonosítása	Bekövetkezésének valószínűsége	Bekövetkezésének hatása a Stratégiában foglalt célokra	Kockázatkezelés módja
Nem áll rendelkezésre a tervezett hazai forrás a fejlesztések lebonyolításához	közepes	közepes	A stratégia éves monitoringja, szükség esetén újratervezés, javaslattétel forrásátcsoportosításra. Fokozatos áttérés a visszatérítendő, támogatott kamatú forrásokra (önerő bevonása).
Nem valósul meg az anyaországi és más uniós források megfelelő ütemű lehívása	alacsony	magas	A Sstratégia éves monitoringja, szükség esetén újratervezés, javaslattétel forrásátcsoportosításra. A megalakuló DMSZ részvételével megvalósuló projektek folyamatos monitoringja.

2.5.3 HAZAI TÁRSADALMI-GAZDASÁGI-KÖRNYEZETI KOCKÁZATOK

Kockázat azonosítása	Bekövetkezésének valószínűsége	Bekövetkezésének hatása a Stratégiában foglalt célokra	Kockázatkezelés módja
A munkaerő magas fluktuációja, tartósan hiányzó képzett munkaerő az ágazatban	magas	magas	A munkaerőpiaci folyamatok nyomon követése és elemzése. A hazai minőségi turizmus megteremtése, az ágazat presztízsének visszaállítása, továbbá az ágazat fehéritését célzó intézkedések megtétele és a szakma vonzerejének növelése.
A feketegazdaság aránya tartósan magas a turizmusban	magas	közepes	Hatékony fellépés a szabályozás, valamint a visszaélések kimutatása és szankcionálása terén. Az ágazat fehéritését célzó intézkedések megtétele.
A nemzetgazdasági növekedés elmarad a tervezettől, csökken a belföldi kereslet,	közepes	magas	Tudatos „belső” kommunikáció és turisztikai márkáépítés, a Vajdaság magyarlakta területei iránti kötődés erősítése a turizmus eszközeinek segítségével, minőségi élménykínálat és jó ár-érték arány biztosítása a turisták

a régióimázs romlása			számára.
A turizmus káros hatásai a környezetre	alacsony	magas	A táji adottságokon alapuló fenntarthatóság szempontjainak érvényesítése a turisztikai fejlesztések megvalósítása terén, az együtt élő turizmus eszközrendszerének alkalmazása.

2.5.4 TURIZMUSIRÁNYÍTÁSSAL, MENEDZSMENTTEL KAPCSOLATOS KOCKÁZATOK

Kockázat azonosítása	Bekövetkezésének valószínűsége	Bekövetkezésének hatása a Stratégiában foglalt célokra	Kockázatkezelés módja
Nem áll rendelkezésre megfelelő számú, megfelelően képzett szakember a tervezett fejlesztések megvalósításához	közepes	magas	A megalakuló DMSZ tudatos képzési és HR-tevékenységével rövid távon kezelhető a kockázat, tartósan pedig a felsőoktatási intézményekkel való jobb együttműködés és az ágazatirányításba fiatal, jól képzett munkaerő bevonása jelent megoldást.
Nem sikerül megfelelő együttműködést kialakítani a helyi szereplőkkel	közepes	közepes	A helyi szereplők bevonása, tájékoztatási csatornák és rendszeres egyeztetési fórumok kialakítása, hatékony térségi szintű szervezetrendszer kialakítása.
Nem sikerül megfelelő együttműködést kialakítani a további ágazatokkal	alacsony	közepes	Folyamatos kommunikáció a turizmusban érintett szakterületek képviselőivel, együttműködés rendszeres fórumainak megteremtése.
Az ágazat nem kap megfelelő kormányzati és önkormányzati támogatást a célok megvalósításához	közepes	közepes	2025-ig látványos eredmények elérése az ágazatban (vendégéjszakák növekedése, foglalkoztatottság növelése, hozzáadott érték kimutatása), különösen az ágazat fehéritése tekintetében, a turizmus közvetett és közvetlen gazdasági jelentőségének igazolása.

III. **AZ IDEGENFORGALMI FEJLESZTÉSEK OPERATÍV
PROGRAMOZÁSA**

3.1 AZ IDEGENFORGALMI FEJLESZTÉSEK JAVASOLT OPERATÍV PROGRAMJAI

3.1.1 NAGYLÉPTÉKŰ SPA-WELLNESS (AKVAPARK) TARTALMAK KIÉPÍTÉSE ÉS/VAGY BŐVÍTÉSE

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.1
Stratégiai cél	Preventív egészségügyi és rekreációs feltételek megteremtése, az egészséges életmódhoz való hozzájárulás.
Tevékenység célja	Komplex wellness-spa idegenfogalom kialakítása a kapcsolódó kísérő funkciókkal (pl. nem gyógyszernek minősülő gyógypreparátumok készítése és eladása, illetve nyersanyagainak megtermelése).
Indoklás	A gyógyfürdőimázshoz kapcsolódó preventív egészségügyi funkciók tennék teljessé a már meglévő gyógy-idegenforgalmi funkciókat.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none">- Új spa- és wellnessközpontok kialakításának tervezése, kivitelezése.- A meglévő objektumok bővítése.- A be nem fejezett fejlesztések befejezése.- A spa- és wellnessfunkciók hatékonyságának növelését biztosító tevékenységek támogatása.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	Magyarkanizsa, Palicsfürdő, Topolya, Ada, Zenta.
Megvalósítás indikátorai	Megvalósított és/vagy megtervezett beruházások száma.

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.1
Stratégiai cél	Az orvosi szolgáltatásokon alapuló egészségügyi turizmus kínálatának fejlesztése, új tartalmakkal való bővítése, elsősorban a fogászat, az esztétikai sebészet és az ortopédia területén.
Tevékenység célja	Az orvosi szolgáltatásokon alapuló, egész évben működő egészségügyi szolgáltatások minőségi fejlesztése és a megcélzott vendégkör igényeinek minél magasabb színvonalú kielégítése. Wellness- és spatartalmak, illetve -létesítmények kiépítése, valamint bővítése a már működő, bejegyzett vagy újonnan épülő egészségturizmushoz kötődő szálláshelyeken (jakuzzi, szauna, sóbarlang, edzőterem, medence, masszázszoza stb.).
Indoklás	Az orvosi szolgáltatásokon alapuló egészségügyi turizmus kínálatának fejlesztése hozzájárul a turizmus mint gazdasági ágazat idényjellegének és az ezzel párosuló jövedelemkiesésnek az enyhítéséhez és a desztináció versenyképességének növeléséhez, ami visszatükröződik a külföldi vendégéjszakák számának növekedésében és a hozzáadott érték generálásában.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Technológiai eszközfejlesztés és korszerűsítés, valamint új szálláskapacitások kialakítása és a meglévő szálláskapacitások bővítése, fejlesztése és korszerűsítése a célközönség igényeinek megfelelően (spa- és wellnesstartalmak). - Az orvosi szolgáltatásokon alapuló egészségügyi turizmussal foglalkozó, már meglévő vagy újonnan induló rendelők és klinikák szolgáltatásainak szabványosítása, minősítési bizonylattal való ellátása.
Célközönség – célintézmény	A stratégiában megfogalmazott célterületen működő vagy újonnan induló fogászati rendelők, szépségklinikák, ortopédiai klinikák, valamint már meglévő, regisztrált, illetve újonnan épülő orvosi, egészségügyi szálláshelyek.
Stratégiailag kiemelt célterületek vagy projektek	Szabadka, Palicsfürdő, Zenta, Zombor, Topolya, Újvidék, Nagybecskerek, Magyarkanizsa.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Orvosi kezelésre érkező külföldi turisták száma. - Vendégéjszakák száma. - Újonnan kiépített szálláskapacitások, wellness- és spatartalmak száma. - Turisztikai tartózkodási idő összege a regisztrált szálláshelyeken.

3.1.3 AZ ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG FEJLESZTÉSE IDEGENFORGALMI HASZNOSÍTÁS CÉLJÁBÓL

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.2
Stratégiai cél	Épített örökség turisztikai attrakcióként való bemutatása megfelelő infrastruktúra kiépítésével és élményelemek alkalmazásával.
Tevékenység célja	Az épített örökség bemutatása szervezett örökségutak keretén belül. Az épített örökség látogathatóságának megteremtése, látogatóközpontú újragondolása és adaptálása.
Indoklás	Számos, az idegenforgalom számára felkínálható kultúrtörténeti érték létezik a stratégiával felölelt területen, amelyek állapota a jelen pillanatban rekonstrukcióra, rehabilitációra és adaptációra szorul. A kultúrtörténeti értékek látogatóközpontú rendeltetése növeli a látogatók érdeklődését.
Megvalósítható intézkedések	Rekonstrukció, rehabilitáció és adaptáció.
Célközönség	Az épületek tulajdonosai és fenntartói.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	Az aracsi puszta templom és környéke, a bácsi vár és környéke (Bács).
Megvalósítás indikátorai	A megvalósított intézkedések száma és értéke.

3.1.4 DIGITÁLIS GYŰJTEMÉNYEK, A VAJDASÁGI MAGYAR VIRTUÁLIS MÚZEUM

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.2
Stratégiai cél	A helyi (magyar) közösségek speciális kulturális értékeinek és szellemi örökségének virtuális bemutatása.
Tevékenység célja	A vajdasági magyar épített örökség és szellemi örökséget képező képzőművészeti alkotások, levéltári dokumentumok digitalizálása által a turistautak színvonalának fejlesztése és tematikus túrautak kidolgozásának lehetősége.
Indoklás	A vajdasági magyar épített és szellemi örökség bekapcsolása az egyetemes magyar kulturális kínálatba, illetve az anyag sokszínű hasznosítása (pl. diákturizmus).
Megvalósítható intézkedések	Az épített örökség és a vajdasági múzeumokban, könyvtárakban, képtárakban, levéltárakban fellelhető magyar kötődésű alkotások, iratok, tárgyak digitalizálása által az idegenforgalmi utak tartalmi bővítése.
Célközönség	Civil szervezetek, jogi személyek és intézmények.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	A Magyar Nemzeti Tanács által kiemelt jelentőségű kulturális intézmények anyaga.
Megvalósítás indikátorai	Az idegenforgalmi hasznosítás céljaira feldolgozott digitális gyűjtemények száma.

3.1.5 KULTURÁLIS TARTALMAK INFRASTRUKTURÁLIS FEJLESZTÉSE ÉS KAPACITÁSNÖVELÉSE IDEGENFORGALMI HASZNOSÍTÁS CÉLJÁBÓL

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.2
Stratégiai cél	Kortárs színházi és zeneművészeti fesztiváltevékenység, továbbá a szellemi örökség turisztikai attrakcióként való bemutatásához szükséges infrastrukturális fejlesztések.
Tevékenység célja	Az ifjúsági és kortárs művészeti produkciókhoz kapcsolódó helyszínek, ingatlanok felújítása, fejlesztése és kiépítése, valamint a kivitelezéshez szükséges eszközök beszerzése költséghatékonysági szempont szem előtt tartásával.
Indoklás	Az évente ismétlődő, hagyományos és nagy látogatottságú produkciók és rendezvények költséghatékony megvalósításához biztosítani kell a megfelelő infrastrukturális feltételeket és eszközöket.
Megvalósítható intézkedések	Ingyanfejlesztés és eszközbeszerzés.
Célközönség	Ifjúsági és kortárs művészeti rendezvények szervezői, illetve a szervezésbe bevont ingatlanok tulajdonosai, fenntartói.
Stratégiailag kiemelt célterületek v. projektek	Jelentős nézőszámot vonzó ifjúsági és kortárs produkciók.
Megvalósítás indikátorai	Megvalósított beruházások és beszerzések száma.

3.1.6 ZARÁNDOKTURIZMUS FEJLESZTÉSE

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.2
Stratégiai cél	A vallási tematikus útvonalak szakrális látnivalóinak, megállóhelyeinek, illetve más fontos elemeinek kialakítása és a vallási turizmus speciális szempontjainak érvényesítése.
Tevékenység célja	<ul style="list-style-type: none"> - Vallási meggyőződéstől indítotott zárandoklatok, búcsúk megtartása. Búcsújáró helyek felkeresése a lelki-vallási gyakorlatok, a hitbéli megerősödés céljából. - Vallási és nemzeti közösségek számára szervezett találkozók, rendezvények, ünnepek megszervezése. - A szakrális helyre látogatók elszállásolása, több napos lelki, nemzeti, közösségi képzések, rendezvények szervezése, befogadása. - A helyi, egyedi készítésű és stílusú kézműves figurák és egyéb emléktárgy jellegű termékek árusítása és kiállítása. - Egyes komplexumok területén rekreációs lehetőségek kialakítása.
Indoklás	<p>A zárandokturizmus kulcsfontosságú eleme a vallási vonatkozása, az Egyházhoz kapcsolódik, de annak elsődlegesen nem a lelki tartalmát, hanem művészeti, történelmi, kulturális örökségét szemléli.</p> <p>A zárandokhelyek olyan kiaknázatlan lehetőségeket rejtenek magukban, amit a köré csoportosuló tevékenységekkel együtt kell fejleszteni, összhangba hozni a gazdasági és civil szereplőket a térségben.</p> <p>Szükség mutatkozik az Egyház és intézményei szoros együttműködésére a civil és a vállalkozói szférával, a térség komplex fejlesztése érdekében.</p>
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Kültéri és beltéri szakrális emlékművek felújítása. - A helyi szakrális épületek, épületrészek, festmények, tárgyak adaptálása, restaurálása, esztétikai és funkció-bővítése. - A környék történelmét, szakrális és kulturális örökségét bemutató kiállítás kialakítása.
Célközönség	Egyházak és intézményeik, civil szervezetek és vállalkozók.
Stratégiailag kiemelt célterületek v. projektek	Doroszló-Szentkút, Tekia.
Megvalósítás indikátorai	Zarándokok száma, eladott emléktárgyak száma, vendégéjszakák száma.

3.1.7 LOVAS TURISZTIKAI VONZERŐK KIALAKÍTÁSA ÉS/VAGY FEJLESZTÉSE

Prioritás: 2.3.1.	Támogatható tevékenység: 2.3.1.6
Stratégiai cél	A vajdasági magyar lovas hagyományok és a lovas turizmus kínálatának bővítése.
Tevékenység célja	A Vajdaságot és ezen belül a vajdasági magyar közösségek településeit érintő lovas túraútvonalak és szálláshelyek kialakítása, a meglévők fejlesztése.
Indoklás	Olyan európai viszonylatban is versenyképes lovas turisztikai rendszer kidolgozása a cél, amely minden szempontból kielégíti a vendégek kényelmi igényeit (megfelelő istállók, karámok, fedeles lovardák, pihenőhelyek, szálláshelyek, étkezési és relaxációs terek), továbbá hogy az ilyen lovas turisztikai központokban komplex szolgáltatás nyújtására teremtsünk feltételeket.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Magas színvonalú és kényelmű, állatjóléti szabályoknak megfelelő infrastruktúra építése. - Magas színvonalú étkezési szolgáltatás nyújtására alkalmas terek és berendezések fejlesztése. - A szálláshelyek kényelmi és relaxációs fejlesztése. - Lovas turizmushoz kötődő eszközök beszerzése.
Célközönség – célintézmény	A lovas turisták számára szolgáltatást nyújtó lovardák, sportklubok, egyéni gazdák, civil szervezetek.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	Szabadka, Topolya, Kishegyes, Zenta, Ada, Óbecse, Magyarkanizsa, Temerin.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Felépített infrastruktúra és szálláshelyek száma. - A szolgáltatásokat igénybe vevő turisták száma. - Vendégéjszakák száma.

3.1.8 A VADÁLLOMÁNY ÉS A VADÁSZATI IDEGENFORGALMI INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.6
Stratégiai cél	A vadászturizmus kínálatának fejlesztése és modernizálása.
Tevékenység célja	A vadászaton eltöltött idő meghosszabbítása és a vendégéjszakák számának növelése a vadászturizmus kínálatának növelésével.
Indoklás	<p>A vadászturizmus az egyik legrégebbi formája a szervezett turizmusnak Vajdaságban. A vadállomány növelésre szorul, a meglévő vadászházak és vadászterületek pedig felújításra, korszerűsítésre várnak.</p> <p>A tenyésztőhelyek arra hivatottak, hogy idevonzzák a vadászokat, hiszen egy helyen 3–5 napos program keretén belül több fajta vadra is vadászhatnak.</p> <p>Elsődlegesen a már meglévő vadászházakat kellene felújítani, amelyek szálláshelyekkel rendelkeznek, valamint a vadállomány bővítését kell biztosítani. Ez elsősorban a fácánok tenyésztésére vonatkozik, majd a későbbiekben a vadrécére, a fogolyra, a fűrjre, valamint a vadnyúlra és az őzre is.</p>
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> – Új vadászszálláshelyek kialakítása, a szálláskapacitások bővítése, fejlesztése és korszerűsítése. – A vadállomány-tenyésztés fejlesztése. – Vadvédelem, erdő- és cserjetelepítés, mezővédő sávok kialakítása a törvény adta lehetőségeknek megfelelően. – A vadállomány etetőrendszerének kialakítása. – Vadasparkok, trófeakiállító helyek létesítése. – Vadászlesek építése.
Célközönség – célintézmény	Vadásztársaságok, vadászegyesületek.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	A stratégia által felölelt célterület vadászterületeinek működtetői, vadászegyesületei, vadásztársaságai.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> – Vendégágyak száma. – Tenyésztett vadak fajtája és száma egy vadásztársaságban. – Kilövésre szánt egyedek száma. – Kilőtt egyedek száma, külföldi vadászok száma. – Az idegenforgalomból származó bevétel alakulása.

3.1.9 A GASZTROTURIZMUS FEJLESZTÉSE

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.4
Stratégiai cél	Hagyományos vajdasági magyar ételekhez, borászathoz, sör- és pálinkafőzéshez köthető turizmus népszerűsítése és fejlesztése, tartalombővítés, tematikus utak kidolgozása.
Tevékenység célja	A hagyományos vajdasági magyar ételek és italok előállításához, népszerűsítéséhez köthető infrastruktúra fejlesztése, tematikus utak kidolgozása és azok kapcsolása más idegenforgalmi ágazatokhoz.
Indoklás	A gasztroturizmus rohamos fejlődésnek indult az elmúlt 10 évben. Egyre kifejezettebb igény mutatkozik a jó minőségű ételek, borok, sörök és pálinkák iránt. Az elkövetkező időszakban a vendéglátóhelyek, borászatok, a sör- és pálinkafőzdek valamennyi formáját támogatni kell, és fejleszteni a szálláskapacitásait és egyéb infrastruktúrákat.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Vendéglátóhelyek, borászatok, sör- és pálinkafőzdek alaptevékenységének infrastrukturális, eszköz és élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos intézkedések támogatása. - Élelmiszer és az alapanyagok előállításának serkentése. - Őshonos szőlőfajták, komló, gyümölcsösök telepítése és a telepítéshez szükséges telkek megvásárlásának támogatása. - Borászatok, sör- és pálinkafőzdek szálláskínálatának és vendéglátói kapacitásának növelése. - A bor-, sör- és pálinkakóstoláshoz szükséges eszközök, kóstolóterem berendezései, kényelmi eszközök beszerzésének támogatása.
Célközönség	Vajdasági magyar kezdő és már meglévő vendéglátók, borászatok, sör- és pálinkafőzdek, valamint termelők, gyártók.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	A stratégia által felölelt célterület.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Megvásárolt eszközök és infrastrukturális fejlesztések száma. - Előállított alapanyagok mennyisége. - Vendégéjszakák száma.

3.1.10 AZ ÖKOTURISZTIKAI PROGRAMOK MEGVALÓSÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE ÉS ESZKÖZÖK BESZERZÉSE

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.6
Stratégiai cél	Ökoturisztikai és természetvédelmi területek idegenforgalmi aktivizálása.
Tevékenység célja	<ul style="list-style-type: none"> - Látogatói központok kiépítése és felszerelése. - Kilátók, mólók, stégek kiépítése és felszerelése. - A túrákhoz szükséges felszerelés beszerzése. - Túraútvonalak mentén információs táblák elhelyezése.
Indoklás	Vajdaság számos olyan természetvédelmi területtel, ökoturisztikai helyszínnel rendelkezik, amelyek nemzetközi szinten is jelentősek, viszont komoly népszerűsítésre és fejlesztésre szorulnak. Legfontosabb a helyszínek népszerűségének növelése, ami a felszereltség fejlesztésével, tartalmak számának növelésével és a környező láttnivalókkal való összekapcsolással valósítható meg.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Látogatóközpontok és kísérő infrastruktúra kiépítése. - Eszközök beszerzése. - A túraútvonalak mentén többnyelvű információs táblák kihelyezése.
Célközönség	Ökoturisztikai és természetvédelmi területek működtetői, civil szervezetek.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	Felső-Duna mente, Tisza mente, Palics–Ludas, Sósokpó, Szabadkai–Horgosi-homokpuszta.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Látogatók száma. - Infrastrukturális fejlesztések értéke és száma.

3.1.11 KERESKEDELMI SZÁLLÁSKAPACITÁS FEJLESZTÉS

Prioritás: 2.3.2	Támogatható tevékenység: 2.3.1.2
Stratégiai cél	Olyan szálláskapacitás-rendszer kiépítése és fejlesztése, amely az idegenforgalmi termékek kínálatával összhangban az idegenforgalmi ágazat fejlődését és a minőségi vendégvárást biztosítja.
Tevékenység célja	Minden olyan szálláskapacitás-típus és -forma kiépítésének és fejlesztésének támogatása, amely a vizsgált terület idegenforgalmában megfelelő szintű és számú szállásigényt elégít ki.
Indoklás	A fejlesztendő turisztikai kínálatot kísérnie kell megfelelő minőségű, szerkezetű és számú szálláskapacitásnak.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Magas minőségű és kényelmű szálláskapacitások építése. - Városokon kívüli települések meglévő szálláshelykapacitásának növelése – fizetővendég-szolgáltatás megszervezése, minősítési rendszerének kialakítása, a bejegyzett szállásadók szálláskapacitás-bővítésének támogatása. - Ifjúsági szálláshelyek, hostelek létesítése és a szolgáltatások minőségi fejlesztése. - Sátoros és autós kempingek kialakítása a megfelelő infrastruktúrával együtt.
Célközönség	Magánszállásadók, civil szervezetek, vállalkozók.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	Zarándokturisztikai, vadászturisztikai, üdülőterületi, lovas turisztikai, falusi, tanyasi idegenforgalmi desztinációk, fürdők és wellnessközpontok, sportközpontok, ahol a turisztikai kínálat megköveteli a megfelelő szálláshelyek kiépítését.
Megvalósítás indikátorai	Fekvőhelyek számának növekedése.

3.1.12 KISLÉPTÉKŰ INFRASTRUKTURÁLIS FEJLESZTÉSEK TÁMOGATÁSA

Prioritás: 2.3.2	Támogatható tevékenység: 2.3.2.2
Stratégiai cél	Olyan kiegészítő infrastruktúra kialakítása, kiépítése, illetve fejlesztése, amelyek az idegenforgalmi termékek kínálatával összhangban az idegenforgalmi szolgáltatások elvárt és/vagy szabványos minőségét biztosítják.
Tevékenység célja	Minden olyan kisléptékű nem szálláshely és vendéglátó jellegű infrastrukturális fejlesztés támogatása, amely többlétszolgáltatások nyújtásához szükséges, illetve a vendégek kényelmi igényeit elégíti ki.
Indoklás	A versenyképes idegenforgalmi rendszer kifejlesztéséhez komplex szolgáltatásra van szükség, ami megfelelő épített és kényelmi infrastruktúrával érhető el. A hozzáadott értékkel a vendégek helyben tartása és visszatérése is biztosítható.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Rekreációs közösségi terek fejlesztése. - A tájékozódást elősegítő infrastrukturális és informatikai fejlesztések támogatása. - Közterületek kialakítása és rendezése. - Strandok, vízparti fürdőhelyek rendezése, kiépítése.
Célközönség	Vendéglátók, szállásadók, civil szervezetek, önkormányzatok.
Stratégiailag kiemelt célterületek v. projektek	A stratégia által felölelt célterület.
Megvalósítás indikátorai	Infrastrukturális beruházások értéke.

3.1.13 ANIMÁCIÓS TEMATIKUS PROGRAMOK ESZKÖZEINEK BESZERZÉSE

Prioritás: 2.3.1	Támogatható tevékenység: 2.3.1.4
Stratégiai cél	történelmi eseményekhez, vallási ünnepekhez, szokásokhoz, helyi turisztikai látványosságokhoz kötődő animációs programok eszközeinek beszerzése, amelyek külön programként mutathatók be az ideérkező vendégeknek.
Tevékenység célja	<ul style="list-style-type: none"> - Meghatározott animációs programok létrehozása, amelyek hozzáadott értéket teremtenek bizonyos helyszíneken. - Egyes történelmi helyszínek, események hiteles, élethű bemutatása. - Műsorok (animációk) témájának és pontos, hiteles programjának kidolgozása.
Indoklás	A turisztikailag fejlett országokban bevett szokás bizonyos helyszíneken animátorok által feleleveníteni egy adott kor, történelmi esemény vagy szokás pillanatait, jeleneteit. Ezek gazdagabbá teszik egy desztináció kínálatát, ezáltal vonzóbbá válik a turisták számára.
Megvalósítható intézkedések	Az előadásokhoz szükséges eszközök, kellékek beszerzése.
Célközönség	Turisztikai szervezetek, DMSZ-szervezetek, civil szervezetek, művelődési egyesületek.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	A stratégia által felölelt terület.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Beszerzett eszközök száma és értéke. - Animációs programok száma. - Vendégek száma az animációs programokon.

3.1.14 VAJDASÁGI MAGYAR TURISZTIKAI ÜGYNÖKSÉG LÉTREHOZÁSA

Prioritás: 2.3.3.	Támogatható tevékenység: 2.3.3.1 és 2.3.3.2
Stratégiai cél	vajdasági magyar turisztikai ügynökség létrehozása és komplex turisztikai programok fejlesztése, értékesítési hálózat működtetése.
Tevékenység célja	<ul style="list-style-type: none"> - A célterület turisztikai kínálatának átfogó népszerűsítése (promotálása). - Hazai, anyaországi és külföldi piacokon való teljes körű marketingtevékenység (promóciós anyagok, kampányrendezvények, online marketing stb.). - Study tour (tanulmányutak) szervezése az anyaországi és külföldi utazásszervező irodák, újságírók és bloggerek számára. - Médiaanyagok (fotó, videó) készítése a célterületekről. - Online marketing szervezése a világhálón a célterületekről. - Piackutatás és médiastratégia kialakítása. - Komplex idegenforgalmi csomagok, kínálat kidolgozása és menedzselése.
Indoklás	A vajdasági magyar turizmus teljes körű és átfogóan szervezett népszerűsítése megnöveli a turisták és vendégéjszakák számát, lehetőséget biztosít a hazai termékek értékesítésére, és a helyi lakosok jövedelemforrását növeli, valamint új befektetéseket és munkahelyeket is generálhat. Egy ernyőszervezet elősegíti a helyi utazásszervező irodák munkáját is, az általuk szervezett programcsomagok könnyebben eljutnak a felhasználókhoz. Az ernyőszervezet feladata egy egységes vajdasági magyar turisztikai imázs kialakítása és fejlesztése.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - A vajdasági magyar turisztikai ügynökség létrehozása. - Az ügynökség működéséhez szükséges anyagi források biztosítása. - Helyi szakemberek képzése. - Komplex, piackész turisztikai programcsomagok kidolgozása és promotálása. - Tanulmányutak szervezése. - Termékfejlesztések és piackutatás. - Értékesítő ügynökségek résztámogatása (pl. licenc megszerzése).
Célközönség	A vajdasági magyar turisztikai ügynökség.
Stratégiailag kiemelt célterületek v. projektek	Az ügynökség létrehozása és működtetése.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Vendégek száma, vendégéjszakák száma. - Elkészített programcsomagok száma. - A helyi lakosság foglalkoztatottságának növekedése az idegenforgalomban.

3.1.15 HELYI LAKOSOK, VENDÉGVÁRÓK, SZÁLLÁSADÓK VENDÉGFOGADÁSRA VALÓ KÉPZÉSE

Prioritás: 2.3.3.	Támogatható tevékenység: 2.3.3.2
Stratégiai cél	lakosok, vendégvárók, szállásadók vendégfogadásra való felkészítése képzési programokon keresztül, a helyi idegenforgalmi szolgáltatások igényes szintjének megteremtése érdekében.
Tevékenység célja	A vendéglátók folyamatos szakmai képzése, valamint továbbképzése és a vendégfogadásra vonatkozó törvényes rendelkezések, adópolitika, kedvezmények, fejlesztési programok, hitelkonstrukciók és egyéb támogatások megismertetése.
Indoklás	A helyi lakosság, a vendégvárók, szállásadók a legtöbb esetben nem rendelkeznek elegendő szakmai tudással és információval a törvényes rendelkezésekről és a turizmus nyújtotta jövedelemforrás lehetőségeiről. Ezek a képzések lehetővé teszik, hogy az érdekelt helyi lakosság felkészüljön a vendégfogadásra, valamint minőségi szolgáltatások nyújtására.
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Vendégvárók, szállásadók szakmai képzése. - Képzés a vendégek viselkedési szokásairól. - Kézművesképzés, emléktárgyak készítése. - Idegen nyelvi képzés.
Célközönség	A vajdasági magyar turisztikai ügynökség.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	A stratégia által felölelt terület.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Képzéseken részt vevők száma. - Képzések száma.

Prioritás: 2.3.3.	Támogatható tevékenység: 2.3.3.1
Stratégiai cél	Magyar turisztikai kínálatának népszerűsítése és digitális jelenlétének növelése modern technológiai fejlesztések és megoldások alkalmazásával.
Tevékenység célja	<ul style="list-style-type: none"> - Modern, digitális marketingeszközök alkalmazása az átfogó digitális marketingstratégiával összhangban. - A vajdasági magyar idegenforgalmi fejlesztési stratégiával párhuzamosan kidolgozott portál (hellovajdasag.com, hellovojvodina.com) fenntartása, tartalmi, illetve funkcionális bővítése és további strukturális harmonizációja a vezető globális turisztikai platformokkal, illetve a kiépített adatbázis elérhetőségének fokozása interaktív mobil felhasználói felületek kidolgozása révén. - Jelentős turisztikai helyszíneken és túraútvonalak mentén többnyelvű multimediális digitális információs pontok létrehozása. - A vajdasági magyar turisztikai szolgáltatók egységes digitális csoportosító hálózatának kiépítése és egy mobilapplikációs vagy kártyás felhasználói hűségprogram kidolgozása, illetve technológiai háttérének kifejlesztése. - Egyéb webes és digitális megoldások kifejlesztése, alkalmazása. - A kifejlesztett digitális kommunikációs felületek összhangban történő működtetése.
Indoklás	<p>A mobilapplikációk és az egyéb digitális információs csatornák mára a modern turista alapeszközeivé váltak. A turisták nagy része nemcsak örömmel látja, de egyre gyakrabban el is várja a turisztikai kínálat internetes fellelhetőségét. Minden statisztika arra utal, hogy manapság az utazások zömét részletes internetes kutatás előzi meg. Számos vajdasági turisztikai tartalomról nagyon nehéz a világhálón valóság-hű információt találni korszerű, az adott pont vonzerejét megfelelően kiemelő tálalásban.</p> <p>A csoportosító üzleti hálózatokhoz köthető kártyás vagy egyéb felhasználói hűségprogramok nagyon jó modellnek bizonyultak világszerte, számos iparágban. A turizmus egyike a legalkalmasabb iparágaknak az efféle eszközök hatékony alkalmazására.</p>
Megvalósítható intézkedések	<ul style="list-style-type: none"> - Létrehozni egy komplex ajánlatcsomagokat kínáló kedvezménykártya-rendszert, amely felöleli a vajdasági magyarság kiemelkedő minőségű és jelentőségű turisztikai termékeit, szolgáltatásait. - Képzések szervezése a digitális marketingeszközök hatékony használatáról. - Jelentős turisztikai helyszíneken és túraútvonalak mentén képekkel, többnyelvű leírással, illetve videóval ellátott digitális információs pontokat létrehozni QR-kódrendszerrel vagy geolokáció segítségével szűrt mobilapplikációs megjelenítéssel. Az applikáció elsősorban a hellovajdasag.com, illetve hellovojvodina.com portál kibővített adatbázisából táplálkozna. - Tematikus virtuális túrák kidolgozása magyar érdekeltségű turisztikai pontok mentén. - A hellovajdasag.com, illetve hellovojvodina.com portál

	adatbázisában fellelhető turisztikai pontok listájának bővítése, új interaktív tartalmak hozzáadása.
Célközönség	A vajdasági magyar turisztikai ügynökség vagy az általa megbízott szakértők, jogi személyek.
Stratégiaileg kiemelt célterületek v. projektek	A stratégia által felölelt terület. Vajdasági idegenforgalmi portál. Komplex ajánlatcsomagokat kínáló kedvezménykártya-rendszer kidolgozása. Mobilapplikációs megjelenítésű infóponthálózat kidolgozása.
Megvalósítás indikátorai	<ul style="list-style-type: none"> - Multimediális digitális információs pontok száma, - hűségprogram szereplői és felhasználóinak száma, - új webes és digitális megoldások száma, - a portál látogatottsága, - kifejlesztett applikációk száma és felhasználóik száma, - átfogó digitális marketingstratégia.

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ТУРИЗМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ПЕРИОД 2016–2025 – ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, МИНИСТАРСТВО ТРГОВИНЕ, ТУРИЗМА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА, БЕОГРАД, 2016. <http://mtt.gov.rs/download/3/strategija.pdf>

Vajdasági Magyar Közösségek Terület- és Gazdaságfejlesztési Stratégiája, 2015 (manuscript) Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, 2030.

http://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf

Turizmusfejlesztési stratégia. Szakmai vitairat. Nemzetgazdasági Minisztérium, 2011.

A Tisza mente társadalmi és gazdasági fejlesztési terve. Tartományi Privatizációs Titkárság és Stratégiai Gazdaságkutató Központ „Vojvodina CESS” Novi Sad, 2008. ISBN 978-86-87015-05-0

A Tisza-vidék turizmusfejlesztési akcióterve, Tartományi Privatizációs, Vállalkozásfejlesztési, Kis- és Közepes Vállalatok Kérdésében Illetékes Titkárság, Stratégiai Gazdaságkutató Központ „Vojvodina CESS” Novi Sad 2008.

Integrated spa development strategy for spas situated in the area along the main highway traffic route crossing the Hungarian-Serbian border region, Cooling Cubes project, The study was performed with the financing of the IPA Cross-border Co-operation Program, in the framework of the Hungary-Serbia project number HUSRB/1203/213/155. University of Szeged, Department of Economic and Social Geography, Szeged, 2014. ISBN 978-963-306-295-1